8638

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము — సంఖ్య ౨౦.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

— ప్రథమభాగము —

అహోబలపండితప్రణీతము.

పరిషత్పత్రికనుండి పునర్ముద్రితము.

కాకినాడ:
కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేఁ
బ్రకటింపఁబడియెను.

౧౯౨౯.

వెల రు ౧.

సవరణపట్టిక.

పుట.	బంతి	మూలము.	సవరణ.
౧౬	౧౨	నఖలదర్శనా	నఖలశాస్త్రదర్శనా
౧౭	౬	గాంభీర్యాప్తిఁ	గాంభీర్యాప్తి
౨౧	౨౫	తఫఃఫలాయ	తపఃఫలాయ
౨౫	౨౫	కథాప్రారంభము—	....
౩౦	౧౩	నోజన్నించె	నాజన్నించె (అనవచ్చును)
౩౨	౧	కల్వలు నీళ్లలో సుళ్ళ	కలువలు నీళ్లలో సుళుల
౪౦	౨౭	యగామాళి	యమమాళి
౪౩	సూక్ష్మార్థములు	లిట్లుకనఁబడు	లిట్టివికనఁబడు
౫౧	౬	బ్రతుకుత్రోవ	బ్రదుకుఁద్రోవ
౫౫	౯	బకరణంబు	బుకరణంబు
౭౦	౧౩-౧౪	చైదమ్ము	చెయ్దమ్ము
౭౫	౧౭	గానుగాడి	గానుఁగాడి
౮౧	౧౦	జ్జాలి	జ్వాలి
	౨౨	యెటంద్రు	యటంద్రు
౮౪	౧౭	దీప్ర	దీవ్ర
౮౭	౪	నేఁగి	వేఁగి
౯౧	౮	బైనయట్లు	బైననట్లు
౯౬	౧౧	వేగుఁ	వేఁగుఁ
౯౯	౨౧	శ్రీకలహాసి	శ్రీకలహాశి
౧౦౦	౪	మేగా	మేఁగా
౧౦౧	౧	ఛాయ	చాయ
	౬	నవేత్ప	నవేత్త్ప

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము రచించిన విద్వత్కవీంద్రుఁడు ప్రభంజనకులతిలకుఁ డగు నహోబలపతి. ఈ గ్రంథము నాశ్వాసాంతగద్యముల "ఇది... ప్రభంజనవంశాబ్ధి రాకాశశాంక...అహోబలపత్యాహ్వయప్రణీతంబు" అని యున్నది. మఱియు నీకవి రచించిన అహోబలపండితీయ మను కవిశిరోభూషణగ్రంథమున గద్యమందు "ప్రభంజనవంశముక్తామణినా......అహోబలపత్యాచార్యేణ" అని యున్నది. దీనింబట్టి యింటిపేరు ప్రభంజనమువా రనియుఁ గవిపేరు అహోబలపతి యనియుఁ దేలుచున్నది. కాని, మహారాజశ్రీ జయంతి రామయ్యాపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౧వ సంపుటము ౨ వసంచికలోఁ బ్రకటించిన అహోబలపండితీయపీఠికాశ్లోకములు ౭౫ లో "వాతూలవంశేవతార భూయః" అని యు, ౭౯ లో "వాతూలవంశాగ్రణీః" అనియు నుండుటచే నీకవి యింటిపేరు "గాలివా" రని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ విషయమై శ్రీ రామయ్యా పంతులుగారు కూడ "ఇంటిపేరు గాలివారు" అనియు "కవికి మొదటిపేరు నరసరాజు" అనియు వ్రాసిరి. గ్రంథములందు, అహోబలపతి యనియే యున్నది గాని నృసింహనరసింహాదిపర్యాయపదములు కానరావు. నృసింహస్వామి యహోబలక్షేత్రాధిపతి కావున వా రట్లూహించుట సమంజసము. ఇంతియకాక ఈకవికుటుంబమువారు గుంటూరుమండలమున వినుకొండతాలూకాలోని ముప్పడివరగ్రామమం దున్నా రని కూడ వ్రాసియున్నారు. కావున వ్యవహారముం దట్లు గాలి నరసరా జని యుండవచ్చును. ఈపుస్తకము నకుఁ గవివంశస్థులలో నొకరు ప్రతి వ్రాసినారు. చివర "స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౮౨౨ అగు నేటి శార్వరినామసంవత్సర ఆషాఢ బ ౨ భృగువారం వర్కు ప్రభంజనం వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణ వ్రాసుకున్న కాళిందీకన్యాపరిణయము" అని వ్రాసినారు. వినుకొండతాలూకా కొమ్మాలపాడుపోస్టు పిట్టబండ గ్రామమునుండి కాళిందీకన్యాపరిణయమును గూర్చి గాలి లక్ష్మీనారాయణగారు పరిషత్తున కుత్తరములు వ్రాసిరి.

కవిబంధువులు, గురువు:—

ఇంక నీవిద్వత్కవి తలిదండ్రులను గుఱించి కాని గోత్రమును గుఱించి కాని తెలిసికొనుటకు రెండు గ్రంథములందును నాధారములు లేవు, కాని, మనకవి పోలూరి మాధవయజ్వకు మేనల్లుడును శిష్యుఁడునై యున్నట్లీక్రింది శ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది.

మన్మాతుస్సాభ్రాతరంతం సకలగుణనిధిం మాధవం భావయామః-పీఠి శ్లో. ౧౧
ప్రణౌమి సతతం మమ మాతులం తమ్ —శ్లో. ౧౨
ధ్యాయామి మన్మాతులమ్.
పైమాధవయజ్వయే గురువై నట్లు-
మద్గురు మాధవు నభినుతింతు, కాళిం. ౧-౩౦
మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రముౘ-కాళిం. ౧-౩౧
మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో ముమ్మాటికిం గొల్చెదన్
... ... సకలశాస్త్రజ్ఞు గురు న్మాధవున్-కాళిం. ౧ ౩౩
తం పోలూరివంశపయోధిచంద్రం వందామహే మాధవవిద్వదింద్రమ్ ౪౨
వందేహం త మనింద్యసద్గుణగణాధారం గురుం మాధవమ్- ౪౧
శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్ప్రౌఢః- ౭౯
అనువానివలనఁ దెలియుచున్నది

ఈకవికి మేనమామయు గురుఁడు నగు మాధవయజ్వ సకలశాస్త్ర పాండిత్యము కలవాఁడును, అష్టభాషాపాండిత్యము కలవాఁడు నని యీక్రింది (కా. ౧-౩౦) వాక్యములవలనఁ దెలియఁ నగును.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెసఁగు నకు, పాదకణచరజైమినివ్యాసమాని
కపిఁ ఫణి రాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

సీ. తగ్గపాతంజలకగ్గశ ప్రస్తరముండలంబున జప్పబంధ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబు చేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘికా లాలిత్ప్రీతిచే నోలలాడి
కపిలసాత్త్వతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గొరెక లూరఁ గ్రోలి
చెలఁగుయద్రసనాభామయులఁతమాని, యతఁస శ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాంధవయజ్వమాళి ౧-౩౨

ఈభావమే పీఠికాశ్లోకములు ౯౦-౪౮ లలోనున్నది. మఱియు నీమా

ధవయజ్వ గొప్పపండితుఁడును దనపుత్రుఁడు నైనదక్షిణామూర్తికంటెఁ దనయం దెక్కువదయ కలవాఁడని పీఠిక ౧౧ శ్లోకములో నీకవి చెప్పుకొనినాఁడు.

ఈకవిరచించిన గ్రంథములు:— కాళిందీకన్యాపరిణయము, అహోబలపండితీయమనుపేరుగల కవిశిరోభూషణము నీరెండే కనఁబడుచున్నవి. ఇతర గ్రంథములు ముందేవైన బైలువడునేమో. పైగ్రంథములలోఁ గాళిందీకన్యాపరిణయములో ౧-౭లో బ్రహ్మస్తవమును, కవిశిరోభూషణములో సరస్వతీ(నకులీ) స్తవమును "సంగీత మపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయం" అను శ్లోకమునను సరించి యొకభావములో నున్నవి.

కవిపాండిత్యము:— ఈకవి తనపాండిత్యమునుగూర్చి కవిశిరోభూషణములో నిట్లు చెప్పుకొనియెను.

శ్లో. యస్స్మార్త్యా కవితాకందమూలవాగనుశాసనః
జాగృతోఽహోబలపతీ రాజతే స విచక్షణః. ౭౫

(శ్రీ)మత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తభాషాస్ఫురత్సారః శాస్త్రవిత్ - అని.

మఱియుఁ గవిశిరోభూషణగ్రంథాంతమున "పోలూరి మాధవయజ్వనముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణేన......అభినవనన్నయభట్టాచార్యే ణాహోబలపత్యాచార్యేణ" అనియుఁ గాళిందీకన్యాపరిణయాశ్వాసాంత గద్యముల "పోలూరిమాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణ......అభినవనన్నయభట్టారకాహోబలపత్యాహ్వాయ కవిమహోపాధ్యాయభట్టారక" అనియుఁ గలదు. దీనిచే నీకవి కభినవనన్నయభట్టనియుఁ, గవిమహోపాధ్యాయభట్టారకుఁ డనియు బిరుదు లున్నట్లును, అనేకశాస్త్రములందుఁ బాండిత్య మున్నట్లును, అష్టభాషాపాండిత్య మున్నట్లును స్పష్టపడుచున్నది. అభినవనన్నయభట్టబిరుద మీ రెండుగ్రంథములలో నుండుటచే గ్రంథరచనకుఁ బూర్వమే యాబిరుద మాతనికి వచ్చినట్లును, ఆబిరుదమే తనరెండు గ్రంథములందును వ్రాసికొనినట్లును, దోఁచును, లేదా, కవిశిరోభూషణగ్రంథారంభమందైన వచ్చియుండును.

కవికాలము:— ఈకవికాల మెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండలేదు. కాని, కవిశిరోభూషణమునందు "గ్రంథో ప్యప్పకవే ర్మదం దిశతు నో విద్వత్తపీనాం ముదాం"—శ్లో. ౭౨ "కాకునూ ర్యప్పకవినా గృహీతం— శ్లోకము ౭౧ అని పీఠికయందును గ్రంథమం దక్కడక్కడను, అప్పకవి నుదా

హరించుటంజేసి మనకవి యప్పకవికిఁ దరువాతివాఁ డగును. 1578 శకసంవత్సర మున అప్పకవీయము ప్రారంభింపఁబడిన ట్లుండుటచేత నతఁడు క్రీ. శ. 1657 సం॥ కుఁదర్వాతివాఁ డనకతీఱను.

కవిత్వము:—ఈవిద్వత్కవి కవిత్వము మంచి ధారతోను సర్వతోముఖ పాండిత్యముతోను బుధవరుల కానందము గల్గించుచున్నది.

కృతిపతి:—ఈకవి తనగ్రంథములను మనుష్యులకుఁ గృతి యీయక శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతియిచ్చెను. దీనివలన నీకవి శ్రీరామునందు మిగులభ క్తిగలవాఁ డని స్పష్ట మగుచున్నది.

కవిత్వములోనివిశేషములు:—ఈతనికవిత్వములోని విశేషము లీతని కత్యధిక మగుసంస్కృతాంధ్రభాషా పాండిత్యము కల దని చాటు చున్నవి. ఇంతే కాదు. సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములందుఁ గూడ, గొప్ప ప్రజ్ఞ కల దనియు, వేదమునందుఁ దర్కమీమాంసాదిశాస్త్రములందు విశేషపాండిత్య మున్న దనియుఁ గూడఁ జెప్పుచున్నవి. మఱియు నిందలి ప్రథమాశ్వాసములోని ౧౨౬ వ గద్యములో శ్రీకృష్ణరూపవర్ణన మీతని కలంకారశాస్త్రంబున నసమానపాండిత్యము కల దని నుడువుచున్నది.

ఇతరానుకరణములు:—కవి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ బాండిత్యము కలవాఁ డగుటచే నక్కడక్కడ సంస్కృతశ్లోకభావములను నితరాంధ్రమహాకవుల భావములను గొంచెము మార్పులతోఁ దనగ్రంథమందుఁ జొన్పినాఁడు, చూడుఁడు.

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా శ్రుతమ్
బాంధవాః కుల మిచ్ఛన్తి మృష్టాన్న మితరేజనాః- అనుదానికి-

ఉ. తల్లి ధనాఢ్యు సశ్రుతిని దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁగా
నెల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు కన్నియును నేత్రైఱఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్ప లేరు... ౨ ౮౦

శ్లో. పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే
పుత్రో రక్షతి వార్ధక్యే న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి-అనుదానికి

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులుఁ బ్రాయమునను
మగఁడు ముదిమిని దనయుండు మఱువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్చ నులయఁ జనదు. ౨-౯౬

"కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే" అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్కని తెనుఁగు-

సీ. మృదులఫాలమునందు మృగమదంబు ధరించి యొమ్మునఁ జారురత్నమ్ముఁ బూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరముల రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించు పీతాంబరంబు గట్టి
కొంతతనువు సుశోభదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయు వేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు... ౨౯౬

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబులో సరసమౌడు
నార్యాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరిశైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు-
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజనిలయంబు సొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియును గూడి వర్ధిల్ల నమరియుండు
సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారధూర్జటి, ఇందుమతీపరిణయములోని ౧-౧౮౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్వరపురాధిరాజమందిరనిభప్ర
భావభాసితమగుచు సంపదలఁ బొదలు, నఖిలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారికాళీకృతవిలాసపాళిరుచిరకుంజభాసురములు
వంశీకృతస్వానసంగీతమత్తసారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభాసూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్మాసితములు
గంగానదీకీర్తిభంగానుగతమహాభంగాపగావళీసంగతములు
సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరపయోజ
లగ్నశాఖమహీరుహాగ్రగసుమములు, తవిఁ జెలువొందు నచటి లీలావనములు.

కాళిం-౧.౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనాపసదనంగతులనాభికాభంగదోఃప్రసంగ
మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపనవిశాల
మలినీగరుదనీకమలినీకృతధునీకమలినీసుఖితకోకకులవధూక
మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకలకంఠకులకంఠ కాకలీవి, భాసురము వొల్చు మధుమాసవాసరంబు.
వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచారాలఁ గలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో......
"సాహిశ్రీరమృతాసతా" మితివచస్సంపాదితశ్రీయుతుఁ... ౧ ౩౭

(2) సీ...శ్రౌతవాక్యాన నహః కేతుమఖ్య, భేదకములై నడపడించు సూర్యునిఁ
జంద్రమఃపద మని చదువులేదె. ౩.౫౭

వేదాంతసంప్రదాయము :— ౩- ౨౧

సీ నే ననిర్వచనీయసహజరూప మగు చనాదిత నెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యమై మెలఁగెద నచ్చ్యబలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటంచు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబు ననుసరించి, నిలుచునో లేదొ చూడుఁడని ఖిలజనము
లనెడి నైఖరి రోదసులాక్రమించి, యంధతమసంబు వరఁగెభయంబు వెరుఁగ.

పరతత్త్వసాధనము:— ౧- ౨౭

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్క్రియ లూనఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది, కర్త నిష్కామమూనసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్కృతవ్యాకరణము.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతన్
రోఁచిలుమాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరార్థరీతిగా
నొచిలిగా దటంచు మదినారసియో పరపాతనక్రియ
ల్లోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్పకీంద్రముల్. ౧-౧౨౩

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్నాటఁగా

వ్యాకర్త్రాముని మద్వచస్సరణి నుత్వం బచ్చట న్మాన మం
చూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ మోప్రియుం గాలవిన్యాంసముల్. ౩-౧౩౨

2. ప్రాకృతవ్యాకరణము:—

సీ.

సిద్ధసాధ్య విశేషబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృతి (షట్క-యనఁగ) ౧-౨౯౦

గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతిప్రబలమై కనుపట్టె, సకలగుణసనాథ యజ్ఞనాథ.
౩-౧౬౨

3. తెలుఁగువ్యాకరణము.

సీ ... ...

సరళస్థిరకళాప్రశస్తిసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసనమనంగ... ౧-౨౯౦

క. గుణవృద్ధు లగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుబోధులు పరికింపను గా
గుణిగణము సక్రమే యిది, గణుతింపఁగ వక్రితమమో కాయిది యనుచున్.
౧-౩౧౮

ఛందశ్శాస్త్రసంప్రదాయములు:— ౧-౧౦౧

సీ మత్తమయూరసన్మత్తకోకిలహంసపదభృంగవిలసితభ్రాజితంబు
హరిణీగణోత్సాహతురగరిఖతస్వీత ముత్పలమాలి కాయోజితంబు
బంధురజాతిచంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరోజ్జితంబు
జలధరమాలికాచాపమత్తేభవిక్రీడితారంభసంకీలితంబు
మంజులసుగంధిమాలినీరంజితంబు, నసమశార్దూలవిక్రీడితాంచితంబు
లలితసుమగుచ్ఛపరిమళరాజితంబు, సుకవికవనంబునాఁబురిసాబగుఁగాంచు.

క అమరేశుక్రీడ స్రగ్ధర, కోమరుమిగులుపిఱుఁదు దేఁప గొనబగు విపులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యూర వృత్తరత్నాకరమే ౧-౨౧౭

ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభారవలాంఛితవృత్తియుక్తమై
పన్యపయోదజాతయమనం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తన్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవిరోధిశుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యముదార్క వైఖరులు సొల్పుఁగ నా కగునే విభాకరా. ౧-౩౦౭

జ్యోతిశ్శాస్త్రము:—

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజీవ కేతువై
భవత రిపుగ్రహాత్కరంబు గెడపం గడుఁ గూడిన "కాలసర్పయో

గవిధిఁ" బ్రకాశ మందెదు నఖండలసన్నుతదండ కాండనై
భవముల నొప్పు మాధవునిఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా. ౧-౨౯౮

క. కరము సుఖం బొనరు బుధ, స్ఫురణంబున జగతి నీకుఁ బొడమిన బుధవి
స్ఫురణంబు జగదుపద్రవ, కరణం బని యెన్నవయ్యెఁగా భువిఁ జంద్రా. ౩౮-౨

తర్కశాస్త్రము, ఇతరశాస్త్రములును:—

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థశోధనవృత్తి గల దను మునివరేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియంగ సది యని పలుకువాస
గర్మవిజ్ఞానము గ్గలిగించు రెండెను నిశ్శ్రేయసం బను సేశ్వరాని
గర్మంబు జ్ఞానాంగగతి దాల్చు జ్ఞానఁబు తారకంబనియెడు తాపసేంద్రుఁ
బ్రకృతిమహదాదితత్త్వసంపద్వివేక
మమర నిర్వాణ మని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యల(రారఁజేయు) వాక్య
వటిమయుఁలవడవ్యాద్వ్యాఖిఁ బ్రస్తుతింతు. ౧-౧౮

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరమండలంబున జిక్కుబండలాడి... ౧-౩౧

సీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతతికణచరానూనమహిమ
నురగేంద్రవృత్తిచే నొకమాటు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాప్తి నొకయెడ నొకసారె భరతవాగ్యుక్తిమహిమఁ
బొద్దుపుచ్చును యునజవమొదమమర, నేటియష్టేటినేడల మేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియొఱఁగక, గణనమించిన శుకశారికాగణములు.
౧-౬౮

కావ్యము, కావ్యలక్షణము:—

క. నవరసఫలరుచిశోభిత, కవిరాజము సుప్రసాదఘటితము సగుచున్
ధవళాక్షి సమ్మతం బగు, కపిసత్కృతిఁ బోలు కేళికావన మొందెన్. ౨౧౫౦

సీ. క్లిష్టకల్పన లేక కష్టతాదూరమై యసమర్థత నెఱుంగ కప్రతీత
తనుమాని యప్రయుక్తతను రోసి పతత్ప్రకర్ష నైరర్థ్యకఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్ఫీతమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యసమితి లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
సతులకవిరాజరచితకావ్యము లనంగఁ
జెన్నుదైవాఱె చూడ్కికిచ్చెసువు మీఱఁ

బుష్యరథము లసంఖ్యము ల్పొలుపుమిగులఁ
బురవతంసంబు ద్వారకాపురములోన. ౧-౧-౨౫

నాటకము :—

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధూరంబు నవవిధవస్తుశోభనయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్ప్రతాకాభిరామంబు నురుమంగళార్థపదోజ్జ్వలంబు
దివ్యత్ప్రపంచసంధిప్రౌఢిలసితంబు నీహామృగభిదానగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్యవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంకృయాగసోజ్జీవితంబు. నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటనంబును సగు చొప్పి నాటకంబు
క్రియఁ బ్రకాశించు నొకదివ్యగృహ మొనర్చి. ౩-౧౯౩

మఱియు నీతనికవిత్వమునందు సంస్కృతాంధ్రపదములు సమముగ నుండి మిగులఁ గర్ణరంజకములుగా నుండును.

సంస్కృతపదములకు :—

చ. పలికి గళన్మరందరసబంధురగంధససాంధబంభరా
కలితరనంబులం బ్రసవకమ్రవిసమ్రరసామ్రతామ్రకో
మలనవపల్లవగ్రసన మంజుకషాయితకంఠకాకలీ
కలకలకంఠ నాదములఁ గల్కి తటాలున నుల్కి యుల్కియున్. ౨-౨౩౯

కేవలసంస్కృతశ్లోకము :—

శా. నేత్రద్విన్నాలన మశ్రుచైత్యవిరశం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చ్యవిసంగతే ర్భవతి సద్వ క్త్రం చలైశ్వర్యభా
క్షిప్రతాక్రమ్నపభవాపణే స్వమజని గ్రీహా వ్యయోగక్రమాత్. ౨-౫౬

అచ్చ తెనుఁగు :—

క. దుగదచ్చి లెక్క కిక్కగు
మొగములరాకాసిఱేనిముద్దుం జెలినే
ల్నిగనిగలు మిగులు మొగమున
సొగసులనగువగలునిల్ప సొగయునిదొరకున్. ౧-౪౪

సీ. పాదిమిన్కగమితమ్మిపట్టు పట్టుగునంచ యుంచ తేజీతేనిఁ గాంచు వేల్పు
వేల్పురాతాఁచాయ వెలయుచక్కనితండ్రి తండ్రి నెఱుంగకతనరుప్రోడ

ప్రొద్దచేరువకాండ్రఁ బోరిచుటిరాఁదటిగిడ్డి గిడ్డిమందలనుండుదొడ్డజంత
జంతరక్కసికానదొంతు లేర్పడుచిచ్చు చిచ్చుకన్గలవాని నచ్చుజోడు
జోడుకన్నుల సెకఁ జల్లఁ జూపుమేటి, మేటినుడివాలుదాల్చిన మేలుబంతి
బంతినలె వ్రేల బలుకొండఁ బట్టిదిట్ట, దిట్టముగ నేలు నవ్విడు తెలివిమీఱ
౧౪౧

ఉ. తావుల మీఁకమావిగమితావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రిమల్
కేవలఁ జిల్కఁగాఁ జిగురుఁగేదఁగి పూదడిగట్టి పట్టివేర్
పైవలిలాము చెంగలువపందిరి చెందొనరేకనంటి క్రొ
మ్మోవులచందమామగడ మొగ్గలసగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨-౨౩౫
ఇందు యంత్రిముల్ అనుచోట జంత్రిమల్ ఆసఁదగును.

శ్లేషకవిత్వము.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు
కొలఁకు లిరవొంద నీలముకుందనిధులు
సౌధములు గుందనిధులను జాతనములు
వరనిధి యనంగఁ బురమంత నఱలుచుండు ౧-౮-౨

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధిగోత్రవిఖ్యాతమై పాణిని గ్రంథంబుపటిమ గాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణ మహాము నక్షపాదీయంబు ననుకరించి
కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వైతక్షణాక్షీణరసమోదహేతువై వ్యాసవాచాస్ఫూర్తి వన్నె కెక్కి
కవిత నవరసఫలకమై ఘటితమత్త, శిఖిమధు వ్రతపలసితస్ఫీత మగుచు
నసమకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి, చూడనింపొందు నచటిసూక్రీడవనులు
౧-౯౭

చ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాళుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బుచ్చునీకు పలుచోటుల భిక్షమొసర్చు నీకు ని
వ్విరహులమీఁద నెట్లొదవె బెట్టుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౩-౧-౨౭

సీ. జారసంకల్పంబు దూలింపఁగాఁ జేసి చోటుల మూలకుఁ జొరఁగఁ జేసి
సన్మార్గమెల్లను సుప్రకాశము చేసి పంకజావళిఁ బటావంచ చేసి
యరిజాలముల నెల్ల నందవాయఁగఁ జేసి యాశ్రితద్విజరాజి నలరఁ జేసి

పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహల్ సొరఁజేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁజేసి
ఖరకరుఁడు మున్ను చేసిన కాకఁ గొసి, యలరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగ జేసి
కువలయానంద మొనరించెఁగూర్మిఁ జేసి, యౌర చల్లనిరాజు దివ్యప్రకాశి.

యమకమునకు:— ౧- ౧౧౯ ౩- ౫౮

సీ. నగరాజు నైనఁ బన్నగరాజు నైనను ధైర్యవాక్ప్రటిమలఁ దఱుమఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జరుపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అర్జునితో నైనఁ జిత్తజునితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్బెనఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమనుదారి, చక్రిదళన క్రియావక్రజయపరాక్రి
మక్రియాముద్రనిర్నిద్రమద్రియశులు, సోమ్రులప్పారిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

క. మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జిలుకున్
మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై యలరారు రచనవడువు గలిర్పన్.

అనుప్రాసము:— ౧- ౯. ౧-౧౭-౨

సీ. వెలుమబ్బు బలునుబ్బు వడిగెబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచొట్టు వలిగట్టు వెలిపట్టు వెలివెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలు మేనితో వత్తె చెలువే దెగఁ బూనినగఁబూను చిఱునవ్వు మొగముతోడ
ననువంకగల పొంకమునఁగొంక కకలంక కాంతు లీనెడు పువ్వుఁగబరితోడ
పీడని యపార కారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసించు నాహృదయంపు మేడఁ
దొంటిచదువులగమికాని యంటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబ గురునితంబ.

లోకోక్తులు నర్థాంతరన్యాసములు:—

అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః
లుబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వద్యుతిన్. ౪-౯ ౨
బడమతు లైన వారలకుఁ జక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్. ౧-౧౭౦
ఉచితస్థితిఁగాంచ జడుండు నేర్చునే. ౪-౧౦౭
పూఁబోఁడు లధికసాహసలు గారె. ౨-౧౪౭
జడునకు విజ్ఞాన మబ్బు నెట్లు. ౩-౧౧౫
విధాత్రుఁడు విధించినకార్యము రిత్తవోవునే. ౩-౧౧౫
తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషత గొన్నన్. ౧-౩౦౭

వర్ణనలు :— అక్కడక్కడఁ గావ్యములలో నుండఁదగిన యష్టాదశవర్ణనములను జూపెను.

కథాంశము :—శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందీకన్యను వివాహము చేసికొనిన చరిత్రము.

కవి తా నాంధ్రవ్యాకరణమునకుఁ గొప్పవ్యాఖ్యానము చేసియుఁ గవిత్రయప్రయోగములకు మించిన దాపులు కొన్ని త్రొక్కినాఁడు. వానిలోని కొన్నిటిఁ దనవ్యాఖ్యానమున సమర్థించెను. అందు విసంధికిఁ గొన్నియుదాహరణములు:—౩-౭ లో, నీవు-అరసి; ౧-౨-౨౯ లో, మంజుపదము-అలభుజంగప్రయాతము; ౧-౧౧౬ లో, పొరగలదు-అజునిలోనైన; ౧ ౧౮ ౭ లో, గుబ్బల్-అప్రకృత; ఇట్టివిమతికొన్ని గలవు. ఈవిషయమై తాను దనకావ్యమందు

౧-౯౮ లో "అసిద్ధోపమత విసంధితయు గుణతఁ బరఁగె నరిదిగన్.

౧-౧౮౮ లో "మానదునొ విసంధితన్–" అనియుఁ జమత్కరించినాఁడు.

అహోబలపండితీయము 187 పుటలో "సంధ్యభావోపి నదోషాయ" "సంధి లేకుండుటయుఁ దప్పు గాదు" అని సమర్థించెను. ఆప్రకరణముం బట్టి చూడ నీవిసంధి వాక్యాంతపాదాంతంబులందు దోషము కా దని భావ మయినట్లు తోఁచుచున్నది.

తత్సమాచ్చులకు సంధి:—

౧-౧౭౩ సరసతెడశల, ౨-౨౧౨ ఆపదెపసి, ౨-౧౩౩ మన నీలవేణిదె, ౩-౧౩౨ వ్యాకర్తాముని, ఇత్యాదులు చాలఁ గలవు. దీనివిషయమై అహోబల పండితీయము 189 పుటలో "సంస్కృతసమాంతస్థిత స్యాచోపి క్వచి త్సంధిః– (తత్సమపదాంతములందున్న యచ్చునకును గొన్నిచోట్ల సంధి రావచ్చును) "గంగనుకాపె- శ్రీరంగభర్తంచు-శౌరిచ్చుశుభములు. "ఇత్యాదికవిప్రయోగాత్–" అని యున్నది.

ఉత్తమపురుషైకవచనవకారసంధి :—

౧-౩౨౩ ఉదయమునంది తనంతపదంబుగంటి, అందితిన్ + అనంతపదంబు.

౨-౨౩౦ నిల్పితింతవడి, నిల్పితిన్ + ఇంతవడి.

౩-౧౬౯ పోయితప్పుడు- పోయితిన్ + అప్పుడు.

దీనివిషయము, అహోబలపండితీయము 190-194 పుటలలో నిట్లున్నది.

ఉత్తమపురుషేతు "ప్రియస్తు స్యాత్కమాదిక స్యేతః" ఇతి సూత్రేణ

సంధిః చేసితినచ్యుతార్చనము=చేసితచ్యుతార్చనము" (పైసూత్రమున ప్రయః అనువదముచే) "కొలిచితిసబ్ధిజన్ -కొలిచి తబ్ధిజన్. ఇత్యాదా విభాషేతి ప్రయోగశ్శో వగంతవ్యమ్."

ఇంతియకాక, యీవిషయమునఁ గవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి భారతము విరాటపర్వములో "సైరించి ఓపుగాన (5-25౧) అని ప్రయోగించెను. దీనికి సంస్కృతభారతములో విరాటపర్వము ౭౧-౨౩ శ్లో. "అపరాధ మిమం క్షమే" అని యున్నది. తిక్కనసోమయాజికిఁ గృతియిచ్చిన కేతన దశకుమారచరిత్రములో ఆ. 7 పద్యము 52. (నేను) "పొందఁజేసితింక......ఎడయాడగఁజొచ్చెద." అనియును-పిదపఁ బ్రామాణికకవులలో నగ్రగణ్యుఁడగు నెఱ్ఱా ప్రెగ్గడ- హరివంశము, ద్వితీయభాగము ఆ ౮-౧౬ లో "నేను దొడరితిప్పుడు" అనియుఁ బ్రయోగించిరి.

కూఁతురి:—౧౧౦ సాంప్రు.కూఁతురి; ౩ ౧౯ ౨, ౩-౧౯౪ లో, కూఁతున్ అనియే యున్నది.

మున్వర్ణకలోపము:—౧-౨౧ శయ్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి. ౧-౨౭౩ స్పర్శ, ఇత్యాదులు గలవు.

వృలోపము:—౨౮ శ్రీమాంబు

మఃతికొన్ని:—౨-౧౭౮ మాయునకు, ముఱు (పినుఁబముచుచచ్చి) ౨-౧౦౪ కొప్పున నువ్వగా నియదు ౨-౨౨౦ నెట్లయినఁ గానిము. ౧-౨౩౮, ౩-౧౭౨ మతల్లి కి, మత్తల్లి- ౩-౮౬ చఱకు-"చఱ కగువింటిబల్మిఁ గొని సారము జాఱఁగ"-చేరు, చారు మొదలగువానివలె రూపాంతరమున్నదా, కుమారసంభవము రెండవభాగము ౧౦-౪౮౬ అచ్చెరువు అని యతియందున్నది. ఇద్దాన లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల నొక్కకవి రచించినప్పుడు రెండింటికిఁ బరస్పర విరోధ మున్నంతమాత్రమున నాగ్రంథము లొక్కరు రచియింప లే దనునూహ నిరాకరము.

౧-౨౯౧ "బృంగితపించి తత్తనువు వీడిన" అనియున్నది, ఆగ్రంథమునందే షష్ఠాశ్వాసమున "బ్రింగి...భూధరము" అనియే యున్నది. కావున "బ్రింగి తపించి తత్తనువుఁ బోవిడి" యనుట సరళపద్ధతి.

౨-౧౧౫ గీ....దోస మేమి, యువతియేనియు వెన్నుని యువ్వనాథ్య" అని యున్నది, "యెవ్వతేనియు వెన్నుని యవ్వనాథ్య" అని తో.సవచ్చును గాని

యవ్వనపదము సంస్కృతసమాసమం దుపయోగించుట యశాస్త్రీయము కావున "అతివ యేదియు వెన్నుని యావనాథ్య" అని కాని "అతివ యెవతెయు వెన్నుని యావనాథ్య" అనికాని, లేదా "ఏవనితయేని వెన్నుని యావనాథ్య" అనికాని యనినచో సరిపోవును.

౨-౭౬ మాత్రపితరులు అనుచోటఁ మాతరపితలు అనఁదగును.

ఛందోవిశేషములు:—

౨-౩౫ కాంతకు- తలపోంతలు- బల్కొంతలు- గొంతలు- అని దీర్ఘపూర్వబిందుప్రాస మిందుఁ గలదు. కానియుట "కాంతకు" అనుచోట మొదటిపాదమునఁ "నాతికి" అని సవరించినచో నర్థబిందుపూర్వకప్రాస మగును. మాతృకలోఁ "గాంత" కనియే కలదు. దీనింబట్టి దీర్ఘపూర్వకబిందుప్రాసము ప్రాచీనతమకావ్యలక్షణ మనువాదము ప్రశస్తము.

రలయతి :—౧-౧౦౧ లో- గీ. లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు ౧-౨౩౬ లో - రాణగాంచిన నాయింటి లక్ష్మిరానె ౧-౨౮౭ లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణమనుచున్. ౨-౧౯౭ లలితనైఖరిగరియు నమ్రంబు గాఁగ.

ఈవిషయము- అహోబలపండితీయము 137-38 పుటలలో సాధించుచు. "ఏతేన రాయంచకాళ్ళఁ దాలకయమున్న" ఇత్యాదికవిప్రయోగానా మపి కించిద ప్యసామంజస్య మితి ధ్యేయం" అని తెనభాగమును సోదాహరణముగఁ బ్రకటించినాఁడు.

మువ్వన్నెయతి:—

౨-౧౦ గు। స్వామ్మెయి పైఁడిదువ్వలువ మాఁత దలిర్పగ-

౨-౫౭ క. మునమున లోకంబులెల్లఁ బొగడుట నిజమై-

౨-౨౧౦ ఇ। మ్మందిరకుఁ దర్పదానుగత భూరిభుజంగ విషాగ్నికీల-

మొదలగునవి కలవు.

ఈకవి తనశృంగార ప్రధాన మగుమహాకావ్యమునందు శ్రీమహావిష్ణువు పరతత్త్వ మనియును (1-278) అదిసాధింప జ్ఞానభక్తులు సాధన మనియును (1-281) జెప్పి విష్ణుభక్తినిగుఱించి యిట్లు చెప్పెను.

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి

చతుర్థనిక్షేపసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాద్గుణ్యసంపదలకు, వేల్పుమొదవుల మేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ,విద్యలకు నెల్లఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి 3-౨౦౨

ఈమహాకావ్యమునకుఁ బరిషత్తువా రెంత ప్రయత్నించినను రెండవప్రతి దొరకలేదు. దొరకినప్రతిలో లుప్తభాగము లున్నతావులఁ గొన్ని పూరించి వానికిఁ గుండలాకారచిహ్నము లుంచినాఁడను. లేఖకదోషము లధికముగా నున్నవి. కేవలము దుష్టము లని తోఁచిన వానిని దిద్ది మిగిలినవానికి మాతృకలోని స్వరూపములు క్రిందఁ జూపితిని. ఇది యాఱాశ్వాసముల గ్రంథము. ఈప్రథమభాగమందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. మిగిలిన మూఁడాశ్వాసములును రెండవభాగముగాఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇందుఁగల మఱికొన్ని విశేషములును, ఉత్తరభాగవిశేషములును, ద్వితీయభాగపీఠికయందు వివరింపఁబడును. గ్రంథసంస్కరణమందును, పీఠికయందును గల గుణదోషములగుఱించి వేఱె మనవిచేయు నక్కఱలేకుండ నీమహాకవి పద్యమునే యిందుఁ బొందుపఱుచుచున్నాను.

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియీరస మూనఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
మొప్పు లొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీరు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడౌ గురులఁ దప్పని శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్. ౧-౨౯

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,

శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి,

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు,

పీఠికాపురము.

—: విజ్ఞాపనము :—

ఈ కాళిందీకన్యాపరిణయము మాతృక పరిషత్కార్యనిర్వాహక సభ్యులగు మ॥ రా॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు తాము డిప్యూటీకలెక్టరుగా నున్నపుడు వినుకొండతాలూకాలో సంపాదించినారు. కాగితపుఁ బ్రతి; ప్రాఁతగిలినది. నడుమ నడుమఁ గొన్ని పత్రములు లేవు, పద్యములు లేవు, పద్యములలోఁ గొన్నితావుల వాక్యములు లేవు, వాక్యములలోఁ బదములు లేవు. కొన్ని పదము లర్థముకాని విధమున లేఖకప్రమాదమున వైరూప్యముం బొందినవి. చూ పుట ౮౩ పద్యము ౩౫ "సంకుసకసద్గృహగ్రాహసంకులంబు." ౩౧ పుట ౧౮౫ పద్యము "యతుయిగ్గుగుణస్ఫూర్తి" - ఇత్యాదులు. రెండవ ప్రతికై యత్నించితిమి, గాని, దొరకలేదు. ఉన్నదానితోనె యీ ప్రథమభాగ మతికష్టముపైఁ బుస్తకరూపమున నింతమాత్రము ప్రకటింపఁగలిగితిమి. తక్కిన మూఁడాశ్వాసములను గ్రమముగ ద్వితీయభాగముగఁ బ్రకటింప యత్నించుచున్నారము

ఈ మాతృక శార్వరినామసంవత్సరము (శక ౧౮౨౨) ఆషాఢ బ౨ భృగువారము వఱకు ప్రభంజనము వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినది. రామయ్యపంతులుగారు వినుకొండ తాలూకాలోని ముమ్మడివరమున సంపాదించిరి, కాని, ప్రాఁతకాఁదు చివర——

సీసమాలిక. శ్రీమించు నాగార్జునసిరులకుఁ బట్టైన కలిశాయుధునివీడు గొఱ్ఱెపాడు

ఆగ్నేయదిశయందు నఖిలవేదాంతార్థమహిమకునిలయంబు మైలవరము
దక్షిణదిశయందుఁ దనరోలుఁగూలంగఁ బెద్దజమ్ములమడక సౌజన్యమడక
నైరుతిపార్శ్వాన నరులనర్థులపట్ల పురుహూతుపురమెట్ల పూరిమెట్ల
రాజిల్లుకొండలరాయనిపాలెంబు భోజనానకుఁ గల్పభూరుహంబు
వాయవ్యదిశయందు వసర గోకనకొండ పరతార్థిజనులకు సిరులుపిండ
ఉత్తరభాగాన నున్నతస్థితిఁ గాంచె నాగులవరము భూనాగపురము
ఈశాన్యదిశయందు భాసిల్లుకీర్తిచేఁ గవికల్పవల్లి కూకట్లపల్లి
అష్టపురపద్మమంతరస్థాయియైన, శాశ్వతైశ్వర్యములకెల్ల సదనమైన
ప్రబలినారాయణపురంబు పాలకడలి,పట్టిమెడనున్న నవరత్నపథకమనఁగ.

సీ. జానకీపతి లేత సజ్జరొట్టెలపాలు కొంపలకప్పెల్ల గొడ్లపాలు
సంసారములు దొంగజాగిలంబులపాలు నయనముల్ జాగరణంబుపాలు
గట్టిపాత్రపుఁ ద్రాళ్ళు కట్టెమోపులపాలు మృదువైనచేతులు ముండ్లపాలు
భూరిసంధ్యావిధుల్ బురదనీళులపాలు నాలుక దీనోక్తిమేనుపాలు
ఘనతరస్నేహ మది ధూర్తజనముపాలు, చిత్తమే వేళ నతిదీర్ఘచింతపాలు
హరిహరీ దేహ మంతయు నలంతపాలు, మైదవోలున నుండుట మాకుఁ జాలు.

అను రెండుపద్యములను వ్రాసియుంచెను. ఇందు ముమ్మిడివరము కనఁబడదు పైగ్రామములలో నగ్రహారమున బండితులు భాషాభిమానులు నుండెడివారేమో, కవివంశమువా రెవ్వరైనఁ గాని యితరులు గాని యీపుస్తకప్రతిని సంగ్రహించి యుండిరేమో యను నాశ కలుగుచున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినప్రతికి మాతృక యన్యమై యుండును. ఎవ్వరైన నాప్రాంతముల వారీపుస్తకమునకై యత్నించి సంపాదించి మాకుఁ బంపి యీపనిలోఁ దోడ్పడుదురని కోరుచున్నాము. ఇక్కవి పండితుఁడు, బహుశాస్త్రవేత్త, అట్టి యతనిగ్రంథమును యథామతిఁ బరిష్కరించుట సాహసమగును. మేము రెండవభాగము ముద్రింపఁబోవునప్పటికి దీనిప్రత్యంతర మెవ్వరైనఁ బంపినచోఁ గృతజ్ఞులమై యుందుమని విన్నవించుచున్నారము.

కార్యదర్శి,
ఆం॥ సా॥ పరిషత్తు, కాకినాడ.

విషయసూచిక.

శ్రీరస్తు

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము*

దిక్ప్రణిపాతి నెన్నెదన్.

సీ. నవరత్నకీలితనవ్యకంకణరుచిజాత్యారక్తకరాబ్జయుగ్మంబుతోడ
బంగారురంగులఁ బొంగారమెలఁగెడు కమనీయభూమిజాంగంబుతోడఁ
జాయఁజెందగు(?) సేవసేయుకై వడి మేల నివసజంబుతోడ
ముఖకాంతిజలమత్స్యములఁబోలు కన్నులఁ జుంబించు కరుణారసంబుతోడఁ
గాననగుచును నిజభక్తకల్పవల్లి, రామవామాంకతలభాసురతనువల్లి
మల్లికామృద్వి సీత (భామామతల్లి), కరుణ రక్షించు నను మమ్ముఁగన్నతల్లి.

సీ. రాముదేహమునకుఁ బ్రాపౌట నాత్మ శేషత్వంబుఁ దెలుపు లక్ష్మణమహాత్ము
నతిశుచిగుణసంపదాస్పదత్వముఁ బూని నిజశంఖభావంబు నెఱపుభరతు
సద్వృత్తతామనో నిజచక్రరూపంబు మెలపు శత్రుఘ్నువీరు
నిజకన్యాభావంబు నిజసహోదరుమాని రాముఁజేరుటఁజూపురాపు సేంద్రుఁ
గామరూపసమాసక్తిఖతలవృత్తి, నాత్మదివిజత్వ మంచఱ కాప్త మెఱయఁ
జేయుధన్యులనలయా(?జనేయము)ఖ్య, రామభక్తులమదిలోనఁ బ్రేమఁదలఁతు.

క. ప్రాజ్ఞుల విశ్వనిఁ ద్రైజసుఁ, బ్రాజ్ఞని సౌమిత్రిశేషు భరతాహ్వాయుని
దజ్ఞస్తుతు శత్రుఘ్నున,మాజ్ఞు స్మదిఁ దెంతు నిప్పితార్థము లొదవన్.

సీ. ప్రచ్ఛన్నవత్స్ని(?) త్రివిరుద్ధవర్ణాతిసందుష్ట మగుచు
న్నవత్రితం బౌచు నతివేలముఖ్యార్థహాతియాధను బ్రకర్షహాని యగుచుఁ
†బత్రిహతవృత్తమై ప్రక్రమభంగమై వ్యాకీర్ణవాక్యసంవాస మగుచు
నవిచారితవిధేయమై చరభిన్నమై హేయతాపన్న మగుచుఁ
గుకవికావ్యంబుకై వడిఁ గూలె లంక, యేమహాత్ముని వాలాగ్ని యేను నప్పుడు
సతని సేవింతు రామనామైక పేయు, నానతవిధేయు ననసాయు నా...

శా. లంకాలంక్య నోల్లాసోరువాలాగ్ని ని
శ్శంకుండై కపిసార్వభౌముఁడు ధరాజాతామనశ్శోకభూ
మాంకజ్వాల గతౌన శేషముగఁ జల్లార్చె న్నాచిత్రంబుగాఁ
గైంకర్యార్చితరామచంద్రుఁ డతఁ డుత్కంఠ స్వమునం గోర్పుతన్.

---

* మొదట గ్రంథపాతము గలదు. †బహుహతవృత్తమై-మూలము.

చ. జలరుహనాభనాభిజలజాతమధువ్రతభావ మూనుటం
గలిగెను గూఁతు కేల్గొనెడు కామన మాట సహించు టారయన్
జలరుహసూతి నీ కనుచు శారద తచ్చనలాడ మాటికిం
గలకల నవ్వు ధాత మెప్పడు మాకు నీవుతన్.

చ. కన దతిచిత్రత స్మృదులగాత్రమునం దొకగుబ్బ కర్కశిం
బన దృఢసాహితీమయత నందుట మార్దవవాసగీతమై
తనరెడుగుబ్బ రెండవది దాల్చె దృఢత్వము చాల (వింతయహా)
ననుచును మాటబోటికుచ మంటెడు నవ్వ మదిం దలంచెదన్.

చ. అతికఠినంపుఁ దర్కమగు నారయ నీదురదాళి తత్కృతా
హతులను సీత్కృతుల్వొడమె హా మధురోష్ఠము బ్రహ్మకాం
లేని సౌఖ్యముల పట్టయి తేనది యానసంచు నే
యతివ మృదూక్తిఁ బల్కు విధి *నవ్వరవర్ణిని వాణిఁ గొల్చెదన్.

సీ. వెలిమబ్బుబలునుబ్బు వడి గెబ్బు రుచి సబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు నలిగట్టు వెలిపట్టు వెలినెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితో వజేనిచెలువేని దెగఁబూనినగఁబూనుచిఱునవ్వు మొగముతోడ
ననువంక గలపొంకమునఁ గొంక కకలంక కాంతు లీనెడుపువ్వుఁగబరితోడ
సీసని యపారకారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపుమేడఁ
[illegible]చదువులగమికానియింటిగరిత, గరితరతనంబ నాయింబగురునితంబ.

చ. సికనెలకొన్న (క్రొన్నెలను) సింగపుగోరని సారె కుల్కుకై
మొకము నిరీక్షణద్వయము మేనకకూఁతురి బెళ్కుఁజూపుచా
యకు మరలించి దాని కుడియూరని సిగ్గు ఘటిల్లఁ జూపల
ప్రకటత మూనఁజేయు గిరిరాజసుతాశ్రయు నాశ్రయించెదన్.

శా. పంచబ్రహ్మసమాఖ్యపంచపృథివీవాక్యాదితత్త్వాధిపో
దంచత్పంచమహార్ణశోభితసురాధ్యక్షత్వసంశోభితుం
బంచాక్షర్యభిధానమంత్రవిదితుం బంచాక్షరాద్యక్షరా
కించిద్బోధితు సాంబు నేమనములోఁ గీర్తింతు (నశ్రాంతమున్).

చ. మగఁడు సగంబుగాఁ దపము మానక చేసియుఁ దత్ప్రియత్వముం
దెగఁగొని మేటిచట్టునకుఁ దీవ్రపుఁ గూరిమికూఁతు రేనియుం

---

* యువ్వరవర్ణిని-మూ.

దగు లగువారి నేరములు తాళుచుఁ గోరికె లెల్ల నీను నే
మగువలమేలుబంతి (శాంభ)వి మమ్ము నేదుతన్.

చ. అతనువిభూతి నై సలుఁదినంతన తద్విజయంబు గల్గ దే
సతనువిభూతిమూర్తిమతి నై యతనిన్ జయలక్ష్మి చెందఁగాఁ
బ్రతిసవహించి తద్గతిని బాయక నాయకు నై సగంబు
సుందరీమణి మనంబున నెంతు సభీష్టసిద్ధికిన్.

గీ. వత్స మొకకేల నొకట మువ్వంక కోల, శిరమునందుంచు తెల్లచేసినజలంబు
పశుపతిత్వంబు నీకసంబంధ మెట్టు, లనుచు గేస్తుని నగు చెలి నాశ్రయింతు.

మ. తృణ(తుల్యంబగు) బుద్ధిజాడ్యతమ మెంతే దూర మై పోవఁగాఁ
దృణమాత్రంబుగ విద్యలిచ్చి జనులన్ దీవ్యత్కృపం బ్రోచు గే
గుణమౌ నా కిని ముజ్జగంబుల కసంకోచంబుగాఁ జెల్వఁగాఁ
దృణమాత్రాపచితిం బ్రమోదిలుమహా(దేవుం బ్రశం)సించెదన్.

శా. శ్రీరామాయణకావ్యకల్పలతికాక్షీరాంబురాశిన్ మహా
దారుం బ్రాకృతశిష్టశాసను గుణాధారు న్నమస్కారసం
భార ప్రక్రియఁ దృష్టిచేసెద మహాభారత్యఖండాస్వయో
(ద్ధారున్ స్ఫా)ర వచోవిలాసు మదిలోఁ దాహొక్కందు న్వ్యాసునిన్.

గీ. ధరణి కేతెంచు కవితాభిధానహంసి, కతులవిశ్రాంతిభూము లై యద్రసజ్ఞ
లనెడిసరసులు క్రమమున సబ్బె నట్టి, యార్యవర్యుల వాల్మీకి వ్యాసు నెంతు.

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థ శోధనవృత్తిగల దను మునివరేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియంగ నది యని పలుకువాని
గర్వవిజ్ఞానము గ్గలిగించు రెండును నిశ్శ్రేయసంబను నేర్పులాని
గర్వంబు జ్ఞానాంగగతిఁ దాల్చు జ్ఞానంబు తారకం బనియెడు తాపసేంద్రుఁ
బ్రకృతి మహదాదితత్త్వసంపద్వివేక, మమర నిర్వాణమని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యల(రారఁ జేయు)వాక్య, పటిమ యలవడ హృద్వీథిఁ బ్రస్తుతింతు.

గీ. ముదము ద్రష్టకునొసఁగుచు మూలకార, సర్వభేదన మొనరించుమహామగాంచు
నేమహాత్ముని దర్శనం*బిచ్చు లోనఁ, జాలఁ బ్రార్థింతు నయ్యహిసార్వభౌము.

గీ. కూడు నెవ్వానిసద్వృద్ధి గుణనిబంధ, నంబు నాద్యంతముల వివృతంబు సంవృ
తంబు వివృతంబె కడుసంవృతంబు మాన, నట్టిపాణినిమునిచంద్రు నాశ్రయింతు

సీ. త్రిప్రకారత నాత్మ దీపితంబుగఁ జేసి మూఁడుగుణంబులు మొనయఁ జేసి
పటుతరజీవికోపాయవృత్తు లమర్చి సాంగరూపక మొసంగంగఁ జేసి

---

*పచ్చులోన - మూ.

యుచితనానావర్ణయుక్తు లొప్పఁగఁ దీర్చి యుత్తమాధికభేద మొనరఁజేసి
నుతియు నలంకారమంజిమ ల్వెలయించి శయ్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి
తెలివి శబ్దార్థములను కావ్యదేహరచన, చేసి నిర్దోషభావతఁ జేసి విధికి
నవమతిఁ దొనఁగు కాళిదాసాద్యనేక, సుకవిమూర్ధన్యులనుతింతుఁ బ్రకటసూక్తి

చ. ప్రకృతియుగంబు దీర్చుమునివర్యులకు న్సముఁడై సపుణ్యుని
న్వికృతికి శిక్షగాఁగఁ బదవిద్య రచించినవాని నంధ్రవా
క్ప్రకటకవిత్వకల్పతరురాజముబీజము సర్వవాక్యశా
సకబిరుదాంకసన్నవిచక్షణచంద్రు నమస్కరించెదన్.

గీ. ప్రాణివర్ణకతద్ధర్భవ్యనామ, సరళపదసామహస్తహాత్ స్థిరమయాంధ్ర
వాగ్విగత్యర్థభూకవివాగ్వినేతఁ, జాగి మ్రొక్కెద నల శబ్దశాసనునకు.

గీ. వికృతికాధారతనహించి వికృతరహిత, శుద్ధభావత బ్రహ్మంబుసొబగుఁ గాంచి
జగములోనఁ బ్రకాశిల్లు సర్వవిదులు, నన్నయాధర్వణాద్యుల సన్నుతింతు.

గీ. ఎన్న వికృతివివేకంబుఁ గన్నవాని, కమరు భావిక్రియాజ్ఞాన మనుచు జ్ఞాను
లభినుతింపఁగ వెలయు మహర్షితుల్యు, సన్నుతింతు నధర్వణాచార్యవర్యు

గీ. *సరసమతిశబ్దశాసనజాతిమాత్ర, నంధ్రకవితాశిశువ్రుబ్రతియమరఁజెనిచి
చాలఁ బ్రౌఢ నొనర్చినచతురమతులఁ, దిక్కయజ్వాదికవులఁ గీర్తింతుఘనుల.

ఉ. అప్పటివారలే నుతుల కర్హు లనర్హులు సన్నుతింపఁగా
నిప్పటివార లన్న నది యెంతటిమాట యఖండపాండితుల్
దప్పని కారణంబు లగుఁ దద్భజనంబున కంచు నెంచి నే
నిప్పటిపండితోత్తముల నెంతు నిరంతరభక్తియుక్తతన్.

మ. గుణదోషంబులఁ దెల్పిలేనిఖలులం గోపింపఁ గీర్తింపఁగా
నణువైనం బనిలేదు దోషములయం దత్యంతసాధుత్వమున్
గుణజాలంబుల దోషభావముఁ గడుం గూర్పంగ నేర్పొప్పు స
ద్గుణవత్పండితపూర్వసన్నుతిఁ గొనం గోర్కుల్మదిం బుట్టెడున్

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియూరక మూర్ఖబోధుఁడై
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పు టొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడన్ గురులఁ దప్పనె శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్

---

*ప్రకటమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర మద్రాస-మూ.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెసఁగు సభ, పాదుకొనుచుఁ జైమినివ్యాసవరాని
కపిలఫణిరాజదర్శనస్ఫుటోత్తమోద, మతని మద్గురు మాధవు సభనుతింతు.

చ. కొదవ తెలుంగ కెప్పుడు నకుంఠమహాహ్లాదయుక్తులై భవంబు వే
పొదలఁగ భూరిసత్కవులు పూని తమోహతిలేక యార్జవం
బొదవఁ గళంకితస్వదలి యూర్జితవాగ్మిజయోగ మింపుగా
మదిఁగొను మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రమున్.

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశశాస్త్రమండలంబున జక్కఁబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబుచేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచాతురీక్షీరలాలితప్రీతిచే నోలలాడి
కపిలసాంఖ్యవేదాంతతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁగ్రోలి
చెలఁగుయద్రసనాభామయుఁతమాలి,యతనిశ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, సభిఁ దలంచెద మాధవయజ్వమౌళి.

శా. మోహాంభోరహృదంబుజాంతరములో ముష్మాటికిం గొత్చెద
న్మోహాదిప్రతిషిద్ధదోషగుణసష్మూర్చానిరాసక్రియా
సాహిత్యప్రతిపన్నచిద్రసఝరీసంబంధకృన్మానసు
,,న్సాహిశ్రీరమ్యతా సతా” మితి వచస్సంపాదితశ్రీయుతు
న్సాహిత్యాంబుధిపారగు న్సకలశాస్త్రజ్ఞు న్గురు న్మాధవున్.

గీ. ఎవ్వనియశంబుజగమెల్ల నెనసిచుట్టు, కొండయవ్వాలితమమెల్లఁగొదవపఱుప
నల్పమాధేయమనిపల్కదధికభూష,యతనికొనరింతునతిమాధవార్యమణికి

గీ. ఏకదినమేళనంబూను నెపుడుఁబూర్వ, పక్షులాలితిఁగొను గళల్పదియునాఱుఁ
దాల్చుశశి నవ్వనుతచతుర్దశకళైక, హారిఁ బ్రార్థింతుమాధవయజ్వచంద్రు.

క. కవివాక్పతులై యెవ్వని, సవిధస్థితులైనపురుషసత్తము లెల్లఁ
గవివాక్పతులం గేరుదు, రవురా నుతియింతు నతని నస్మత్స్వామిన్.

ఉ. నెదుషి లేకయే కవిత వచ్చె నటంచు వచించువారలం
గా దనఁగూడ దె ట్లనినఁ గాకవిపల్కెడు శాస్త్రవాగ్విసం
వాదిదురుక్తుల న్వినఁగఁ బండితసూళికి మోముదామరం
బ్రోదిగ నవ్వుదేనియలు పుట్టును రూపకమంగిలం గొనన్.

గీ. దుష్టకవిత నిషేధించు దొరలసభలఁ, గలుగు సత్కవివరులకు ఘనయశంబు
తద్యశంబునకరయంగదాతయగుటఁ,బండితామాన్యునకు నేని ప్రణతిత గె.

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కృతియు సనాతనాధునాతన సత్కవీంద్ర గురుచం ద్రపురస్కృతియుఁ గుకవితిరస్కృతియు నొనరించి నే నొక్కబంధురప్ర బంధనిబంధనాయత్తచిత్తుండ నగుచు, నిప్పు డొనర్పంబూనిన సకలసద్గు ణాలంకారసంపన్నం బగునిక్కావ్యకన్యారత్నంబునకుం దగిన నాయకర త్నం బఖిలదేవతాశిరోరత్నం బగు శ్రీరామభద్రుం డగు నని పురాతనకృ తసుకృతిజనితమహాభాగ్యాతిశయంబువలనఁ దెలిసినవాఁడ నగుచు నప్ర మేయప్రభావుం డగు నమ్మహానుభావునకు షష్ఠ్యంతంబు లగు పద్యంబులు విన్నవించెద.

క. వీరాదివీరునకు నని, వారితసద్ధైర్యశౌర్యవచ్ఛత్రుచమూ
మారణకారణదారుణ, భూరిబలోదగ్రునకును బుషితోగ్రునకున్.

క. మిత్రాన్వవాయనలినీ, మిత్రునకుఁ గటాక్షితాత్మమిత్రునకు ధుతా
మిత్రునకు వృత్రశత్రుజ, మిత్రతనూజాతశత్రుమిత్రాఖ్యునకున్.

క. మాయాగృహీతమానుష, కాయునకుం గుశికతనయకర్తృక్రియాగా
పాయపరపరహితాకుచ, నైయత్యవితానకీర్తివరదాయునకున్.

క. రామునకు నింద్రనీల, శ్యామునకు నరాతిసోమసంత్రాతఘన
స్తోమసమీరున కత్యభి, రామగుణారామునకును రఘురామునకున్.

క. దుగదచ్చిలెక్క కిక్కగు, మొగములరాకాసితేనిముద్దుంజెలిమే
ల్మిగనిగలుమిగులు మొగమున,సొగసులనగువగలునిల్పసొగయనిదొరకున్

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధ్యర్థంబుగా లీలారాజన్యసార్వభౌముం డగుచు రామరూపంబునం బ్రకాశమానుం డగు నద్దేవతాసార్వభౌమునకు సంకి తంబుగా నొనరింపఁ బూనినకాళిందీకన్యాపరిణయం బను మహాప్రబంధం బునకుఁ గథావిధం బెట్టి దగు నట్టివిధం బభివర్ణించెద.

—: కథాప్రారంభము :—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబుతో సరసమూను
నార్ధాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుఁ గూడివర్ధిల్ల నమరియుండు
నతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాఁపురం బైనయుల ద్వారకాపురంబు.

క. ద్వారవతీపదము ప్రోల, న్వ్యారూఢ*మతంబుగాంచు నది సర్వమహా
దారసురాసురమానవ, పారము లేవేళ నర్థి†వసియించుటచేన్.

చ. పగడపుదారబంధములుఁ బచ్చలచూరులుఁ బద్మరాగపున్
జగతులు వజ్రవప్రములు సానలఁ దేఱిన కెంపుఁగంబము
ల్నెగడెడు నీలవేదికలు నిగ్గులు దేఱెడు రత్నవాటిక
ల్సొగసువహింప నప్పురము శోభిలుఁ బట్టణరాజరాజమై.

మ. ధర నప్పట్టణరాజ మంబరగతాత్మచ్ఛాయ నానాఁకముం
బరఁగం దోయధినీటఁ దోఁచుప్రతిబింబస్ఫూర్తి నభ్భోగిరా
ట్పురముం గప్పి త్రివిక్రమత్వమున నొప్పున్ సాంప్రతం బేకదా
హరి యందుండుఁగదా త్రివిక్రమసమాఖ్యం బ్రీతచేతస్కుఁడై.

ఉ. మేలిమిరత్నదీధితుల మిన్నులు ముట్టెడు గోపురాళి నే
వేళఁ జరించుతమ్మునికి వేడుక నప్పురలక్ష్మి రక్షగా
నీలపురేకుఁగట్టె నది నేఁడును గానఁగవచ్చు దానినే
చాలనిబుద్ధి లోకము శశం బని పల్కును జందమామలోన్.

గీ. వఱలునప్పురి బలితంపు వార్ధిపరిఖ, రత్నగర్భాదిశబ్దము ల్రాజిలంగ
నబ్ధిమేఖల గాకున్న నను వుగాద, టంచుఁ దద్భూషణంబు భరించె ననఁగ.

క. అతిరుచిరచంద్రకాంత, ద్యుతియై కవియుతము విబుధతోషాకరమై
హితసకలవస్తునికరో, జ్జితమై పురి కల్పవల్లిచెలువు వహించెన్.

గీ. ప్రచురరోచిస్సమాలీఢ బాడబంబు, భూరినవరత్నరాశిసంపూరితంబు
హరినివాసంబు చిత్రసత్త్వాశ్రయంబు, నగుచు నప్పురిజలరాశినగుచునుండు

మ. రతికాంతాంతవిభూతి సంతతతనుప్రాంతోపగూహక్రియా
రతికాంతం బయి శేఖరామరధునీరమ్యాంబుసమ్మోద మై
ప్రతతైశ్వర్యవృషాంక మై నటన దీవ్యన్నీలకంఠంబు నై
§ప్రతిలేకొప్పు శివస్వరూపవిభవప్రాప్తిం బురం బెప్పుడున్.

క. సకలాలంకృత యయ్యుం, బ్రకటవిశేషోక్తి విబుధరంజన మగు హం
సకరుచిర పదంబై, యకలంకస్ఫూర్తి మీఱు నప్పురి జగతిన్.

మ. ప్రకటౌదార్యవిశేషకాంతి సమతార్థవ్యక్తి సౌశబ్దరూ
పకసారాధికచిత్రచిత్రలిపిసంబంధంబు శ్రీకృష్ణనా

* మతుండుగాంచునదే-మూ. † వసియించుటయే, మూ. § ప్రతివేకొప్పు-మూ.

యక వైశిష్ట్యనితాంతభాసురముసై యప్పట్టణం బొప్పుఁ దా
నకలంకుల్ (ముదమ)ంద సత్కవిలోక గావ్యంబుంబలెం జూడఁగన్.

క. హరిదశ్వుఁడు తనయరధము, సరణి పురీసౌధములను సంకటపడుట
న్వేర వమర నొంటిగుఱ్ఱము, నరదమునకు నేకచక్ర మమరించికొనెన్.

ఉ. పచ్చలగో(పురంబు) జిగి పచ్చిక యంచుఁ దలంచి వచ్చు లో
మచ్చిక జింకఁ బట్ట వడి మై శశి యూఁకువ సేయఁ జంద్రుమై
నిచ్చలు జాఱు సయ్యమృత మించుక సోఁక సచేతనాకృతుల్
హెచ్చిన పైఁడిబొమ్మలకు నీతులకు (న్గనరావు భేదము)ల్.

సీ. గోపురోపరిఖేలకోకస్తనులగొప్పవిప్పకప్పమిటారికొప్పు లబ్బ
రంపు మబ్బు లటంచు రమణుల నును మేనుదీఁగెలు గ్రొమ్మించుదీఁగె లనుచుఁ
గరికరము స్త్రగంగాజలశీకరాసార లనుచుఁ
దదుదారతరబృంహితంబులు బలుగర్జితంబు లంచుఁ దలంచి యంబుధరము
లలసలువస్వాధికారమన్యులకు నిచ్చె, విచ్చె మాగచ్చులనిమదినొచ్చినొచ్చి
వర్ష గర్జితమిషము ములుక, నఱలు మేడల క్రిందట నొఱలుచుండు.

చ. సురతరు లంతికస్థలులఁ జొప్పడ నందలి దివ్యభూషలా
తరుణు లొకప్పు డొక్కటియుఁ దాల్పఁగఁ జూడ రలత్ప్య మాటచే
సురుచిరభూష లొల్ల మటు చూచుచు గ్రమ నైసయ
త్తరువులపుష్పము ల్గొనరు తద్దయు వాడిసవంచు సచ్చటన్.

ఉ. మేడలయందు నిచ్చలు భ్రమించుకలాపులు డాయఁ జూచి య
య్యేడుగుఱాల తేరియురగేశ్వరరశ్ములు వాఱ వాని వె
న్నాడఁగఁ గుంటిసారథికి నబ్బమి వే పయనంబు సాగమిం
దోడనె తానె పోయి వడిఁ దోయజబంధుఁడు వట్టు రశ్ములన్.

చ. పడమటి వెట్టకు న్వెఱచి భామలు సౌరణగంస్ల మూయ న
క్కడ గతి నిల్వఁ గాఁక వడిఁ గ్రమ్మినఁ బొనిడఁ బోవుచుండఁగాఁ
గడుఁ గనిపించె మందగతి ఘర్మమరీచికి గ్రీష్మవేళ న
జ్జడత చిరార్జితం బగుట సంగత మయ్యెడు నిప్పు డేసియున్.

చ. పురిగరుడాశ్మసౌధరుచిపుంజము ఘాసమటంచు నెంచి లో
హరిణము చొకళింప శశి యాత్మమనోహరవక్త్రపంకజ
స్ఫురదుపమానవృత్తిఁ గొనఁ జూడఁగఁ జాలక కజ్జలంబుచేఁ
దరుణులు కప్పెనర్చి రది తప్పక చందురునందు *నుండఁగన్.

---

* నిందుగన్ -పూ.

క. బాలికల డాఁగుమూఁతల, వేళల సౌధములయందు వెతకెడువారిన్
లీలఁ గిఱుకింతు రచ్చట, మేలిమిబంగారుబొమ్మ మెలఁకువ గొనుచున్.
క. అచ్చటి మదిరాక్షులు నై, యచ్చరికన్యకలు నాటలాడఁగ భేదం
బిచ్చఁ గనవయ్యెఁ జూపఱ, కచ్చపుఁగను ఱెప్పపాటు లందమిఁ గొనుటన్,
చ. అనుదిన మింద్రనీలమణిహర్మ్యరుచిప్రతతీతమిస్రసం
జనితహరిద్భ్రమాకులత సాధగవాక్షముఖ ప్రచారవృ
త్త్యనుగతభేదము ల్పడల నంబురుహాప్తుఁడు దక్షిణోత్తరా
యణములఁ బోయెఁ గాన విపు డవ్వియె యాతని కిష్టమార్గముల్.
ఉ. హాసితదివ్యరత్న గణమండిత సౌధతలంబుల న్సుఖా
సీనత నుండు నెచ్చెలుల సిబ్బెపుగుబ్బలు దాయునత్ఫల
వ్యానతకల్ప శాఖల ఫలావళిఁ దున్ముదు రంచితస్ఫుర
త్పీనపయోధరస్థితిమఁ దేలఁగ రాఁ గడు నీసుచే బలెన్.
ఉ. వెన్నెలకుప్పలాడు నెడ వేలుపుటింతులు దీము గెల్చుచేఁ
గొన్న యనర్ఘ రత్నములు గోరికి మీఱఁగ నీరు మేడపై
నున్న పయోజగంధులకు, నొప్పఁగ నీరు జయించి వారిచేఁ
గన్న యనర్ఘ రత్నములు గట్టిన వేట గ్రహింప రేమియున్.
చ. కడుమిగులాను సౌధములఁ గంజదళాక్షులఁ గూడి యాడుచు
న్మడఁ గలబొమ్మ గన్గొనుచు మెచ్చుచుఁ గోరిన దేవకామిను
ల్నడువఁగ లేరు వారిమది నాల్గొను కోరిక దీఱ భావనం
బిడక మెలంగు నెచ్చెలువ యొంటఁగ నొక్కత యేని లేదటన్.
క. అన్నగరిలోని వజిరపు, మిన్నా సౌధములు డాసి మింటం జనుచుం
గ్రొన్నెలతద్రుచు లెనయుచుఁ, బున్నమనాఁ డంటికొన్న పోఁడిమి గనియెన్.
చ. మృగమదచిత్రకంబు గొను మేలుమొగంబుల తేట చూడఁగా
మృగధరదర్పణంబు గని మీనవిలోచన లెల్లఁ దుల్యత
న్మొగములు గానరామి మది మాఱెను నీసున నీకళంకిచే
నగు నిటు లర్ధబోధ యని యద్దము చూతురు వేడ్క మీఱఁగన్.
క. పిన్నలమెడ కగుఁ బులిగో, రన్నన్న యటంచు మెచ్చు చంబుజపాణుల్
క్రొన్నెలఁ బట్టుచు మార్దవ, మన్నను లేదనుచు విడువ నరుగు న్నెలయున్
చ. అరచలిసిగ్గు మానుదురు లందము గాంచునొ కానలేఁ డొకో
యరయుద నుంచు నెన్నుదురు లందము మీఱఁగ నందు నిల్పుచు

వనజాంబులు వొచ్చి ఫలములు దాఁ గెటికించు విధంగఁ బోవునా
యరనెల నిమ్నగీమదము నంటిననేను గృతార్థతం గనన్.

మ. తరుకేమంజులలోచనాంచలమిలత్తారశ్యలాలిత్యముల్
గర మ్మబ్రంబునఁ జూచి సిగ్గుపడుచుం గన్ను ల్మొడుంగ న్సుధా
కరులో *జింక చలింపకున్కిఁ గవియె న్గాకున్న సౌధాగ్రవి
స్ఫురదుద్యావనసింహపుత్రికల పెంపుల్యాచి కాలూఁదునే.

చ. ఘనములు సౌధాగ్రముల్ శశివిమానముఁ బోల్తురు కల్మి లేమియుం
గననగు నంచు హస్తకటకంబుల పచ్చలడాలు ఘూర్ణనం
బనువుగ మూరుకొంచు విరతావన సూర్యశశిలో శశింబుఁ జే
వనగొనవంటి చూరుకు మునుంబునఁ గోరుక మొప్పఁ గన్నియల్.

క. జలజాక్షులు ముఖరాగం బులు సోకెల్లం గరంగఁ బూనఁగ నాశ్రి
పలమాత్రముఁ గరఁగించిన, నెల నాతిమె యుష్ట్రనన [illegible]నున్.

క. పురగోపుర హైమాంబుజ, పరిపక్షణాసేఁదు దేవపతికరినలనన్
హరిమధ్యామధ్యంబులు, హరివిభ్రమ మొనవఁజేయు ననుదిన మనటన్.

గీ. గంధవతిపంకవతి యున గగనగంగ. గుణముదోషంబువింతగాఁగూడుకొనియె
సౌధకోశ స్థనీతనుస్నానగళిత, దివ్యగంధపంకం బుదీర్ణముగుట.

చ. ఘనము నొందునేటఁ బుర కాంతలు సంతన మొప్పఁ గ్రుంకఁగా
మొగములు వింతలెమ్మలపి మూర్ఛన మూఁగును దేఁటిగుంపు లిం
పగు పదలోని హైమజలజావళి దోఁయుచుఁ జారునాసిక
ల్సునిరులంపకముల లవి క్రుక్కుచు మూర్ఛనలేన్ప భీతిచేన్

క పురసౌధచిత్రరత్న, స్ఫురదనురతి విభాతదంబ పుషితము లగుచుం
గనము లిరవొందెఁ గావున, హరిదశ్వుఁడు చిత్రభానుఁ డనఁగా బరఁగెన్.

చ గురుతరగారుడాశ్మకృతకుట్టిమభూముల నొండ్లిసేయున
త్తరుణులవర్ణ్యగానము మునంబున వించుఁ జలింపకుండెఁగా
కనుదెప యోజబాంధవరథాచుశ్వవృక్షప్రతిరమ్మ లెల్ల న
వ్వరమణిజాలవర్ణనము వాటిల గాటపుభీతిఁ బోవుటన్.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు, కొలఁదు లిరవొంద నీరముకుందనిధులు
సౌధములుగుందనిధులనుజాలుపనులు, వరనిధియనంగఁ బురమంతవఱలుచుండు.

---

*[illegible] † [illegible] - మూ.

చ. తరుణీరత్నమనోజ్ఞకంఠనవరత్నస్ఫారహారంబు ల
చ్చెరువుం బక్కురవింటికయ్యముల విచ్ఛిన్నంబుగా జాఱు న
వ్వరరత్నంబులు శోధనీముఖము చేఁ బ్రాభాతవేళం జెలుల్
శరధిం జాఱఁగ నూత్నరత్ననిధియై స్వంజ్ఞాగను న్వ్యాప్తియున్.

చ. చెలువలు నేఁడులోఁ జెలిమిచే నిడుసొమ్ము ధరించి వేల్పు రా
చెలువలు చిత్తరంపడుచుఁ జెల్వగుసొమ్మది వేఁడఁబోయిన
న్వెలనెలఁబాతెఁ గల్పకము వేలుపుఁగిడ్డియు మోము మోడ్చెఁ గే
వలము ఫలస్వభావమున వ్రితె నిర్జరలోకరత్నమున్.

శా. కేళీభూధరము ల్విరాజిలుఁ బురిం గేళీవిలోలాంగనా
పాళీచారుతనూపరీమళమిళత్పాథః ప్రపూరాపగా
నాళీకాక్షులఁ గాంచి తోయనిధికి న్నవ్యప్రమోదంబుగా
హాళిం బెండ్లి గొనంగ్ని పూర్వసరిదాస్వాదంబు ప్రసక్తించుచున్.

క. ద్వారకచుట్టు నెలంగను, వారుధి శేషమునఁ దద్రసాదరజాలో
దారనదులంటఁ దోయధి, కోరికతోఁ గ్రొత్తపెండ్లికొడుకై యలరెన్.

క. అను దందడుచుఁ బయోదము, సరితంబును సిగ్నిమేషః స్నిద్రముతై
పగఁగెడుకన్నులఁ జూడఁగ, సురలు నిమేషంబు నిద్రసాగయుగు దానన్.

లయగ్రాహి. ఇందుమణివేదికలయందు దొరసి యిందుముఖు
లందమగుగానముల నిందుసగ మెల్లం
బొందుగఁ గనంగనట సుందరపుమోముజిగి
చందములు చూచుకొని చందురుఁడియుండీ
చందమగుపొందికలు చెందినవో తేవో కనుఁ
గొందమని చూచి బెళుకందనము కంటం
జెందదిది జింకసరి సందడిక నిందుఁడని
సుందరులు గేలిగయికొందురొగిపీటన్.

క. అర్థపతియైన సరియే, యర్థివదాన్యులకు నప్పురాగ్రణి నర్థం
బర్థులు వేఁడినయప్పుడె, యర్థులఁ జేయుదురు వారి నతిచిత్రముగన్

చ. తెలఁపగ నర్థవాచకపదంబుల గౌణత గాంచె దాతలం
బలుకుపదంబులొప్పు ముఖుఁ బల్కెడిశబ్దములందు గౌణత
న్నొలఁగు నటన్న మేము మదిమెత్తుము వ్యత్యయమైనఁగాక యం
చలరుదు రందు దాతృజను లద్భుతవస్తువితీర్ణసంపదన్

క. అతులప్రసాదగంభీ, రత లక్షణవ్యక్తి మధురరసముల రసవ
త్కృతులనఁగ సరసులొప్పు, న్నతలము సరసులకు మనము సరసతనలరన్.

శా. సాయంకాలనటన్మహేశజటాసంగంబుచే నావిల
ప్రాయంబై జగి మానుగంగ యట సౌవర్ణాబ్జనాళు ల్గన
న్మ్రేయంజిత్త మిగుర్పఁ దత్సరసి యామిన్నేటిమిన్నాసితా
చ్ఛాయామేయఖగంబు లప్పరిసరస్సంవాసముల్ గైకొనున్.

ఉ. మేచల గాయను ల్మిగుల మెచ్చఁగ గానము సేయుఁ దచ్ఛ్రుతి
న్వేడుకనుండు *హాహాహూహుక యిపేడని పీనియదండ మప్పుడే
కూడిప్రవాళవల్ల మదిగోరె ఘటిల్లఁ బ్రవాళసంజ్ఞ యా
జాడని దండమాత్రమున సంధిలె నెన్నఁ దదాఖ్యయో భువిన్.

సీ. గౌతమముని భావకలనచే నొకవేళ నొకతటి కణచరానూనమహిమ
నురగేంద్రవృత్తిచే నొకమారు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కట భూరి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాహృతి నొకయెడ నొకచోట భరితవాగ్వ్యక్తిమహిమఁ
బ్రౌఢ్యుపుచ్చును యువజనమోద మమర, మేటియచ్చోటి మేడల మేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియెటువఁగఁ, గణనమించినశుకశారికాగణములు

చ. అతిమధురంబు లౌ ఫలము లబ్బియుఁ బువ్వులు లేమి దుర్గతిం
బతిఘనమంచు సర్వకుసుమాస్పదతం గనె నన్నమాకి మా
రుతినతిఁ బైకివచ్చిన తమప్రసవంబుల బాజిలు న్నవ
స్ఫుటు లగువృక్షము ల్పురిముపజ్జల నొప్పువనాళి నెప్పుడున్.

సీ. కౌశికనుందారఘనతమై రావతభూషితం బయిసురపురముమాకి
మాధవీపున్నాగమహనీయరూపమై ఫణిరాజశాయిపట్టణముఁ దెగడి
స్థితమహైమవతీకుమారికశివాస్పదమౌచుఁ గైలాసపదముకరణిఁ
బ్రచురప్రతాపనపంకజాసనసదాలంబమై సత్యలోకంబువగిది
వెలయు నప్పురిలోపల వేలకొలఁది. యలసపవమానకంపితవిలసదసమ
కుసుమవిసరవిస్ఫురత్కుసుమరసత, రంగిణీపుష్పవాటిసీరములు ననులు

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధగోత్రవిఖ్యాతమై పాణినిగ్రంథంబు పటిమఁ గాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణమౌచు నక్షపాదీయంబు ననుకరించి

కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వ్యక్తశాక్తికాసమ్మోదహేతువై వ్యాసవాచార్యభంగి వన్నె కెక్కి
కపిలసంవరసఫలకమై ఘటితమత్త, శిఖిమధుప్రతతిలసితస్ఫీతమగుచు
వసుమతవిరాజితాన్వయంబు ననుకరించి చూడ నింపొందునచటియాక్రీడవనులు

క. అమితధ్వనిసైద్రీయుఁ, గ్రమహీనత్వాదిదోష (రహిత)ము వని కా
వ్యమునఁగఁ బరఁగె వసిష్ఠో, పమితిఁ సంధితయు గుణాళిఁ బరఁగె నగరిగన్

సీ. బహువిధాంక్రీడాపదకజాకారమై యుపమోపమానము లొప్పుగాంచి
కపిలప్లజప్రాశి కవితోక్తిఘన్యమై యమితశ్లేషోక్తి విలాస మాదరించి
యుత్తమోత్తమసుమనస్సమ్మానలలితమై నానాభూషాగతిఁ బొలిసించి
యనుపమఫలమనోహారభావము గు చనన్వయభూషణంబు గర్వమునహించి
తనరు నుద్యానవిపినకదంబకంబు, శాఖశాఖాశిఖాహతి జగ్గతిజన
శాంకతను శివమృతధారాకృశత్రప, వాహపూరితపత్రతాలవాలకంబు

సీ. కేళీనటత్ మారాలికృతవిలాసపాళీసుచిరకుంజభాసురములు
సంగీకృతిస్వానసంగీతమత్త సారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభానూనాభ్రమణి పదాధీనామితాద్రి సమాన్వితములు
గంగానదీకృతి భంగానుగత మహాభంగాపగానళీసంగతములు
సుకుచికాముకభూమహాసుమవిగచిత, గర్భితవిరాగసుసతీకరపయోజ
లగ్న (శాఖ వహిరహాగ్ర)గసుమములు. నీవిఁజెలువొందునచటి లీలావనములు.

సీ. మత్తమయూర సన్మత్తకోకిల హంసషట్పదభృంగ విలసిత భ్రాజితంబు
హారిచందనోత్సాహ కురువిందస్ఫీత ముత్పలమాలికాయోజితంబు
బంధురజాతి చంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరార్జితంబు
జలధరమాలికా చారుమత్తేభవిక్రీడితరంభ సంకీర్ణితంబు
మంజుల సుగంధి మాలినీ రంజితంబు, వసమశార్దూలవిక్రీడితాంచితంబు
లలితసుముగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు, సుకవికవనంబు నా బరి సొబగుఁగాంచు

సీ. పటునఖక్షతకృత కేశపాశ తాడనములు బహుళకోపార్జిత పాదహతులు
దోర్వల్లరీకృతాకర్షవేల్లనములు కందుకారచితసంఘట్టనములు
వక్షోజగిరికల్పితక్షోభణంబులు నక్షీణనఖరదంతక్షతములు
గాటంపు గండచపేటపాతనములు కచచయాంబరసమాకర్షణములు
బంధవిధములు మణితనిస్వానభిదలు, భాగవిపరీతగతులును బ్రబలియుండుఁ
దత్పురంబున నిత్యమోదండదండ. ధారికదనావసరముల దంపతులకు.

క. సరసధ్వను లుప్పొంగఁగ, వరగుణవిచ్ఛిత్తిగా నవారణ జాతిం
బరిమళితభూషణంబులు, సురతనిబంధనములందుఁ జోద్యమగుఁబురిన్

చ. సుకుచిరచిత్రబంధములు శోభిల వాచ్యవిశేషనైఖరు
ల్కరముఁ బ్రకాశమంద రసగౌరవహాని నిదానదోషము
ల్పగఁగుట మానఁగా నవనవస్ఫుటచారురసధ్వను ల్పరి
స్ఫురణవహింపఁగా మిగులఁ జోద్యము లయ్యె రతిప్రబంధముల్.

క. చోరాభావముతో వ్యభి, చారిత పురి నడల రతులసాత్త్వికభావం
బా రాజధాని నైకొను, నారూఢస్ఫూర్తి దనర వ్యభిచారిగతిన్.

క. అమితరసము సంలక్ష్య, క్రమచేష్టలఁ దనరె వస్త్వలంకృతు లితర
క్రమతగయికొనియె నప్పురి, కమలాక్షుల కముకుమదనకదనములందున్.

వ. మఱియు నప్పురీమతల్లిక రత్నాకరంబుఁబోలె ననంతసత్త్వాశ్రయంబై రత్నసానుసానుమంతంబు కైవడి ననేక దేవతాయుతంబై కైలాసధరాధరంబుమాడ్కి రాజకుమారక వినాయక విరాజితంబై తుహినమహీధ్రంబులీల సర్వమంగళోత్పత్తినిలయంబై యుదయాచలంబుతేఁ గళాధిపూర్వమహోదయకారణంబై లోకాలోకనగేంద్రంబుపోలిక నిజాంతస్థ్సద్రవ్యసాకల్యంబై సుధర్మాప్రదేశంబుకైవ సధర్మితి వాక్పతిసురపతిదశాపతి సమధిష్ఠితంబై పద్మజువాస్థానంబు పోల్కి వేదాంత సిరంతర పారాయణపరాయణ సరస్వతీధరసమాక్రాంతంబై జలజోదరు నివాసంబుపసంగమలాలయానంత శకుంతరాజ విష్వక్సేనాభిరామంబై కుబేరధరనరాజంబునోడ మహాపద్మాదిసంఖ్యావిషయనవరత్ననిధితా ప్రథితంబై మానససరోవరంబుకరణి రాజహంససంకులంబై ధరావలయంబుపోలువున జలధిపరివేష్టితంబై రాకాచంద్రబింబంబుచాయ సకలకలతామనోహరంబై రక్షోవైరివక్షస్థలంబువడువున వైజయంతీవనమాలికారమాలంకృతంబై రవిబింబంబు వడువుఁ గమలాసంకోచకర నిజోదయంబై తారామండలంబుభాతి విష్ణుపదపదంబై సత్పురుషహృదయంబుతీఁ బంకలేశస్పర్శానభిజ్ఞతావిశదంబై మహోదారచిత్తంబుభంగి విత్తక్షయజ్ఞానరహితంబై రసాతలంబు నైఖరి బలిపురుషనికేతనంబై దామోదరునుదరంబుగతి నశేషవర్ణపరిపూర్ణంబై గౌరీరమణుకొల్వుకూటంబుతేట ధనాధిపవృషభశక్తిధగధరాపాలక సముపసేవితంబై సాకేతనగరిచాడ్పున రామచంద్ర సంబంధ

బంధుర రాజసదనంబై గంగాప్రవాహంబు పరిఘవంబునఁ ద్రిలోకీప్రసిద్ధగోచరంబై శ్రీమద్రామాయణంబుకరణి సప్త కాండపర్యంతవ్యాప్తగోవిలాసంబై మహాభారతమువన్నియ బహుసుపర్వప్రతిపాదిత కథాప్రసంగంబై భాగవతంబుపోలెఁ బున విపులస్కంధానుసంధానితంబై యాద్యప్రకృతివ్యాకరణంబుపోగసున నుత్తమాదిపురుషవిఖ్యాతంబై ప్రకృతివ్యాకరణంబుననహో నద్విర్వచనంబై వికృతివ్యాకరణంబునహో ననూర్వరూపంబై యుత్తమకావ్యంబుచెన్నునఁ జమత్కారదివ్యంజనంబై మహా* నాటకంబు దారసున నతిమనోహరాంకంబై దండనీతిఖ్యాతి నరాజలక్షణంబై గ్రహశాస్త్రంబు నందంబునఁ బ్రత్యక్షీకృతాదృష్టపదార్థంబై రతిప్రబంధంబు తెలివిఁ గామ్యార్థయంగమంబై సాంఖ్యంబుసాటిఁ బ్రధానప్రశస్తివిస్తీర్ణంబై యోగతంత్రంబు నరిసమాధ్యవస్థాగహనంబై ఛందంబుచందంబున లసద్వృత్తిలక్షణంబై పాతంజలంబు నీడున నఖిలశబ్దాకరంబై నిగమంబుజోగున సత్యవచనప్రచురంబై గీతాశాస్త్రంబుపోండిక సకలంకకాంతపురుషరాగానుబంధంబై భగవచ్ఛక్తిక చతురన ననుగృహీతసర్వసనిష్పత్తికంబై యాయుర్వేదంబుకైవడి నర్వధాతుసిధానంబై యాన్వీక్షకిచాడ్పునఁ బ్రకాశితనిఖిలపదార్థస్వరూపంబై పూర్వోత్తరంబులగు విభక్తాంగిక ప్రధానకార్యంబై యుత్తరమీమాంసజాడ సాగోపానవాదంబై బ్రహ్మంబుతీరున నవాఙ్మానసగోచరంబై సగుణంబయ్యు నగుణంబై యపరభాగంబయ్యు నపరభాగంబై యనీతిప్రచారంబయ్యు ననీతిప్రచారంబై యదృష్టచరంబయ్యు నదృష్టచరంబై యశ్రుతపూర్వంబయ్యు నశ్రుతపూర్వంబై యబలాభిరామంబయ్యు నబలాభిరామంబై యాశ్చర్యంబులకు నావాసంబై యానందంబులకు నాటపట్టై యభిజ్ఞులకు నవేద్యంబై యాధారంబులకు నాశ్రయంబై యభిజ్ఞులకు నతిసుకరంబై యార్తులకు నధికశరణ్యంబై యగుణంబులకు నతిదూరంబై వెలయుచుండు.

సీ. వాదించిరా సృష్టి కాదట ప్రతిసృష్టిపరఁగించి గెల్తురా బ్రహ్మనైన
వెలిపించిరా జగద్విఖ్యాతి నలకాలఁ గన్నుఁ జూపుదురు ముక్కంటినైన
మెచ్చిరా సంపద లిచ్చి సంరక్షింతు బలిమియుఁగలరు శ్రీపతికి నైన
నలిగిరా క్రేల్మిడి నాపోశనంబుగాఁ ద్రావిపుత్తురు జలరాశినైన

* మహానాటకంబు . . . హనుమన్నా.

సకల వేదపురాణశాస్త్రములకలిమి, వేయినోళ్లను గొనియాడువిమలమహిమ
సత్యనిత్యసదాచారసద్గుణములు, వెలయుచుండుదు రప్పురి విప్రవరులు,

సీ. జలజాతపూతి యై మెలఁగుచుండియుఁ దాను జలజాసనత్వంబు సమ్మతించె
నను మనసారగా గనిమోహగతి నింటికరితఁ జేసె
గోపాలకత్వంబుఁ దొలఁగకుండఁగఁ జేసి ద్విజచక్రముల భీతిఁ బెరయఁ జేసె
జలన మందఁగనీక సతతంబుఁ దలవాకిటను నన్ను నిలుపఁ గట్టడియుఁ జేసె
ననుచు విధినింద గావించియుఁ జెలువాసి. పలుకుఁ జిలుకలకొలికి యింపొలుకఁ దమదు
చెలువు నెమ్మోమునమ్ములఁ జేసి నిలువఁ బెంపుగాంతురు వైశ్యవిభుదు లచట.

క. చతురాననచతురానన, సతతాధిగతాధికప్రశస్తసువిద్యల్
చతురైకనిజముఖంబున, నతులస్థితి నలవరింతు రచ్చటివిప్రుల్.

గీ. అప్పురంబులోన నలరారు నేకభూపులు. దేవు చేని గన్నఁ దెలివిగాని
నఖిలధర్మశాస్త్ర నాగమశాస్త్రసం, దర్శనానుభూతి దప్పకుండు.

ఉ. అనతశత్రువాహిను లహార్పతితేజులు సంగరక్రియా
నూనమహాప్రతాపులు మనోభవరూపవిలాసవిగ్రహు
ల్గానగుణాభిరాములు సదా మతిమంతులు ధీరు లుత్తమ
జ్ఞానులు సత్యవాసు లవిషణ్ణులు తత్పురిరాజకుమారకుల్.

సీ. పసులకాఁపరితోడ బలుపొందు గైకొన్న యొకనను చేతులయోపి కెంత
విషమదృష్టులయొద్ద విలువిద్య గైకొన్న పరశురాముని బాహుబల మదెంత
కుశలవవిజయంబు గొన బల్మి చాలక వెనుకఁ ద్రొక్కిన రాము వీర్య మెంత
నిలువుగన్నులు నశియుల నిల్వలేని సేనల నేలు గుహుబల్మికలిమి యెంత
యనుచు నెఱవంటి వీరుని నేర యనుచు
మెచ్చుకొనువారిఁ బూనిరు ముచ్చటైన
హార్యవార్యసమానస్వశౌర్య లగుచు
సూర్యసోమాన్వయులు రాజవర్యు లచట

ఉ. మానిత*హాలికోక్తియును మానసలవృత్తియు గోపకత్వముం
బూనినవార లప్పురికి ముఖ్యులు గావునఁ దాము సట్లన
న్మానితహాలిక ప్రకటమానసలగోపకవృత్తిసంపదల్
గా ననుపొంది వైశ్యులు వికాసత నుండుదు రప్పురంబునన్.

*హాలికో॰ విరూపణము.

చ. అరయఁగఁ గామితం బొకటి నైనను గానక యాచకప్రజన్
బరఁగెడు నాదిభిక్షుకుని బాధవు సేయఁడు గాన లుబ్ధతా
పరు నలకాపతిం గుమతిభావమునం జెలువుం బట్టి సారవం
చుపుతరవర్ధితాఖిలజనోదయు లౌదురు వైశ్యు లచ్చటన్.

సీ. నగరాజునైనఁ బన్నగరాజునైనను ధైర్యవాక్పటిమలఁ దూఱఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జయింపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అర్జునితో నైనఁ బర్జన్యునితో నైనను నిర్మాణదానము ల్నెఱపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమసుదారి, చక్రవాళసక్రియావక్రజయపతాక
మక్రియాయు ప్రసిద్ధరుద్రయుతులు, శూద్రు లచ్చోటఁ గలుగు విశుద్ధమతులు.

ఉ. ఏఱులమిన్న నయ్యమున నేయున దేవిన మాపటించె దా
నేసన దున్ని భూమి ఫలియింపఁగఁ జేయఁగ సీమవారియు
న్నేరిఁ పటంపఁ గతిగాని నే స్పృశిర స్పృశిఁ జేసి ధాన్యము
ల్పేరకు మించఁగా ఫల ఫలింప నొనర్తురు శూద్రు లచ్చటన్.

క. బ్రహ్మపదజనన మొనరుచు, బ్రహ్మసుఖానకపురాణసంతతి మొలఁగుచుఁ
బ్రహ్మరాన్నతి నెనసియు, బ్రహ్మాన్నతి ఘటిల్లఁ బరఁగిరి శూద్రుల్.

క. హరితోఁ బుట్టిన గంగయు, ధాత్రిన్ జనములకు ముక్తి గలిగించెను హరి
చేతనె భుక్తియుఁ గలదని, ఖ్యాతిం దెలుఁగుడురు వేత్తృరంగల శూద్రుల్.

మ. సిరి విద్యుల్లత చంచలత్వ ముడిగెం జన్నారె సానోత్సల
గర మింద్రోపలనీలకాంతులు నిరాకారంబున న్మూ(రస)
ధరణిం గానరె సంచు గృష్ణఘనము న్గాంక్షించి సేవింతు ర
బ్బురపుంగాసుఘనంబులో యనఁగ నొప్పు న్వీటి వస్త్రౌఘముల్.

చ. జగములు రెంట విష్ణుపదసంగతి గాంచె నిజాంఘ్రినాళముం
గగనమువాఁక యన్విఘము గాంచనపోష్యుల గాచెనం దవే
గగనధునీజలంబు కరకాండములం గొని తెచ్చి నిచ్చి ప
ట్టగలగు నేఱులన్ జలనిధిం గనఁజేసె గజంబు లచ్చటన్.

చ. సురధుని నోలలాడుసురశోభనగాత్రులయూరుసౌష్ఠవం
బరుదుగఁ జూచి లజ్జపడి యూరక తోరికరంబు లెల్ల ని
ర్భరముకుశాకృతుల్ గ్గొనఁ దరం బగునే గ్రహియింపఁ దప్పురీ
కరులకు నట్లు గాని యెడఁ గైకొనవే యవి నీరు మాత్రయున్.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతన్
రోచిలు మాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా గతిరార్థకీతిగా
నేచితి గా ఘటించు మది నారసియో పరపాతిసక్రియ
ల్గోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్కరీంద్రముల్.

శా. పేటం బాటిలు ఘోటకావళుల యుద్భిన్నాంఘ్రి వేగంబుతో
సాటిం జేరఁగ వచ్చి వాయుమనము ల్సత్త్వంబులే కయ్యెడ
న్నీటు ల్పోవఁగఁ దత్పదాహతరజోనీకంబుచే సుళ్లఁ జే
ద్పాటుం జెందె నవేసుమీ భ్రమరజఃప్రాబల్యము ల్పానికిన్.

క. ఏకకచక్రపుఁజక్రన, నేకత గాంచియు వహింప నేరక పుడమిన్
జోకతి పడు నని పగు నగు, లోకాప్తనిహారుల ఘనసుమల హాయంబుల్.

చ. సుచిరరాజకన్యకల నోఁకుట నిత్యము రూపభావముం
బొరయుట జన్మసంశ్రయతఁ బూనుట నిక్కముగాఁ బిశాచమై
పరఁగెడుగాడ్పు వేగమునఁ బొల్పడునే సరిగాఁగ మాకు నం
చుడుగతివేగసంపదల నొప్పు నదుష్టములై పురిన్ హరుల్.

క. అరయఁగ నెప్పుడుసత్త్వము, భరియింపదుమనసు లక్ష్యపదమాయఁబునే
సరి యొట్టు లౌ నటంచు, న్హారు లప్పురి మెలఁగుచుండు సతిసత్త్వమునన్.

సీ. క్లిష్టకల్పన లేక కష్టతాదూరమై యసమర్థత నెఱుఁగ కప్రతీత
తను మాని యప్రయుక్తతను రోసి పత్రప్రకర్షనైరర్థక్యఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్థితమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యసమత లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
సత్కులకవిరాజరచితకావ్యములనంగఁ, జెన్నువావాడిచూడ్కిక నొప్పుమీఱఁ
బుష్యరథము లసంఖ్యము లొప్పులుప్పు మిగులుఁ
బురవరంబును ద్వారకాపురమునోన.

క. అచబారి నవరత్నకుటిచి, ప్రమరత చిత్రప్రకారబహుసురపురస
ద్రచనలఁ బుడిలో సరిదము, లవల సేశ్వరులమాడ్కి నలరుం జాలన్.

సీ. వెలఁది నీకై పాడెపాల యొంటి తెల్పవే యలరునాకై దండవేల సులభమె
చను బాతు లీరెండుఁ గొనవచ్చు చెలువరో చనుబంతులీరెండుగొనఁగ లేవు
ఆకాశసుమ మిదెం తబ్రమే కనఁనీయ వాకాశసుమదృష్టి యబ్రమె కద
పలుకొత్తులకుఁ జాలునటసారదే పిగద్ది పలుకొత్తు లిడఁగ నీపాటివార

వింతతావులు గనంగ నువ్విళ్లు మాకు, వింతతావులు గనంగ నీ వెంటివాఁడ
వనుచువిటులకుఁ దమకుఁ దయ్యాటమమర, విక్రయింతురుపుష్పలావికలువిరులు.

సీ. వలపులీనంగ సోఁగుఁ జెలువ నీకై దండవేల చెప్పరావటే వలయుమాకు
ననితె పుంస్కోకిలాస్వాదితం బీనన రుచి చూపనీఁగదే రుచిరగాత్రి
పోలఁతి మాటఁగ నేల పొన్నపువ్వేదిమాకుఁ జెన్నారు పన్నె చేమిన్న ముట్టు
వలువలోఁ డాఁచెద వలుదపూబంతులు పుట్టినయవిగానఁ బుట్టె మనసు
అనుచు నాగరవిటులు నర్మానుబంధ, బంధురంబుగఁ బల్కఁ బూఁబల్కులాని
గోముమీఱిన నవ్వులమోము లలర, నమ్ముదురు పుష్పలావికలుపూఁబోండ్లు.

ఉ. పోయిన వారిఁ దేవసమె పుత్తడిబొమ్మ కుమైన మాఁదు చూ
చాయల చాయనే చనిన చక్కరవిల్తుని చాయ నెన్నికం
బాయఁగఁ జేయు లక్షణముఁ బొల్పగు మాయబలాక్షిపదా బసా
జాయ విటాళి లోఁగొనుచుఁ జక్కని వేశ్యలు పొల్తు రప్పురిన్.

చ. సతతగికేళిభావమున సమ్మతశుద్ధకళావదాన్యసం
గతిశివమూర్తియున నధికస్ఫురదర్ధకటాక్షవీక్షణా
చితగతిమాత్రనే రతివిశిష్టపరంపర లీను నిక్కనా
గతిశివమూర్తులంచు విటులందఁగ వేశ్యలు పొల్తురప్పురిన్.

సీ. చందనాలయమహాచలరాజరాజన్యగంధచందనగంధకలిత మీఱి
నానామహామహానూనదవ్యామోదసుమగుచ్ఛకలితమోస్ఫూర్తిఁ దనరి
రసరమ్యపద్మినీ*రాగసంగమపరిప్రాప్తంబు మధుసేవ బలిమి వెల్లి
సకలవధూటికాసమువయాత్రయకామసంతతాధారతాసరణి నలరి
మొలఁగుచుండెడు మేనును మేను నెపము, నతులశీతలబలెముం దగతులుసాగియు
నప్పురంబునఁజరియించు సమీరహంబుఁ, బుట్టగెవో నిమ్మదుమరుచ్ఛ్రీస్ఫారి

సీ. శక్తిత్రయజ్ఞానసంపత్తి నలరారి పంచాంగనిర్ణయప్రౌఢి మెఱసి
‡ఆమ్నాయతంత్రకార్యతత్త్వము గాంచి వృద్ధిక్షయంబులవిధము తెలిసి
చతురుపాయవిచారచాతుర్య మిరవొంది షడ్గుణప్రజ్ఞాప్రశస్తి నెరసి
రాజ్యాంగసప్తకరక్షకస్థితు లరసి ద్వాదశరూపవిభేద మరసి
మతిబలస్ఫూర్తి నలబృహస్పతికి మించి, యఖిలవిద్యల నెచటఁ †సామ్యంబు లేక
యప్పురంబున నలరుదురనుపమాన, మానగుణరత్నఖనులు ప్రధానమణులు

§పదంబున—మూ. *రంగుసంగ—మూ. ‡ఆవాహ్య—మూ. †సాధ్యంబు—మూ.

క. ప్రేమమూని [illegible] బ్రా, [illegible] ముకు [illegible] సత్వాబోధకు నమగఁ
ప్రేమమూని [illegible] సుతా [illegible] మొనరఁ జరఁగి రిమాత్యుల్.

వ. [illegible] లోకవిఖ్యాపేక్షా సేచసకుఁ బగునప్పా
[illegible] నాఁయుకరిన్నిం [illegible] రనిస.

చ. కలఁగనివాఁ [illegible] గానివాఁడు జగ [illegible]
[illegible] గాంచినవాఁడు నిజ [illegible] (?)
[illegible] కట్టడిమాటకుఁ గానివాఁడు [illegible]
[illegible] మోముఁవాఁ [illegible].

ఉ. తప్పనివాఁ [illegible] చెప్పినమాటలవాఁ [illegible]
[illegible] నివాఁడు [illegible] గువాని [illegible]
[illegible] ప్పనివాఁడు [illegible] వసన్న [illegible]
[illegible] సేలు [illegible].

సీ. [illegible] హేచు [illegible] నెనఁడు
[illegible]
[illegible] నెనఁ [illegible]
[illegible] నామములు [illegible]
[illegible]
[illegible] ద్వారకనగనిమ.

సీ. [illegible] తిలోని [illegible]
[illegible] మందలనుఁడు [illegible]
[illegible] చిచ్చు [illegible]
[illegible] దాల్చిన [illegible]
[illegible] సేలు [illegible].

[illegible] జగముల [illegible]
[illegible] లోక [illegible]
[illegible] మోపిము [illegible]

ద్వారకాపురి నేలును జాంబవతీశు, సుహిమాలయభారమువహంగామను జటిల
పటీవరాయుత్తన రసరాక్రియూప, రాయుగాను డగుసట్టినాథాయుగునుం.

సీ. సిగనుతిన్నాపద్మినీచాగుహాంగంబు సిరపద్యసద్గుణాసీనతాతి
నిజపాదసేవాగ్నినిరసు ‡నాంభోదంబు సిద్ధలక్ష్మీఘనసుహాస్య
నిఖిలార్థదానసిద్ధిప్రభూమిజంబు సుమహామ్రభపవిత్రనసలి
నిరవధికానందనిరంతరనివాసంబు నిటలస్ఫురద్భసురనికర నీర
యులరు ద్వారక నన్నలోకాతిశాయి, చాతుర్లేక(మా)బహుళాతతాయి
(సాధు)చేతనమానసపాత్రనవిధాయి, మాయిజనమాయివిబుధసన్నాసదాయి

సీ. సైంధవజలమధ్యసంచారి మనుచుట గిరిధారణా దీప్తికీర్తిఁ గనుట
భూదారభావంబుఁ బొందుగాఁ బడయుట సరసింహ వేషంబు నలువుగొనుట
బలిదైత్యగర్వసంహర్త్త హరించుట నక్షత్రకత్రాణాతి నెనయుట
భూదామమంగోద్వర్తి కలిమి నారించుట నిజకామపాలతో నెక్కి మెలఁగుట
యుమాసన్నిగతుల సన్నుతిగలుగుట, నగౌలిని ప్రసాదిత్వమానిమనుటఁ
బూర్వనేలలప్రాద ప్రాసకొనుచుఁ, గన్నుఁడలతారునధికరోచిష్ణుఁడగుచు

సీ. నెనరుఁజూపులవాఁడు నొనునాసిఁగను నాసిఁగనునాసిఁగనిసమాపానవాఁడు
పోసగినవన్నెలవాఁడు మొనమించు మొనమించు మొనమించుగనిపన్నెసెన
[యునాఁడు
భంగ మూపునివాఁడు సంగారు బంగారు బంగారుజోడి చేడినవాఁడు
కవలినుంగాటినావంసకదప్పులకదప్పులకదప్పులమహాముంబుగాంచువాఁడు
కలఁడు లేఁడను రెండువరాలులకు మించి, వింత యగునక్షిచే విచ్చఁగువాఁడు
కృష్ణుఁడనువేరు నఘము మరఁగించువాఁడు, ప్రకటపుఁ దాయ్యడు ద్వారకాపు
[రీ శ్వరుఁడు.

వ. వెండియు జగన్నాథకారణా ఖైన యుష్మదుదాత్తనుండు నిఖిల*విశ్వా
భరాధరోపసంహారంబు గా చేసి వసుదేవులకుఁ బుత్రభావంబున
మాయామానుషతేనం బసలఁ బెంచి యతం డనువసుదేవుకోదానందకిం
దనైన సందుననిష్ఠయుయుండు యశోదాత్తన్యలాయుమానన నిజతిపు కేళిర
పోషణంబు నసియించుమఁ బత్యాలంబునఁ బూతన పిగలిచేతనుంగా
వించి శకటాసురు హరించి గ్రావావత్తు నమంచి సిద్ధిశిష్యత్వంబునకె విశ్వారూ

‡ నాంభోజంబు—మూ. * విశ్వాధారాధరా గ్రరోపసం—మూ.

పప్రదర్శనాద్యద్భుతంబుల యశోద విస్మయానందంబుల నందించి యమళార్జునంబుల భంజించి బృందావనంబున గోపాలబాలక బలరామసహితుండై గోవత్సపరిపాలనం బభ్యుపగమించి వత్సాసురు విదారించి బకదైత్యు మర్దించి యఘాసురు ఖండించి చతుర్ముఖమాయావినిర్మిత గోగోపవత్సాపహరణనిమిత్తంబునం దాన గోగోపవత్సరూపంబులు ధరించి విహరించి ధేనుకు మర్దించి యమునాహ్రదంబున నుండు కాళియోరగంబు వెడలించి దవానలంబుఁ గబళించి ప్రలంబునకు బలునిచే లయంబు ఘటియింపించి గోపకన్యావస్త్రాపహరణక్రీడనం బంగీకరించి విప్రభామలం గరుణించి గోవర్ధనాచలం బుద్ధరించి సుదర్శను శాపవిముక్తుంగా నియమించి శంఖచూడాజసురుం బరిమార్చి వృషభాసురు మాయించి కేశిదైత్యు* మాయించి వ్యోమాసురు నిర్జించి మధురాపురంబునఁ గువలయాపీడమహాగజంబుఁ ద్రుంచి కుబ్జాను[illegible]నాద్యద్భుతకృత్యంబులు నిర్వర్తించి బలరామసహితుండై ముష్టికచాణూరుల సంహరించి కంసన్యగ్రోధాది [illegible] హింసించి యుగ్రసేనుఁ బట్టాభిషిక్తుంగా ననుగ్రహించి † బ్రహ్మచారిత్వాంగీకరణపూర్వకంబుగా సాందీపని సమీపస్థిత్వం బనుసరించి పంచజనుం గీటడంచి తద్దేహగతశంఖంబు ధరియించి జమునివలను దెచ్చి గురునకుఁ బుత్త్రు నర్పించి యక్రూరముఖంబున గోపికల ననునయించి జరాసంధుఁ గాందిశీకుంగా ఘటియించి కాలయవనప్రభృతి మధురాపురజనావనార్థంబు వార్ధిమధ్యంబున ద్వారకానగరంబు విశ్వకర్మనిర్మితిచే నిర్మింపించి యందుఁ దన యోగమాయా బలంబున మధురానివాసుల నందఱుఁ బ్రవేశింపించి ముచికుందుచేఁ గాలయవనుసమయసంకల్పించి ముచికుందుం గృతార్థసార్థనాథుంగా నభిమతించి జరాసంధుఁ బునర్దండయాత్రానిమిత్తక ప్రవర్షణపర్వతారోహణానంతరంబ తద్గిరిదాహంబు గావించి బలరామ సహాయుండై ద్వారవతియందు నివేశించి తదనుసమయంబున రుక్మిణీనామంబున మానుషీవేషంబున దీపించు మహాలక్ష్మిఁ లక్షణావతిం బరిగ్రహించి యాభాగ్యవతియందుఁ బ్రద్యుమ్నకుమారు నుత్పాదించి జాంబవతి వరియించి సత్యభామం బరిణయించి శతధన్వుని వధియించి దీపించుచు మఱియు ననేకభావస్థంబై యుపమాలంకారంబు ననుకరించుచు ద్వితీయప్రతిభటరహితంబై యనన్వయంబు ననుసరించుచు, నేకధర్మాశ్రయంబై యుపమేయో

* ఇచట మాయించి యనిన చంపెనని.   † బ్రహ్మచారిత్వాంగీకృతపూర్వకం - మా.

పమాలంకారంబు హసించుచు భేదాభేదవాదనిదానం బై స్మరణాలంకారం
బు నిరసించుచుఁ బ్రకృతారోపరంజకం బై రూపకాలంకారంబు ననుగ్రహిం
చుచుఁ బ్రకృతోపయోగిక్రియార్థాప్రకృతస్వరూపం బై పరిణామంబు నా
దరించుచు రసికజనప్రతిభావిలాసగృహీతానుభవం బై భ్రాంత్యలంకారంబు
లోఁగొనుచు నిషేధవచనప్రతియోగి యై యపహ్నవాలంకారంబుఁ గా
చనుచు బహుజనపరికల్పితబహ్వాకారోల్లేఖం బై యుల్లేఖంబుఁ బైకొనుచుఁ
ద్విప్రకారమనోహరం బై యుత్ప్రేక్షాలంకారంబు మాఱ్కొనుచు సనిశ్చ
యాంతం బై సందేహాలంకారంబుఁ దోడుకొనుచు మహావాక్యప్రతిపాది
తైకత్వం బై నిదర్శనాలంకారంబు విడంబించుచుఁ గవిప్రౌఢోక్తివిషయం
బై యతిశయోక్త్యలంకారంబుఁ దిరస్కరించుచు సపజ్ఞా‡తవర్ణ్యం బై
ప్రతీపాలంకారంబు నిందించుచు బింబప్రతిబింబభావోపేతం బై దృష్టాంతా
లంకారంబుఁ బరీక్షించుచు హితాహితతుల్యవృత్తికం బై తుల్యయోగితా
లంకారంబు నాజ్ఞసేయుచుఁ బ్రసిద్ధాధిక్యవిలసితం బై వ్యతిరేకాలంకారంబు
వంక లెన్నుచు సమాహితసాగ్ధముక్తినిలయం బై సహోక్త్యలంకారం
బు నాక్షేపించుచుఁ దత్ప్రతిభటశబ్దార్థసంసేవితం బై వినోక్త్యలంకారంబు
ననుగమించుచు నర్థాంతర†సమాక్షేపాధిష్ఠానం బై సమాసోక్త్యలంకా
రంబు నుల్లసం బాడుచు సద్భావరమ్యం బై పరికరంబుఁ గినియుచు నా
నార్థనిధానం బై శ్లేషాలంకారంబుఁ జౌకసేయుచుఁ బ్రస్తుతకార్యప్ర
త్యాయనసమర్థం బై యప్రస్తుతప్రశంసాలంకారంబుఁ జౌకళించుచుం
గార్యానుమేయకారణభావం బై ప్రస్తుతాంకురాలంకారంబు నవఘళించు
చు వ్యాప్తిసముల్లసితం బై యనుమానాలంకారంబు బెదరించుచు విశేష
భావగమ్యం బై పర్యాయోక్త్యలంకారంబు విదళించుచు *విధినిషేధవచ
నమూలం బై నిషేధాలంకారంబుఁ బ్రతిషేధించుచుఁ బరిహృతవిరోధం
బై విరోధాభాసాలంకారంబు విరోధించుచు నకార్యసంబంధం బై విశేషో
క్త్యలంకారంబు నవమానించుచు నకారణకార్యవశంగతం బై విభావనా
లంకారంబు నిరోధించుచు విలక్షణకార్యోత్పత్తిమంతం బై విషమాలంకా
రంబు బహూకరించుచు విచిత్రప్రయత్నసంబంధి యై విచిత్రాలంకారం
బుఁ బోనాడుచు సూక్ష్మోదారం బై సూక్ష్మాలంకారంబు మన్నించుచుం

---

‡ తాపర్ణ్యం బై-మూ. † సమాధోపాధిష్ఠాన-మూ.

* విధ్యలంకారవిషయ మిందుల చెప్పఁబడదేమో.

‡గారణమహారాజునుబోలె గుంభాలంకారంబు ఘటించుచు గృహీతముక్తం బులై యేకావళ్యలంకారంబుం గనుచు దీనులై కానుపియోగంబులై మాలా దీపకంబుఁ గీలించుచు సుత్తరోత్తరగుణోత్కృష్టంబులై సారంబు వెలయిం చుచు మఱియు నుపాదానలక్షణాలక్షితంబులై జహదజహల్లక్షణావ్యాపార ద్వయంబు జయించుచు పృథక్*స్థానపదసర్వనామస్థానంబులై సుసంస్కృతిశ బ్దానుశాసనంబు ననుశాసించుచుఁ జతుస్సాధనాభిగమ్యంబులై ప్రమాణ దర్శనంబుఁ జూపించుచు, నిశ్చితవేదార్థంబులై వాక్యశాస్త్రంబుఁ గేలిసే యుచు సద్విలాసంబులై ప్రాకృతవ్యాకరణంబుఁ గావించుచుఁ బ్రత్యయసుల భంబులై ధనంబు సఫలయించుచు స్థిరప్రాయ్యప్రకృతిపదంబులై వికృతివ్యాక రణంబు నపహ్నవించుచుఁ బ్రకృతివికృతిప్రక్రియంబులై మహానాటకంబు నటించుచు సమితంబులై గద్యకావ్యంబుఁ గావలించుచు సువృత్తావృతం బులై చంపూప్రబంధంబు ననుబంధించుచుఁ గిశాస్వరసహితంబులై గాంధర్వ విద్యం గనుచుచు నష్టోకహస్తలక్షణముఖరంబులై భరతంబు గనికరించు చుఁ దనసూత్రంబు మిగుల వెలుంగ ననుముండేని సముంపై యుదయంబు డ య్యు నుదయంబై యభిభరణప్రవీణుం డయ్యు నభిహరణప్రవీణుండై న విశేషుం డయ్యు సవిశేషుండై యమానుం డయ్యు సమానుండై యుగ దుం డయ్యు సగుణుండై వనవిహారశీలుం డయ్యు నవనవిహారశీలుండై పోదయుం డయ్యు ననుదయుండై శేషి యయ్యు నశేషిగాను యహీన నిద్రాముద్రుం డయ్యు నిద్రావేశరహితుండై యనసృజుం డయ్యును సర్వజ్ఞ నాధారత మెఱయుచు లోకబాంధవుండు గావునఁ గమలాలయామోద ఘటకత్వంబునం దమోహరణపాటవంబునఁ జెలిమించుచు సర్వవిధుండు గా వునజగదాహ్లాదకరత నమలినతారాళిమనోహరతం బ్రవర్తిల్లుచు సముద ద్రంగావునం బ్రియాప్రియతుల్యయోగదండధరత ధర్మనిర్వహణధురంధరత నాలంబించుచుఁ గాలుష్యంబు వహ్నాసరిత్సరజ్జనుకుపితాంగనాహృదయంబు లయందు పదనిరుపమాభావపూర్ణవైశేష్యంబులు ప్రాకృతవ్యాకరణంబునంద యున్పష్టాలంకారత సురతముదితముదితాధ్వసికావ్యంబులయందు విరాగత చుంబితకాంతాధరంబులయందు యనుందరత్వంబు మధ్యమకావ్యంబులంద నీరసత్వంబు వజ్రాదిమణిచిత్రకావ్యంబులంద నిరర్థకత్వం బనుష్టుపదంబులం ద యేకశాఖత్వంబు సుత్రప్రకృతులయందు నక్రత కాంతాఘాలాలక శరవిశే

‡ ఇవనుఁ గారణమహారాజుంగూర్చి శబ్దములు తెలియవలయునవి. *శిష్టా-పాఠా.

పాంథచయంబులయందు విప్రలబ్ధాహారపద్మాకరాఖ్యాకల్పధన ప్రియయందు కఠిన
త లలనాకుచకటితటంబులయందు నీరసకావ్యతర్కకర్కశపదంబులయందు
ప్రదోషత రజనీముఖాసంస్కృతంబులందు యర్థభేదంబు శ్లేషయందు వృ
త్తిభేద యలంకారశబ్దమయంబులందు నిర్దయత మదనకదనకదనంబులందు
స్వేచ్ఛాభావంబు కేవలవ్యతిరేకిహేతువునందు దారిద్ర్యంబు మృగతృష్ణా
మృగేక్షణామధ్యంబులందు కళంకంబు కళానిధియందు చాంచల్యంబు చం
చలాక్షీకటాక్షసైంధవఖురాంచలంబులందు యవస్థత యనవద్యచాపంబు
లందు యప్రసాదంబు మేఘావృతదినంబులందు యగుణాగ్రయంబు సురత
శిల్పవిహారంబులందు యనారంభయంబు పాతాళంబునందు యస్ఫుటత్వంబు పిశా
కలకలవాద్యభేదంబులందు నూనభంగహేతుత నాయకస్త్రీనాయికాచర
ణపాతంబునందు పత్రస్వకర్షత సముద్రతరంగంబులందు యనర్ఘనిబంధ
నంబులందు యుపాంత్యత యుపరతి నాట్యరంగస్థలంబులయందు మిథ్యావాది
త యద్వైతవాదులందు యప్రకాశత గుప్తవైతానాగ్నులయందు వికృత
భావంబు ప్రాకృతాప్రభాషలయందు సమాధి పదబంధయోగప్రధాన
నంబులయందు మెలంగ నప్పురజనులు సర్వమాన్యులై చతురు లయ్యుఁ
దానకౌశల్య మెఱుంగక చంద్రమౌళిద్విష్ణాదకరు లయ్యుఁ గవీంద్రులు
గాక రవిభాతి సాభ్యుదయు లయ్యు సత్పంగతిఁ గొనక మేరుప్రకైవడి ను
న్నతు లయ్యుఁ గాఠిన్యంబు గనక పయోధిచెలువున గాంభీర్యరత్నాకరం
బులు గాంచియు భంగంబులు దలిర్పక కుబేరునివలెఁ బుణ్యజను ల
య్యుఁ బరార్థియంబు సేయక యుప్రవైఖరి నిరుపమభోగభాగు లయ్యు
సృష్టిభేదంబు లెఱుఁగమి నుండి యనుపమన్మథులై యనూనతమోహులై
యప్రాప్తపవాదులై యప్రతిసాధువాదులై యపరసప్రసాదులై య
తిప్రియవాదులై యతిశయితవినోదులై చెలంగు బరిపాలనంబు సంజా
ఘటించు సమయంబున.

—: కథాప్రారంభము :—

క. చిక్కులదారకళ కిది యుక్కుమ్మక్కనదే యెంత చెలువ మసుక్కా యాస
జక్కదనంబుల కుప్పగు, నొక్కసరోజాక్షి రవితనూజ్ఞవ యాలయనా.

క. అందముగల తలిదండ్రు ల, మందానందమునఁ బెనుప మందిరమునఁ గా
ళిందీనామమునఁ బెరుగ న, నిందితమనుసాధనంబునఁ బరిగెది న్నెమ.

వ. ఇట్లు వెలుంగుచు నబ్బాల తనశైశవంబున.

సీ. చెలులతోఁ బలువేషములు వేసి తనబొమ్మరిండ్లఁగాఁ బొమ్మపెండ్లిండ్లు సేయుఁ
బారకాస్త్రహాపితరుణులతోఁ గూడి యొప్పఁగా వెన్నెలకుప్ప లాడుఁ
జనదాడు నయ్యుగ్రఘనపుత్రులపై నెక్కి యింతులతోడ నుయ్యాల లూఁగుఁ
గూర్చుసన్నిహితులతోఁ గూడి కుంభంబునఁ గొమరొప్ప గుజ్జనగూళ్లు వండు
మొగులుదాఁగున*దాఁగిలిమూఁతలాడు, సప్తఋషిబాలికలతోడ ననసమాడు
నంచనడల నెల్ల నాట్యములు గఱపు, బాల నవశైశవారంభవేళలందు.

ఉ. జలదముమాటునం బొలిచి చాన మెఱుంగయి మిన్నువానియం
‡చలమున నిల్చి యంచయయి, చంద్రుఁ బిఱుందఁ దదీయరేఖ నై
మలయున బుష్పవేణియలమాటునఁ గల్పకవల్లి లీల నై
లలిఁ గికురించుఁ దోడిచెలుల న్వతి†దాఁగిలిమూఁతలాడుచున్.

క. నీలాభగవత్యంశజ, బాలిక బాలారవిందపంక్తులు దిశలం
జాలం జాల రచించును, లీలన్ గ్రమపడుచుఁ? దనము లేఁజూపుగమిన్.

తే. దిన మొకళ్ళాఁగుఁ బెరుఁగుచు, వనజాయతనయన చూడ వన్నెఁ దనర్చెన్
మనసిజుఁ బాడింపఁగ గవి, సన దీసిన పసిఁడిబొమ్మచందము మెఱయన్.

చ. మదనతి వాక్యపద్ధతి సమంచితరీతి ఘటిల్ల వర్ణముల్
పదులు గణింప నైదు నొకపట్టున నొక్కొకచోట నాలుగ
పదులు వసింప నొక్క యెడఁ బాయును నాల్గు లిపుల్ మఱొక్కెడం
గదిసి మెలంగెడుం జెలియుఁగాఁ బదియు న్మఱి నాల్గువర్ణముల్.

క. వైదర్భిమీఱు నచ్చెలి, వైదర్భీరీత్యుదీర్ణవైభవరసధా
రోదారకవిత మెచ్చు, ప్రమోదావహ గాదు రసికపురుషుల కెల్లన్.

క. పదచిత్ర త్యాగచిత్రత, లాడవిసకవితయు విచిత్రమోఁ గనుపట్టం
బదగతుల నొప్పమున్ వై, యదిని యదుపము మగుచు మెఱసె నగ్రముచూడన్.

సీ. సుస్త్రీవశేషనంతోభిత్రిదివిష్టపంబులు దోషసర్వస్వ మెడల
నియము సముచ్చయ సత్పాకశుద్ధగఁ ద్రివిధగుణాంబుల రీతు లమర
వృత్తులు చెలువార వివిధరసానుగపదవర్ణసమసనత్రప్తు లొనర
వ్యంగ్యంబు ముఖ్యమై లసుర శబ్దార్థవైచిత్రి విశేషము ల్చెన్నమిగుల
వాగ్బలం బైనకవిత చెప్పంగ నేర్చెఁ, భ్రాంతిచమువులప్రోవుగా రాపుఁబట్టి
విమలతిక్తతిమూఁఘుఁదవిష్ణయుపుషు, కవిగురులు కవితగునుతియుఁగాంచఁగలరె.

* దాఁగుడుమూఁతలాట - మూ. ‡ యంచలను మునిచి - మూ. † దాగిలిపం - మలాడుచును.

సీ. సంతతస్నానసంచారిణిఁగఁ జేసె సారసాహిత్యహంసవ్రజంబు
పీఠాకృతిత్వంబు వాణి యుదాత్తధ్యాని వాదివిశేషసద్విజ్ఞఁ జేసె
బాధురగాంధర్వపాండిత్యనిధిఁ జేసె విమలాశ్వసదనసాన్నిధ్యజనము
సర్వభారతశాస్త్రసర్వజ్ఞగాఁ జేసె రమితగీర్వాణపర్వాప్తముఖులు
కల్పితానల్పసంకల్ప(కావ్య)కథల, లలితకీర్తులు మీఱఁ గల్పనలు చేసె
ఉత్తమ నన్నివ్యమునిసతీతిలకకులము, వెలయఁ గాంచిది సద్బాల్యవేళయందు.
సీ. ఉదయవేళల వాణి యురుస్మృతిహస్మృతిబోధకగ్రంథము లొప్పసంగ నేర్పెఁ
దనువాతిమొహ ధరాధిరాజనందన మహాత్యాగ మోక్షమర్మములు దెలిపె
దాసిపిమ్మట రమాతరళాక్షి రత్నాలంకారశాస్త్రములు ప్రాంకముగ నేర్పె
నెపనెప రశ్మిత నెపఁగు పస్తుగరాజు శృంగారహాస్యంబు చక్కఁ బలికె
గాత్రముద్వ్యాసకరణచరకపిలర్షైమి, నలు స్వనిర్మితదర్శనంబులు నొడివిరి
మూఁడుమూర్తులమున్న యీగ్రాహెతండ్రి
యనేకమునఁ బ్రోదిగాంచు నియ్యబ్బిముఖికి.
క. చదువులగని కన్యాయన, చదువులు ప్రోయియాపనేర్పు సవిత్రానుజ దాఁ
జదువులు సాకల్యంబుగఁ, జదివె ననుచు సర్గంబు చలుపఁగవలెనా.
వ. అంత,
మ. గణుతింపఁగా స్మరజీవనౌషధి యనంగ బ్రహ్మాస్త్రాంకురా
ర్పణసర్వాసహ కామదైవతసహర్యావాహనాశ్వాంతా
కృణ మర్యాస్త్రజగత్త్రయావివశకృత్స్నం మోహనాస్త్రంబు భూ
షణనాకల్పసమానవేష మయి యౌవనోదయం బొప్పెడిన్.
క. మొంగయులరంగు లలనకు, నంగనపాలిండ్లు మిన్నగా నునుపట్టుఁ
బెంగముల మెలుఁగు లెక్కను, శృంగారముతోడఁ జెలికి శిస్తుసు గదిరెన్
సీ. నానాఁట నవయౌవనపుఁబూవుఁదోఁటలో రతిమించు మదనాంకురంబనంగ
ననుపమనవయౌవనాంభ జలరాశి లలిఁ దేలు పవడంపుఁబలుతీగ యనఁగ
సరసలావణ్యవన్యాకాలఘనవాటి రంగుమీరిన క్రొమ్మెఱుంగనంగ
సలలితస్త్రీకుసుమసౌధ దీపిక యనఁగ సునమనాముఖుని మోహనాస్త్రమనఁగ
బాలశశిరేఖ దినదినం బోలి నెగడి, మొలయఁగ గోలంతతంతెకు మిక్కుటముగ
వరుస సంపూర్ణభోపత వజ్ఱికరణి, నవమఁగా గాత్రిది నవయౌవనాగమమున

* సంసతినుడి-మా.

మ. తెలుపై బాల్యము వోవ బాల యతికిన్ ప్రీతిం జూడఁగా నొప్పె వా
క్ప్రౌఢిమ నటు మెఱుపు మేనుజిగి యుద్దీప్తంబునై స్నిత్యము
న్నకలంకప్రియమైన పానములయొప్పం గాను లేమిం గనన్
జీవనాయుక్ జపింప సమ్మదునిచే నొప్పారుచున్నా బసన్.

సీ. కుటిలత్వ ప్రాచారము ల్కుంతలంబులఁ జెందెఁ జపలభావము నేత్రసరణిఁ జేరెఁ
బాకసాంగత్య మేర్పడ ఫాలమున నుండె సతిరాగవిలసనం బధర మందెఁ
గఠినత్వమెల్ల నొక్కటఁ గుచంబులఁ జెందెఁ బల్లుపీఠమి నితంబమున నిలిచె
కలుము తెఱుంగముల్ గొనఁదీఁగె వసించె జాడ్యంబు నడపులఁ జాడ సమరె
ముగ్ధ మెల్లను సిగ్గులో ముడిఁగికొనియె
*గుప్తయోగమి యలనాభిఁ గూడికొనియె
నెంత తన బాల్యచేష్టలన్నియును దన్ను
బాయకుండఁగ నొప్పె యౌవనమునందు.

చ. అలరువసంత మబ్బినపు డొ నొకకొన్ని దినంబు లింతె వా
కలుములు నప్పుడు న్నమత్తై †కొలఁగా ముని పల్లవంబు లా
జలజదళాక్షిపానజలజంబులు నైకొని పూజనల్పు న
య్యాలరు లనాఁగఁ బాదనఖరాంకురము ల్లసపల్లు నింతికిన్.

క. జిగి నప్పి యుక్కగమి యూ,మగునపదనఖాళిఁ జేసె మాణిక్యనలేమిం
బగ లుడిగి యుండుటం గడ,గగనములో డాఁగి రేయు గననగు జుల్కన్.

గీ. నిలుక తెఱుఁగని చిగురాకు నీటు దెంత,తాపడిన పద్మరాగమ్ము రాణ యెంత
సొగసుఁ దామరఁ సొంపుచూఱకొన్న,వనితపదములతో సాటినచ్చు టెల్లు.

చ. పడసిన కాంతసంపదల కెంతయు స్రుక్కుచు వాడు టంది తా
రుడుగని వేతకెంతలకు నోర్చుదొన ల్కలమంపుగర్భముల్
జడిమ వహించె గాన సతిజంఘులతో సరిగాఁగ నేర్చునే
జడమతు లైనవారలకుఁ జక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్.

క. సరసిజలోచనజంఘుల, సరిసత్తి మటంచువచ్చి శరములపా లై
యిరుగడలఁ గట్ల పాలై, శరధులు కడు నొగిలెఁ దగని సాహాన మగునే.

క. వృషుసపత్న మాధుర్యా,స్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁ గఁజిలుకన్
వృషుపపత్నమాధుర్యా,స్పదమై యలరారు రచనవడువు దలిర్పన్.

---

*గు జెఱుంగమి—మూ. †నమక్షగకొర గామని—మూ. నమక్షకొనఁగా ?

క. పొరలేక సరస నెడలక, పరపల్లవితతితోడ*వర్తింపక యి
ద్దర పైఁ బడి తలక్రిందై, పరఁగిన సరిరాదు రంభ పడఁతితొడలతోన్.

చ. తలవిరియంగఁ బోసికొని తద్దయు నాకులపాటు దోఁపఁగా
జలముల నెప్పుడు న్నిలిచి సర్వశరీరము భూతిలిప్తమై
వెలయఁగఁ బల్లుఁ బూలుఁగొని వేసరకెప్పుడు మోచ దాఁ దపం
బలవడఁ జేయుచున్నయది యర్కసుతోరుతులా‡ఫలాప్తికిన్.

క. అతిమృదు వగుసతియూరుల, నతికఠినపుఁగరికరంబు లారసి చూడ
న్నతి రాదయ్యెఁ బ్రతీపము, హితమర్లా నుపమ నుడువ నిలఁ బ్రాజ్ఞులకున్.

గీ. పూర్వపరరూపమంజిమస్ఫూర్తిఁ గాంచి
చెలువకటి వాణిసియంబు చెన్ను గాంచుఁ
బృథ్వివిపులాతిహృద్యసద్వృత్తమగుచు
వేదపాదం బనా మది వేడ్కఁ జేయు.

క. నీల తానొంట నయ్యాలి, నీలాలక పిఱుఁదుమించి నిర్జించె నిలన్
వేలాతిగసర్వాంగశ్రీలన్ శ్రీ గెలిచె సవతిచిట్టక మమరన్.

సీ. దిరదిరం దిరిగెఁ† గుమ్మరసారె రవిజాతపిఱుఁదుతో మురిపంబుఁ బెరుఁగవచ్చి
నవ్వటఁ బడియె మానక సైకతంబులు చెలిజఘనంబుతోఁ జెనకవచ్చి
బలుగిరిదుర్గంబుమా లయ్యె ధారుణి సైదలికటి సరిపడఁగ వచ్చి
రారాపిడులఁ జెందె దోరంపుటద్దముల్ పొలఁతిశ్రోణిఛ్ఛాయఁ బూనవచ్చి
గండ్లఁబడిపోయె నరదంబు గొప్ప ముగుద
కాంచికాస్థానగరిమంబు గనఁగవచ్చి
పరుషవిషమత్వములు ప్రాసపాటు తమకు(?)
దలఁపనివి(లేవు) బాలానితంబమునకు.

క. అరుదైన చక్రవర్తి, నరసుల సమానసతి గలదు చాలుదు మని మో
కరము భ్రమింపడి తిరిగెను, దరుణీమణినాభిసదృశతకు సుళ్లైపుడున్.

క. లలనామణిపక్షంబునఁ, గలిమియు లేమియును నెఱుఁగఁగానిమనుము దాఁ
గలదని తెలియఁగఁ జేసెన్, బలునాభీగహ్వరంబు పరిదృష్టం బై.

క. గూఢాగూఢవ్యంగ్యము, రూఢిం గనికనము లమరురుచులు దనర్పం
బ్రౌఢపయోధరమధ్యము, ప్రౌఢులమతి సమ్మదం బపార మొనర్చున్.

---

*వర్తింపఁగ — మూ. ‡ఫలాధిరోన్ — మూ. †కుమ్మరసారె — మూ.

ఉ. ఆకసుకేశిగోముకిసుచాద్రి యుగాంతరసీమఁ బుట్టర్త్రి
గాంధనపుబా లసఁగిఁ గానఁగవియ్యెను ముస్తుఁగులున్ నూఁ
గా నది నిల్వఁగా నయినయుష్మతనిమ్న మనంగ నొప్పచె
ల్వారెపు నాభిగహ్వర మయూరె మృగీదృశగాప్రవైఖరిన్.

క. అరయఁగమసముల్ దివియుం, బరిమాణుప్రఁ గలడటంచుఁ బరికించిన వే
హారిమధ్యసతము సంశయ, పరమాన్వయ మోటనెన్ను పాటిలు నుసమల్.

గీ. వారుతర మైననాభిశృంగారసరసి
రసము పెల్లుబ్బి కుచమహీధ్రములసాటి
పాఱునాఁగారుజాలునై బంతులుపరెను
కిరచు లసమించె ముష్టిఘుల్క్యసులయుఖికి.

మ. లలితశృంగారరసప్రవాహ మొసఁగెన్ లావణ్యసద్భాగమా
కలనోదన్యాత్రవళీతరంగములు పేర్కొందాఁకఁ బెల్లుబ్బెను
౨౨౭ జ్వలతేజోమయ బుద్బుదద్వయము నోజన్మించె సయ్యింతి నే
ల్వాలిచందోయి నెఱుంగు లుల్లసిలు భాస్వద్బాహుమూలాంతసీమ.

చ. అరయఁ ద్రివేణికాజల మనంగుఁ దు గ్రొంకెఁగ జవ్వనంపు నె
ల్తిరి కడు సంచి డింపు నోగిఁ జెల్వ(గు)నైఁడి ఘనస్తన గుబ్బ లా
నురవడి డించు వోఁ దోడంక నొప్పెడు జాలసఁ గాన సయ్యెడు
స్వాంహారిసిల్పమౌక్తికసువర్ణనిబద్ధనిభూషణప్రభల్.

క. అప్రాకృతభూషణాదుల, కప్రాకృతం బయ్యెఁ జెలువయుప్రఫుగుల్
అప్రాకృతతయునప్రాకృతత, యప్రాకృతపుజన్మదోయి నెనయుఁ గ్రమముసన్.

చ. కలయఁ బ్రసాద మొప్ప నధికస్ఫుటమై మధురత్వ మొందఁ గే
వలపరుషత్వభావపరిబంధము మీఱ సమస్తభూషణా
వలులు దలిర్ప సర్వరసవాసితఁ గావ్యమునాఁ జెలంగు నె
చ్చెలిచనుదోయి కష్టమునఁ జేకొని మానసము పసందిరన్.

క. ఉరుకుచభూధరపతికిం, గరఘటములు మిత్రమయ్యెఁ గనకకలశముల్
పరికాప సమితఁ గైకొనె, సరులును సఖిభావ మందె సురుచు తెలంపన్.

క. అరిగజకటదారణమున, నురుసుమనఃపంక్తిపోషణోదారతచేఁ
బురణించు మొనలు సూపుచుఁ, దరుణీవక్షోజభూమిధరరాజు కదున్.

ఉ. శంక యొకింత లేక చెలిచక్కనిబాహుల సాటి కేగఁగాఁ
బంకము జెందె కంటకులవాలయి లో బలులేమిఁ జెందెఁ గాఁ

పంకజనాళ లట్లగుట వాని హరించు శుచిత్వవృత్తిచేఁ
గొంకక సత్పథంబు గొను కూర్మిగల్గినహంసరాజియున్.

చ. వనసిధిఁ బుట్టి సస్త్రశివివాసము నై హరికేలు పట్టి యా
ధనపతి యిల్లు సొచ్చియు ముదంబున మంగళసూత్ర వైభవం
బునఁ దనరారనైతి నని పూనిక శంఖము చామికంతి నై
ఘనత వహించి కాంచు మణికాంచనమంగళసూత్ర సంపదల్.

క. నిటలాక్షుఁడు మూలంబున, నట హరిపత్రంబుమీఁద నమరుటకతన
స్వటపలము ఫలము గాంచెను, బటుగతిసేయింతిచుబుక భావముగొనుచున్

చ. సరసిరుహాక్షిదంతములసాటికి వత్తు మటన్నఁ గుందము
ల్విరియును గా నిరంతరము వేసరి చీఁకటిబందిగంబులం
బొరఁబడి వాడుఁగా మిగులసూత్రముల న్పరిగట్ట నుక్కఁగా
పొరిఁబొరిఁ గందుగా నెఱయ భూరికుచాంతరదుర్గసీమలన్.

గీ. *అక్షయంపుగుణస్ఫూర్తియమరెనేని, ఛిద్రములులేనిగుంభంబుఁజెందెనేని
తరణినందనముద్ధులపంక్తి, యాభిరూప్యంబు గాంచు ముత్యాలబంతి.

ఉ. పంచము లంట మే నిది యపాత్ర మటంచు వనాగమాంతశా
ఖాంచలవృత్తి నై చివు రుపాశ్రితమాధవసంగ వైకర
క్షాంచిత నై వధూటిమధురాధరతం జని చెందుటం గదా
కాంచెను సద్విజన్మపరికల్పితసంతతిసంగసౌఖ్యముల్.

సీ. జలవాసతపమై(న)జలజంబులకుఁ గళాధరునిరాకఁ బ్రమోదంబు లేదు
లలి నట్టితప ముత్పలంబున కగునేని మిత్రునైముఖ్యంబు మిగులుచుండుఁ
గలదు భిక్షావృత్తి గండుఁదుమ్మెదలకుఁ బాయిత్వ మెన్నఁడుఁ బాయకుండు
గగనస్థితి ప్రశంసం బగుచకోరంబున కెన్న దోషాకరునింపు గడుటఁ
గాన చక్కసి కాళిందికన్యఁగవకు, నెన్ననివి సామ్య మేగతి నెనయఁగలవు
ఎట్టికష్టంపుఁదపమైన నిలవిగుణాత, గన్నఫలమిచ్చుననుమాటగలుగు టెల్ల.

గీ. నిచులబంధవరాలోకనిష్ప్రమీళ(?),లమలమాధుర్యరసవైభవాస్పదంబు
లగుచుఁజెలువారుకాళిందిసొగసుఁగన్నులన్నలోఁతమ్మిలోయవియబ్జములకు.

సీ. చానకన్నులతోడిసాటిఁబూసఁదలంచి భ్రమసి బేడిసలు గాలములఁబడియె
జెలువయక్షులతోడిచెలిమి సేయఁగవచ్చి పొందమ్మిమొత్తములుబ్బరదబడియె

* యాక్షయుగ్గుణసూత్రమై—యు.

ముదితచక్షులతోడ మురువు సూపఁగవచ్చి కల్వలు నీళ్ల(లో) సుళ్లఁబడియె
మానిని నయనయుగ్మంబు జోడని లేటికొదమకన్నులు భీతి బెదరుపడియె
రమణీరమణీయతరవీక్షణముల తేట, లూనఁబోవుచు మదిరంబులూఁతఁబడియెఁ
బాలఁతి చూపులచెలువమ్ము బెళుకు లోలయఁ
గోరి తేఁటులు బికిరంపుఁగూడు గొనియె.

గీ. చన్పకమునువ్వఁబువ్వనుసరవిఁగూడి, యింతిఘ్రాణంబునకు సాటి నెనయ లేక
వాతనంతంతకునుదలవంపుగాఁగఁ, బాడుటలుచూడమే ధరామండలమున.

చ. ఎదుట మెలంగువస్తు వొకయించుక కప్పడసీని మైలతో
నదనునఁ బెట్టు తెల్పులకు నబ్బదు నిల్కడ లేదు మార్దవం
బిది కొఱగాదు జన్మ మని యెంచి రతిస్మరదర్పణంబు ల
మ్మదవతిచెక్కులై యెపుడు మాసనితేట మృదుత్వముం గొనున్.

క. నవనవరోచిర్నిచయ, ప్రవణము లగుకుందరదన శ్రవణంబులకు
న్నవ తనుచుఁ బల్కఁ దగునా, నవతను సరిగాక మెలఁగునవసంఖ్యనిలన్.

చ. చెలి చెలువంపుఁగన్నులశ్రీ హరియింపఁగ నేల వచ్చె శ
ష్కులు లకటా వివేక మొనగూడక యయ్యపరాధ ముత్కటం
బిల నొనగూడె వాని కది హేతువుగా జను లెల్ల నిప్పుడున్
సలసలఁ గ్రాఁగునూనియలఁ జాలఁగఁ జాలఁగ ముంచి యెత్తుటల్.

క. కలకంఠిమృదుకటాక్షాం, చలరమ్యద్యుతులు నిండు శ్రవణద్వయి యొ
ప్పులు నించు*చీరసంబున, విలసిల్లెడుకూపయుగళివిధముం గొనుచున్(?)

చ. జలమరుపద్మనీలజలసంభవకైరవఖంజరీటప
త్క్వలిహరిణాక్షిమీనహరిణాంకపతత్త్రుల దృష్టిమాత్రనే
తొలఁగఁగఁజేయుఁ గన్ను లని తోయజసూతి నవాఖ్యసంఖ్యల
న్నిలిపెను బార్శ్వయుగ్మమున నేర్పున నా సతిపీను లింపగున్.

ఉ. తియ్యన కాని యొండు మతితీ రొకయింతయుఁ గానరాదు నే
నయ్యలివేణికన్బొమలయందముఁ జెందనటంచుఁ జప్పనై
యొయ్యన బెండు గైకొనుచు నుండు మనోజునిచేతిసింగిణీ
యెయ్యెడఁ బిల్లపిల్లతర మించుకయేనియుఁ జేగఁ జెందెనే.

క. కనఁ గన మిగిలెడుమధురిమ, గనఁ జెలికన్బొమలతీరు గానక మరుచే
ననచెఱకువిల్లు ప్రాణము, గనఁజాలక కాఁడె నిలువుఁగన్నులుపడియెన్.

*చిరనంబున—మూ.

క. పున్నమనాఁటినిశాపతి; కన్నియనెమ్మోముసాటి గనలేక కదా
సన్న మగుఁ దజ్జయంబును, మిన్నా ఫాలఁబు గాంచు మెఱుఁగులబలిమిన్

ఉ. తమ్ములమేలు పూనమిని దక్కులవెన్నెల మేనుసోఁకిన
న్నెమ్మి వహింపమిం గలుగునింద తొలంగఁగ నిండుఁజందురుం
డెమ్మెలతిమ్మియుం జెలువయింపులనెమ్మొగ మూదుఁ బూనెఁ గా
తమ్ములమేలు మేల్సొగసుఁ దాలుచు లేనగుతేటవెన్నెలన్.

గీ. సవతు గనఁడయ్యెఁ బూర్ణదోషాకరుండు
బహుబుణాగ్రిస్త జలములు ప్రీతియగాఫు
పరిహృతాశేషదోషమై భవ్యకాంతి
వైభవము గాంచు నెచ్చెలివదనమునకు.

క. ఎన్నఁ బ్రతిబింబభావా, పన్నం బగు ముకురమునకుఁ బాటిలు నేలా
*గన్నన్న సమత బింబత, గొన్న వికర్తనతనూజగోనబుమొగముతోన్.

గీ. కాంతివారాశి యగుభానుకన్యమోము
జిగి యొకించుక యప్పుగాఁ జెంది యొక్క
రేయి చెలువొంది యది దీర్ప లేమిఁ బొడము
పాపము కళంకమై విధుఁ బాయకుండు.

గీ బహుళపక్షపాతభావితుఁ డైనట్టి, చందమామ జడుఁడు సాటి యగునె
సమతఁబూని శాస్త్రసర్వస్వవిదురత, వఱలుచుండుచెల్వ వక్త్రమునకు.

చ. పగ లిది రేయి నాఁగ మఱి పక్షవిభేదము గాంచ కెప్పుడుం
దగులు మహోదయస్ఫురణఁ దాఁగొను నక్కనికూర్మిపట్టి మే
ల్సొగములనెమ్మొగంబునకుఁ జొప్పదునే సరి యంచుఁ బల్కఁగాఁ
దొగచెలికాని దోషములు దూఁకొనువానిఁ గళంకభావితున్.

క. తనఁజనియె ముకుర మిందుఁడు, కొనవవ్వంజనియె మాఱుకొన్నంజనియెన్
వనజంబు గాని నెచ్చెలి, గొనబులనెమ్మోము సాటి గొన విజ్జగతిన్.

గీ, అమను బింబానుబింబైక్య మరసిచూడ, నపుడుబింబానుబింబులకైక్యవృత్తి
కంబుకంధరముఖదర్పణంబుతోడ, నైక్యమొనగూడెఁ జందురిన కబ్బురంబు.

ఉ. సాటికి రానినీలములు సానల రాపడెఁ బాఱుఁబోతులై
తేఁటులు పోయె మేఘములు దీనత మొఱ్ఱలు (వెట్టెఁ) జామరల్
గాటపుఁదెల్లఁబా టొందవెఁ గప్పడెఁ బల్యగఁ గేకిఫింఛముల్
పాటలగంధికొప్పుసిరిప్రాభవ మెన్నఁ దరంబె చూడఁగన్.

---

*గంగన్న సమతబింబత —మూ.

గీ. అఖిలసుమనశ్శకదంబకాభ్యర్హితంబు, నీరజాప్తతనూభవనీలకబరి
దాసినవలించు నేగతిఁ బూనవచ్చు, జగములకైనీరములు, మోయుజలవహంబు.

క. అమరెడుకీల్జడ స్రగ్ధర, కొమరుమిగులు పిఱుఁదు దలఁప గొనబగువిభ్రులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యారవృత్తరత్నాకరమే.

క. చెలమా సుధ కధరము చం, చలమా కనుదోయి కుచము చాలిలికనకా
చలమా నైపుల్యజితా, చలమా జఘనంబు ఘనము చానకు నెన్నన్.

క. రాకాచంద్రుని నగు నా, రా* కాంతమొగమ్ము కెంపు రావికిమే
రా కామినియధరము చిగు, రాకా పాదంబు సురుచిరాకారమునన్.

క. †నాకము నగుఁ గొనమ్మో. నాకము(జిగి)గుబ్బ యలపినాకము బొమ యా
లోకముల సుదతి హారిణా, లోకము నిందించు నౌర లోకము మెచ్చన్.

క. ధరమా కుచ మాబలుఫణ, ధరమా నూఁగారు ‡నీరదాయకధారా
ధరమా కచంబు స్వర్ణవి, ధరయాధరమా మెఱుఁగు ధరణిజఘునకున్.

సీ. ఇంపారుకీల్జడ యింద్రనీలముఁ జేయు మధురంపు మోము పద్మంబుఁ జేయు
ముత్యాలసరిఁ జేయు ముద్దురదశ్రేణి రుచిరంపుమోవి విద్రుమముఁ జేయు
శంఖంబుఁ జేయును జక్కనికంధర గుబ్బలు బంగారుకొండఁ జేయు
భూమిచక్రముఁ జేయుఁ బొంకైన జఘనంబు తలరుమధ్యమ్మనంతంబుఁ జేయుఁ
గలికిపాదంబు పద్మరాగంబుఁ జేయుఁ జాననిలు వెల్లఁ దప్తకాంచనముఁ జేయు
నెలఁదిఁ గొనితూఁడుమాటలు పేయునేల, రమణిలావణ్యమొగిసముద్రంబుఁ జేయు

సీ. జలధరమాలిక జగజంపుకీల్జడ చంపకమాలిక సరసనాస
భ్రమరవిలసితంబు కొమరారుకనుదోయి మత్తకోకిల యగుమంజుగళము
శిఖరిణి యెసంగుఁ జెలువౌ రదశ్రేణి స్రగ్ధరయగు గుబ్బచన్నుదోయి
యనుపువిద్యున్మాల యగును దనూయష్టి మత్తేభగతియగు మంజుపదము
అలభుజంగప్రయాతమె యారు దనరు, బంధురంబయ్యె సర్వాంగభవ్యలక్ష్మి
యరసిచూడఁగఁ బంకేరుహాక్షపనాతి. విశదలావణ్యమహిమసద్వృత్తమయ్యె.

సీ రమణిలావణ్యాంబురాశిలోఁ గనుపట్టుఁ దేఁటులగుంపులు దెలివిమీలు
మున్వన్నె చందురుల్ ముద్దులమీనము ల్పుష్పిరము ల్పుంపెంగ సొంపునింపు
ముక్తాఫలశ్రేణి మురువంపుఁబవడంబు శంఖంబు గుబ్బలు ల్సరసనాళ
లందంపుఁజిగురులు పొంకైనజలనీలి బలునైనహ్రగము నిబ్బరపుదీవు

---

† కాద్య మొగము— మూ. † నాకమనగా— మూ.
‡ నీలధారాధరము — మూ.

లబ్బురపువరపులీనెడునట్టిరంభ, లరిదిగావించు కూర్మంబు లధికమృదుల
పంకజాతంబు లసమానభాసమాన, కాంచనచ్ఛాయ నెపు*డొదవించుతీవె.

వ. ఇట్లు నిండుజవ్వనంబున దేవాసురమనుష్యలోక కాంతాదురాపకామనీయకలక్ష్మీలీలాయతనంబున సర్వలక్షణైకలక్ష్యంబు నగునమ్మోహనాంగి సకలవిద్యావిజ్ఞానవిమలాంతఃకరణ యని విశేషించి సకలజనపరమాహ్లాదైక కారణం బగుసంగీతశాస్త్రంబున మిగులఁ బ్రవీణ యగుట యారసి యారసి కనీలవేణీముఖ సఖీజనంబులు తద్విద్యాపాటవంబుఁ దలిదండ్రులగు ఛాయాసూర్యులకు డెందంబుల కమందానందంబుగాఁ దెలుపం దలంచి యొక్కనాఁడు.

సీ. మేటిమిన్నేటిపొన్నీట మజ్జనమార్చి చిన్ని వెన్నెలవన్నె చీరఁ గట్టి
పొంగుసిబ్బెపుఁజన్ను బొంగరంబులమీఁదసొగసుగాఁబట్టుకంచుకము దొడిగి
నెఱికప్పుసిరి నొప్పు నెఱికొప్పు చెలువంద నందంపుఁబూదండ లమరఁజుట్టి
రెక్కరా మొక్కపెన్నిక్కు చక్కఁగఁ జేసి చొక్కునెన్నుదుటఁ జేర్చుక్కఁబెట్టి
కలువగమి కెగ్గుగలిగించుకన్నుఁగవకుఁ, గలికి కజ్జ†విగ్గుమిన్కులకాటుకయిడి
యలరు నాణెముత్తెపుసరులఖురి నిలిపి, తీర్చి రేకెత్తి వెలఁదికిఁ గూర్చు చెలులు.

క. కాయమ్మున నాభరణని, ‡కాయమ్ము సఖీజనంబు ఘటియించుచనున్
మాయమ్మె సాటియగు. న్మాయమ్మకు మిగులు సవతు మాయమ్మనుచున్

వ. తదనంతరంబ.

క. విచ్చేయుము నీవిద్యకు, దచ్చెనవడి నేఁడు సత్సభాన్వితుఁ డగుచు
స్వేచ్ఛని వేలుపు విలిచెను, ముచ్చటగా నీదుపాట మురిపముచూడన్.

వ. అని విన్నవించిన.

ఉ. వచ్చె సఖీప్రియత్నమున వారిజలోచన వెన్క ముందటన్
హెచ్చు కచాదిభారమున నెమ్మెలుకొ నొగిఁగుల్కఁ గొప్పడా
లొచ్చెము లేనిచేఁకటుల నుప్పతిల న్వడి బెళ్కు మోమునం
దచ్చపు మొల్కనవ్వు జిగి నందపువెన్నెలచాయ లొల్కఁగన్.

ఉ. కాంచెను గాంచనాంగి దమఁగాంచినదక్షు సమస్త విష్టపో
దంచితచక్షు నాశ్రితజనావనదక్షుఁ ణవిస్ఫురత్కృపా

---

* డొదివించితీవె—మూ.   † జరెసిగ్గు—మూ.
‡ కాయంమ్మునసఖిజనంబు సంఘటియించెన్—మూ.

సంచితవీక్షుఁ బ్రాగ్వచనసారతనూజుచిదుగ్ర్ణిరీక్షు నా
కుంచితసద్వపుస్త్రితయగోపనపక్షు హుతాశపక్షునిన్.

చ. కని కరమొప్ప మ్రొక్కనను గన్నియ నాదరణాను *వృత్తితోఁ
గనుఁగొని తన్మనోజ్ఞముఖకంజము రంజిల సత్కారంబుల
న్నినుఁడు కవుంగిలించుకొని యింపుగ మూర్కొని తచ్ఛిరోజము
ల్వనుపడదుస్స్వ చిట్లను నపారకృపారసవార్ధిఁ దేలుచున్.

సీ. పవడంపుఁదీవె రా బంగారుబొమ్మరా పొదలెడురాయంచబోద రావె
గుణరత్నరాశి రా గొనబుఁబూబంతి రా కొమరొప్పుముద్దులగుమ్మ రావె
యతివమేల్బంతిరా యందాలకుప్ప రా యొఱపైనక్రొక్కారుమెఱుప రావె
యప్పచ్చికొండ రా యతనువాలమ్మ రా సొగసైన చందురుసోగ రావె
బ్రతి యైనట్టి నాతపఃఫలమ రావె, లలిత మైనట్టినవకల్పలతిక రావె
రాణగాంచిననాయింటిలక్ష్మిరావె, తలఁపులోనగూర్చు నను(గన్నతల్లి రావె.

ఉ. బంగరు లీనుచూపు గలబంగరుబోటికి సాటియైన మా
బంగరుకొండ వచ్చెఁ గులపావనసద్గుణవార్ధి వచ్చె నా
కొంగుపసిండి వచ్చె మదిఁ గోరినభాగ్యము వచ్చె వచ్చె మా
ముంగిటికామధేను వని ముచ్చట దీరఁగఁ బల్కె వెండియున్.

క. తల్లివి గద కన్యామ. తల్లివిగద సొగసుఁగులుకుఁదనముల సిరి మే
ల్లల్లివి గద సుంభూరుహ, వల్లివి గద మమ్ముఁబ్రోవ నల్లినిభాంగీ.

క. ఒప్పులకుప్ప నినుఁగ. న్నప్పటినుండియుఁ బ్రిమీద మనుజలరాశిం
దప్పక మునుంగు నాకుం. జొప్పడె నభ్యుదయమెన్నఁ జోద్యము జగతిన్.

గీ. అమ్మ నినువంటిపట్టి మాకబ్బెఁ గావ, చాయచాయకు మర్యాద
— (ఇక్కడఁ గొంత గ్రంథములేదు) —
దములొప్పఁ దనర
గేయవాక్కర్త్రి యను పేరు గీలుకొనఁగ, వీణ వాయించె నవ్వేళ నేణనయన.

గీ, †తత్పదముభాతి మంగళార్థంబు గీతి, కది పరాత్మవచించుట నంచునెన్ను
శాస్త్ర మాగీత మగ్గీతశాస్త్రవేత్త్రి, కబ్రిమేథావిసన్మం (గళార్థ) మగుట

క, రూపవతిగీతిభూషణ, దీపితమై మెచ్చుగాంచుఁ దీవ్రిం బువమూ.
క్షేపములు వడయునని సభ, నాపాదించుచును మోదమందిరి విబుధుల్.

*వృత్తితో—మూ. †తత్పంబాతి—మూ.

ఉ. చాయలు వేయు గల్గునెఱసామికిఁ జాయలు వేయి రిక్క రా
చాయలచాయ జెం సాతపతన్ ఘటిల్లె మే
ల్చాయలకెన్న మిక్కుటపుఁజాయఁ బ్రవర్తిలె ముద్దులాఁడి యా
చాయకుమారిగీతి (గనె) సంగతశీతలమానురీశుప్రతిన్.

వ. అయ్యవసరంబున విశ్వంభరానిర్భరభారాయమాణ దుర్మానకంసాదిన్పశం సదు (ష్టసర్పగారుడ) మణి యగు శ్రీకృష్ణదేవకపటయాదవశిరోమణి వంఖ చంద్రబింబరుక్ఛంద్రకాడంబరంబున నిజనయనజీవంజీవంబులకు సంజీవనం బపేక్షించి విరించిపథావధి యగుద్వారవతీపథంబు నాత్మశరణపూతచరణ (సరోరుహ) విన్యాసంబున ధన్యమార్గవ్యంబు గాఁ గటాక్షించి తత్కటా క్షసమాక్షిప్తగౌరవ పరభాగసందానిత మహాభాగవతద్విగుణితహరినామా నుసంధానబంధురరోమహర్షాశ్రుకంచుక సముదంచితసర్వాంగనయాను నందామృతధారాప్రవాహంబున నపగతమోహాదిదోషపంకాంతరిత తాలఘూకృతంబు నణుపరిమాణంబు నతఃకరణంబు దేలియాడ మగిడి సత్యలోకంబు స్వాలోకవిషయంబు చేయం దలంచిన (జగ) డంపుకూటిజడ దారి గ్రహరాజగృహరాజంబు సమీపంబున సమీచీనతాసధ్రీచీనతదనూ నవీణాగానామృతంబు కర్ణకూపంబులనిండారనబ్బురపడిచేపడిన వీణియవదలి కదలక మైమఱచి పరచితిహ (?)ంబువందె(న)విమందపడి (?) డెందంబు ననంబు గాక మసల మెల్లమెల్లనందేప్ప కూర్చుండి శిరంబుఁ గంపంబులోఁ గూర్చి తర్జని నాసికం జేర్చి తనలో నిట్లని వితర్కించె.

ఉ. ఎక్కడిలోక మేఁ గనని దెక్కడిగానము (నాకుఁ గొత్తగాఁ
దక్కిన) దిట్టిగాన మొక తావున నైన వినంగ మ్రొగ్గ మ
మ్మక్క యిదెంతచోద్య మహహా ననుఁ జొక్కఁగజేసె నద్దిరా
యక్కమలాక్షుకీర్తనమునందును డెందము డింద కుండెడిన్.

క. ఔరా మును వింటిఁ బయః, పారావారజకు సాటి (పద్మాక్షి కుమా)
రీరత్న మయ్యె సూర్యున, కారూఢిగునాఢ్య * నీలయుతులాంశం బై.

క. అక్కన్య సకలవిద్యల, దిక్కులఁ దనసాటిలేక దీపించును బెం
పెక్కు మిగుల గీతములన్, లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణ మనుచున్.

క. ఆతరుణి యిపుడు తండ్రికిఁ, జేతం (బిగురొత్త సేవసే) యఁగఁ బోలుం
బ్రీతిగ నెచ్చెలిఁ గన్గొన, కీతఱిఁ జవ వాకు డెంద మొనయ దటంచున్.

---

* నీనయుతుఁగాం—మూ.

వ. ఇట్లూహించి.

సీ. సంగతతత్పురుషవదనిష్ఠామూర్తి నలరారువాణినీయం బనంగ
సిద్ధసాధ్యవిశేషబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృత (ఫక్కియనఁగ)
జ్ఞాతాత్మరీతి నిర్ధూతాంజనాత్మత సాధ్వలంకృతివిశేషం బనంగ
సరసస్థిరకళావ్రిశస్తిసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసన మనంగ
నరుగుదెంచెను నారాయణాభిధాయ, కాష్టవర్ణమనూత్తంసకాభిధాన
చతు   స్స్వరస్వరవిశేష, హరిమహితకరుండు శుభాకరుండు.

సీ. చంద్రోపరి సితాభ్రజలవాహరేఖనాఁ దగుఫాలగోపీచందనము దనర
నైరావతాలింగితాభ్రపగాబ్జలతాలినాఁ బసిఁడిజంద్యములు మెఱయ
సగ్రికాశ్మీరకింజల్క సముదయం బన జటాసమితి వెలుఁగఁ
గలధౌతనగమధ్యగతనీలవేదిక నాఁ గటిఁ గృష్ణాజినము దనర్పఁ
గల్పకస్కంధపరిణద్ధఘనలతమాల, వల్లి యన వీణ భుజమున వన్నెమీఱ
నలుదిశలమేను తెఱపివెన్నెలలుగాయ, వచ్చెనారమునఁడవ్విభావసునికడకు.

ఉ. ద్వారమునుండి రా మునికిఁ దూర్ణము బంగరుగద్దె డిగ్గి బ
ల్గారన మొప్పఁగా నెమరుగాఁ జని భక్తిభయాద్భుతంబు ల
వ్వారిగ సందడించుమది వారిజబంధుఁడు సాఁగి మ్రొక్కెఁ ద
చ్చారుపదాంబుజాతములు సాధుకరద్యుతు లంటి రాజిలన్.

క. మ్రొక్కినఁ *జెయ్యూలసాకిరి, మక్కువఁ గైగుచ్చి యెత్తి మది ముదమలరన్
అక్కలహాశనమునినగు, మొక్కలుచొక్కటముగాఁగ మొగముననమరన్,

క. దీవించె నీకు దుర్లభ, మేవస్తువు లేదు దీవ నిడకుండఁగరా
దేవస్తు వక్షయం బగు, నావస్తువు నీకుఁ జుట్టమగు నిజ మనుచున్.

వ. ఇట్లు భావికుంభంబుఁ దెలువు పలుకు వలుకు తొలిపలుకులగమికానిగాదిలి
కొడుకుం గడగనని వేడుక గడలుకొన ముందట నిడుకొని వచ్చి యుచ్చ
రువులకు నెలవగు తన నెలవునకుం దెచ్చి దచ్చిదిక్కు లచ్చంపుఁ బచ్చిన
న్నెలలు సొగసు ముసుంగు లొసంగు మగటామానికంబుల పెద్దగద్దియ
నుంచి యుపంచితభయభక్తి వినయాతిశయ మ్మగునాశయమ్మున సమ్మోహాశ
యానకు విర్వికయమ్మగా నిజకరకుశేశయమ్మున సదాశయోచితంబు లగు
నుపచారంబులు చేసి యాచేసిగుట్టుంబుల తేరనెఱదొర దొర నెఱుంగని

* జైవులసామికి-మూ.

గొప్పవలకుప్పం దనకూఁతుం బిలిచి యప్పాయిప్పాపరహితునకు మ్రొక్కిం
జక్కంబడని దొక్కటియుఁ జిక్కదు మ్రొక్కవలయు నని మ్రొక్కించిన
నక్కారుణికపురుషమణి పురుషశిరోమణిపాణిగృహీతివి గమ్మీ హామ్మా
యని దీవించి యనుపం బిదపఁ దదనుమతి నమ్మహామతి నిజానుగతసభా
జనంబుల యథాపూర్వోచితస్థానంబుల వసియింప నియమించి తాను
దత్సమీపతలంబున దివ్యభవ్యనవ్య హేమముక్తాఫలాముక్త నిర్నిద్రభద్రాస
నంబునఁ గూర్చుండి యుండెఁ దత్కాలంబున.

చ. *తొలుఁపటిపల్కుబల్గనులు నుష్టతమోహరణప్రవీణమాం
సలమహిమాన్వితు ల్మహితసత్పథవృత్తినిరూఢభావు లా
కలితదిగంకరాళరుచిగాఢతనూరుచిరుల్ సభాస్థలిం
జెలువలరారి రిద్దఱును జేతనజాతము లబ్బురంపడన్.

క. అన్యోన్యకాంతివైభవ, మన్యోన్యముఁ గప్పఁ జిహ్న లవిషయములుగా
నన్యనియం దన్యభ్రమ, మన్యాయత్తంబుగాక యలవడె సభకున్.

క. నిండు నెలఁబోలు మునిమా, ర్తాండుని మార్తాండుఁ జూచి హర్షైకమువ్పే
రుండెడుపులుఁగులు భ్రమచే, నొండొండ ముదంబు ఖేద మొందనుమిగులన్

గీ. అట్టియెడఁ దమ్మివిడిమట్టుపట్టుదిట్ట, పట్టి యగుమానికనియె నవ్వెట్టజేజె
గీటుకొనుహాసమున మోమునీటుగుల్క, మాటమాటకునమృతంబు తేటలొలుక.

క. నీరాక రాక సమ్మద, నీరాకరమునకు సుగుణనీరాకర యీ
నీరాక గాక యాప, న్నీరాకరమునకుఁ దేప నే నెఱుఁగుదునే.

వ. ఓసుదర్శనకరశుభకరపదభక్తి మత్సుదర్శన నిదర్శనసమధిగత నిఖిలదర్శన
కాలత్రితయపవిత్రతావ్యంగ్యవ్యంజకంబగుభవదీయదర్శనసమంజససంజీవ
నౌషధంబున మదీయతాపత్రయంబపత్రపానిలయంబయ్యెడు మజ్జనంబు
పరార్థభావంబు నొందెడు మత్తేజంబు వేలోల్లంఘనంబునవలరారెడు మద
భ్యుదయం బనస్తమయంబై చెలువారెడు మదీయనివాసంబు విష్ణుపదంబు
నం జెన్నుగాంచెడు మదధికారంబు గ్రహాతీతంబైయొప్పారెడు మత్కళత్రం
బు కాంతివర్యాయంబై వెలుంగొందెడు మత్సంతానంబు సమున్నతిఁ గాంచి
యీ నమండలదైవాఱెడు నీ రేడుజగంబులఁ దేజోవంతులకు దృష్టాంతంబునై
మెలంగెడు భాగ్యంబు నాకుఁ బొసంగెడు సమాధిమత్కళానిధినిరుపాధి

*తొలుతటిబల్కు-బల్కు-నుడు-మూ.

కకృపాపయోధి వగునీదుసన్నిధికి గమనంబు గమకం బగు మత్పురాతనా గణ్యపుణ్యాపరిపాకంబ యని యని యరసి నిర్ణయించుకొనియెద నధిగతపరమార్థతకు నవాప్తసర్వకామతకుఁ గేవలపదం బైన భవాదృశులకు మాదృశ రాజసజనంబు ననుసరించి యత్కించిదర్థప్రదానంబునకు సంప్రదానత గొనుట గగనకుసుమంబు గనుటయె సిద్ధం బని సిద్ధాంతీకరించెదంగా దేని దేవరచిత్తంబు కుతుకలీలాయత్తం బై యదర్థంబు విషయీకరించి సర్వార్థమూర్ధాభిషిక్తంబు సేయ నవధరించెఁ దదర్థంబు భవత్సన్నిధాన వైభవ సమాసాదితసంపత్సాకల్యతం దగుభవజ్జనుసవిధంబున నస్త్రీత్వాభ్యాతంబు సంయోగంబు గొని కారకత్వం బంగీకరించు నని నిస్సంశయంబుగా సంకల్పించెద భవాదృశ్సదృక్పారతంత్ర్యంబునం బ్రవర్తిల్లు నదోవందారునకు నెందేని స్వాతంత్ర్యం బతంత్రం బవుట చిత్తగించి వాచావిషయత తత్ప్రకాశకక్రియం బ్రసరింపఁ జేయ దయసేయవలయు నని పునఃపునారచిత ప్రణామంబులం బ్రార్థించిన.

గీ. ఇట్లు *వేపాదములసామియింపునింపు, మధుర భాషలభాషింపవానివినుచు హరికథాసుధయానినయపుడుగాంచు, మోద మందుచు నత్తమోభేదికనియె,

ఉ. ఓయిసమస్తలోకనిచయోదయహేతునిజప్రకాశ భ
వ్యాయతకీర్తి నీకు నిటు లాడఁగఁ జెల్లునె యన్యునట్లు నీ
వాయతవంబ నైతివి చరాచరసంజననావనక్రియా
పాయనిదానమూర్తులకు భద్రకరాగమరూప వైభవా.

క. మిన్నె దేవత యనుచు, న్నిన్ను నుతింపం బనేమి నిగమావళులం
గన్నట్టి త్రిపదయే నిను, సన్నుతి గావించుకొనుచు సార్థక మయ్యెన్.

క. వెన్నునిఁ గన్నులఁ జూమట, నిన్నుఁగనుంగొనుట మాకు నిజ మొక్కటియేఁ
యన్నలినాక్షు గనుంగొని, నిన్నుం గనవచ్చినాఁడ నీరజమిత్రా.

క. ఇంకొక్కటిఁ జెప్పెదనే, వంక స్వైవ నరిది గాన వైఖరిచే నీ
పొంకపుఁగూఁతురు వను నీ, వంకకు రప్పించెఁ జుమ్ము వనజాతసఖా.

క. నీలాలక యిది నీలా, లీలావతియంశ నవతరించిన దగుటన్
నీలాంతికా ల్లోక్షుడు, †లీలాయదువర్యమౌళి నిద్దు లేమం బ్రేమన్.

క. ఈరీతిఁ బల్కి నీనా, పారీణయతీందుప్రవచనబంధమదరిమా
పారములు చెవులు సోఁకిన, బొరాకారములసామి పలికెం బ్రేమన్.

* వేయుపాదములసామి-మూ. † లీలాయమౌళి-మూ.

చ. హరిపదపంకజాతయుగళాంచితభక్తిపరప్రవేక యా
హరి మనుజాకృతిం బుడమి నందుటకుం గత మెద్ది యమ్మహా
పురుషునిఁ జెందఁజేయఁ దగుపుణ్యప్రసాధన మెద్ది రూప మ
ప్పరమున కెట్టి దింతయు నపారకృపాజలరాశి తెల్పవే. ౨

క. అన విని వీణాముని యయ్యనుజుఁ గనుంగొనుచు నగుచు నిట్లను నౌరా
వనజాప్త నీదువినయము, విని తిని యెఱుఁగము సమస్తవిబుధులలోనన్.

గీ. వేదమూర్తివి నీవె కా వేదవేద్యు, నెఱుఁగ జాలవె యెట్లైన నెన్ని చూడఁ
బరహితజ్ఞానమార్గప్రవర్తకులకుఁ, బ్రిష్టభావంబు భాషణప్రవర మనఘ.

క. వనజాక్షభక్తిభరపా, వనుఁడవు నీవెంతభాగ్యవంతుఁడవు బళి
నినునుండి తత్కథాస్మృతి, నెనసితి *నిటనాదుపుణ్య మే మనవచ్చున్.

క. దిన మొక్కనిముస మయిన, న్వనజాక్షుస్మరణ మెలఁగ వానివృజిన మ
ద్దినకృతము సుకృతమగు స్పర్శనవేధిస్పర్శ నినుము సౌవర్ణమె కా.

చ. తలఁచిన విన్న మానసము దగ్గ మునుంగు ముదంబురాశిఁ బైఁ
బులక ‡ తెనంగుఁ గన్నులఁ బ్రమోదజలంబులు పొంగుఁ బూర్ణతా
ఫలితమనస్కుఁ డౌ నిమహాసహనామున కైన సద్గిరా
బళిబళి వాసుదేవుకథఁ బాటిలుమాధురిసార మెట్టిదో.

సీ. సౌశబ్దసంగతి సడలుకావ్యమురీతి విజ్ఞానహీన మౌ విద్యమాడ్కి
సాధుదానము ‡ లేనిసంపద కైవడి వరశాంతి నెఱయు తపంబుభాతి
కంఠరక్తిమానుగానంబువడువునఁ బాలనసేయని ప్రభుతచాయ
శ్రద్ధానురుద్ధతి జాఱుకర్మము క్రియ రాగంబు గాంచని రతిపరుసున
సిద్ధపాండిత్యవర్జితసేవ § తేప. భూరిపరిమళ మందనిపుష్పపోల్కి
వాసుదేవునిపదభక్తి నదలువాని, జన్మము నిరర్థకంబగు జలజమిత్ర.

చ. అలపరతత్త్వ మెంతటిమహాత్మునికైనఁ దరంబుగాదు రాఁ
దెలియఁగ నెట్టిదిట్లను దెల్పికిరాఁ దెలుపంగ శక్యమే
జలరుహమిత్ర యట్లయిన సంగ్రహసూక్తుల నాదుబుద్ధికిం
దెలిసినయంత దెల్పెద సుధీవర తప్పక యాలకింపుమీ

*నిక నాదుపుణ్య—మూ. ‡తొసంగు—మూ. ‡నేయుసంపద—మూ. §ర్రేవ—మూ.

గీ. ఈప్రపంచంబునకుఁ దొల్త నెసఁగుచుండు
సచ్చిదానందమయ మాత్మ (సంగ)రహిత
మనసుగతరూప మవ్యవహార్య మఖిల
మానసంచారశూన్యంబు భానుమంత.

గీ. అప్పరంబు నిసృక్షచే నమరి త్రిగుణ, మాయఁ గైకొని సగుణత మరగి సర్వ
కారణవిచిత్రకార్యసంఘాతరూప, మగుచు నారాయణాఖ్యత నలరుచుండు

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బునది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలనరుఁ బాపక్షయంబు గాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబుమే లానవచ్చు, దాన యాగాదిసత్క్రియ లూనఁ గలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తి దవ్వులుటవిది, కర్తనిష్కామమూనఁగాంచకున్న

క. భక్తియె స్వతంత్రకరణము. ముక్తికి నని కొంద ఱందు రిభూరివివేకుల్
*భక్తిసుసాధ్యజ్ఞానమె, ముక్తిద మని కొంద ఱందు రిభూరివివేకుల్.

గీ. అఖిల మాత్మేష్టదేవత యనెడుబుద్ధి, నిరతిశయభక్తి బ్రహ్మమై పరఁగు నంత
యనుమనీషయ జ్ఞానంబునగును గాన, జ్ఞానభక్తుల కైక్యనిశ్చయము మాకు.

గీ. కమలబాంధవజ్ఞానయోగమ్ము భక్తి, యోగమున రెండుబలునానలొప్పుచుండు
ఘోరసంసారవారిధిపారమంద, ననుచు మునికృతులోకకొన్నియు మరఁ బలుకు.

గీ. అరయ శ్రవణాదికక్రమాయత్తమువును, జ్ఞానయోగమ్ము తదితరజ్ఞానవిభవ
ఘటకమవుచుండు భక్తియోగం బనంగ, భావమీగతిఁ బలుకు నిబంధనలకు.

వ. విను మప్పరమేశ్వరుం డగునారాయణుండు లోకరక్షణపరాయణత్వంబు
నం దత్తత్కాలంబుల నానారూపంబులు దాల్చుచుండు నందు విశేషించి.

సీ. ప్రాఁబల్కు గమిఁ దమిఁ బట్టికోఁ గూర్పంగ జగమంత పృష్ఠదేశముసఁ బూన
ధరఁ జేఁ గొమ్మునఁ దాల్ప దనుజుఁ గొమ్మునఁ గుల్ప బలి నగోభువనంపుఁ బట్టె సేర్పఁ
గృతవీర్యజాదిభూపతుల విదారింప వనధిమధ్యం బరావణము సేయ
ముష్టికాదులఁ ద్రుంపఁ బురసత్త్వముహరింప యవనసంహార నైభవముఁ గొనఁగ
జలచరాకృతిఁ గమఠతఁ జముల కిటిత, నరమృగేంద్రతఁ గుబ్జతఁ బరశుధరత
రాఘవతహాలితబుద్ధతలలితహయుత, సకలజనములు గొనియాడనతఁడుగొనియె

* భక్తిసాధ్యజ్ఞానమె — పా.

గీ. తపసయిత్తుటి నప్పరతత్త్వ మనని, భారకారులఁ గంసాదిఘోరదనుజ
నికరములఁ ద్రుంపవసుదేవునికి జనించి, వఱలుచును గృష్ణుఁడన ద్వారవతి మెలంగు.

వ. అతసిమాయాబలపరిగృహీతదివ్యమంగళవిగ్రహంబునకు నుపమానంబు దు
ర్గ్రహం బన నసంశయం బేమిటను మనం గీర్తనధ్యానాదిసాధనంబులం బా
పక్షయార్థు లగుమాదృశు లగుదాసులకుం దదుపమానకల్పనసాహసంబు
న నల్పదోషంబుఁ గాదని విచారించి నాయథాశక్తి నమ్మహాపురుషు నంగ
సౌందర్యం బీషత్తుగాలంబు గీర్తించి కృతార్థత గాంచెద సావధానుండవై
యవధరింపుము.

సీ. ఇంద్రనీలచ్ఛాయ నిలయుదేహమువాఁడు ముద్దుగుల్కెడునవ్వుమోమువాఁడు
ఘనశంఖనిభ మైనకంఠంబు గలవాఁడు చక్కని వెడఁదవక్షంబువాఁడు
జయలక్ష్మి లీలనాజానుబాహులవాఁడు దనరారు సింహమధ్యంబువాఁడు
జనసంపదల మించుజంఘలు గలవాఁడు తమ్ముల మించుపాదములవాఁడు
కటిని జెన్నొందు బంగారుపటమువాఁడు, ధాత్రిఁ గన్నట్టినాభిపద్మమ్మువాఁడు
వళిబలు శ్రీవత్సకౌస్తుభవళిభలవాఁడు, చక్కఁదనముల *కిల్లడైజరుగువాఁడు

ఉ. కిరీంటయి రేకమోచి పరిఖన్నతఁ గృష్ణుని పాదయుగ్మ మిం
పొంద భజించి యంబుజము లొక్కెడఁ దత్సుషమాంశలేశకా
ప్తిం †దనరారఁ బద్మములపే రది నోసిని తత్సమంబుగాఁ
గొందురు పాదపద్మ మని కుంఠితబుద్ధులు గారె లోకముల్.

ఉ. అంగుళులే దళంబులు నఖాళులు కేసరము ల్పదస్థలీ
తాంగణనమ్రదేవముటాంచితనీలమణీరుచు ల్బల
ద్భృంగములై చెలంగఁ గడుఁ దేజిలు శౌరిపదాబ్జముల్ శుభా
ళిం గనుఁగొంచి భక్తులకు లేములు వాపఁ దమోనివారకా.

ఉ అంగజుమేనిపొంకయుగ మాకృతి కేమి సమానవైభవం
బుం గయికొంటి మింక సరిపోలము కాంతి నటంచు నగ్గలం
‡బృంగి తపించి తత్తనువు వీడిన నాదోన లీనుగా వన
న్నంగతి నయ్యదూద్వహునిజంఘలసాటి నుఁ దలంప శక్యమే.

చ. లిన కుపమానవస్తు విఁక ధాత్రిని లేదని కాదె గెల్పుపెం
పున ధరియించు మేల్పిరుదు ꞉పౌ యిదినాఁగ మణీవినూత్నకాం
చనమయనూపురార్భటి నెసంగెడుఁ దద్ఘనజంఘ లెంచ న
వ్వనజభవుండుఁ జాలఁడు దివాకర తేత్త్రప్రభ నెన్న శక్యమే.

---

*ఇల్లుడై.మూ. †దనరారిపద్మములు-మూ. ‡బృంగి—అనియుండుట న్యాయ
మైనను గొన్ని ప్రాచీన ప్రయోగములిట్లు గనఁబడుచున్నవి. బృంగి...బోవిడ- అనుట సరళ
సిద్ధతి. ꞉ మేల్పిరదఫో రొంద-మూ.

చ. ఉమగసిడాలు మీఱు హరియూరులతీరిక మేటిసాటికిం
గడఁగి సమంబుగా కనఁటికంబములుం బొరవిచ్చి పోయెఁ బ
ల్విడిపెడి దానఁ జేసి "కదలీ న కదాచన" యన్నిషేధ మె
క్కుడు వడినిల్చెఁ గాదె తమకున్ జగతీస్థలియందు భాస్కరా.

గీ. విద్యుదావృత మధురవృత్తిశోభి, దీర్ఘఘంటానురణనసందీప్తరత్న
పదలసద్గుణలలితశోభామిళితము, పద్మదళనేత్రు నుత్కటబంధ మమరు.

క. ఘన మగునేని జడంబగుఁ, దని యూశ్రియు మట్లుగాన స్థైర్యము గొనరా
దని మెఱుఁగుఁదీఁగ హరికటి, ఘన మజడంబనుచుఁ జేలకై పున నిల్చెన్.

ఉ. దండితజాండభాండములతండము లుండఁగఁ దత్ప్రచండస
న్మండలియందునుండి గరిమ న్విడల న్మగుడం జనంగ బల్
గండి యొనర్చిరో యి దనఁగాఁ దనరెన్ హరిదివ్యనాభి *యు
ద్దండత నల్వఁ గన్నవిరి తిద్దయు నొప్పు (చునుండ) భాస్కరా.

చ. తనదు విచిత్రశక్తికి నిదర్శన మై తనరారఁగా బ్రవ
ర్తని మృగరాజభద్రగజరాజులఁ గొనున యూనరీతియుం
దు నలవరించి మించె ననఁ దోఁచును దద్విభుమధ్యయూనము
లగ్నుఁగొని యెన్న నచ్చెను వగున్ హరిసుందరభావ మిక్షగన్.

చ. రవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజీవకేతువై
భవశరిపూత్కరంబు గెడపం గడుఁ గూడిన కాలసర్పయో
గవిధిఁ బ్రకాశమందెను నఖండ †లసద్భుజదండకాండమై
భవముల నొప్పు మాధవుఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా.

చ. అమర ధరాంబరద్వయమునం దెసలారుగుణంబునందు ది
వ్యములు(!)సుహారి వైరిరకనాకృతి దాలిచెఁ గాఁ(దా) నసం
తమణిసితాసితార్యగురుధామ వినూతనచంద్రసౌమ్యభా
వముఁ గనఁజాలునే రకన భావను లోనఁ దలంప భాస్కరా.

ఉ. కలికితనాన నోట మిటు గప్పడె నాపను లింకఁ జెల్ల వం
చలవలరాజు చేతిసితాసియుఁ బల్కయు నాన ముంగిట
న్నిలిపి స్వజన్మదేశమున ‡నిల్చెనునాఁ గనుపట్ట నారును
నులుకటుకంబు నల్లయదుకుంజరుఁ డొప్పుఁజుమీ యహర్పతీ.

---

*యుద్దండత-మూ. †లసద్భుజ-మూ. ‡నిల్చెననా-మూ.

క. చతురాస్యవదనమారుత. గతిచే వక్షమున కెగసి కనుపడునాభీ
వికసితపయోరుహకేసర, వితతి యనం గౌస్తుభంబు వెలయున్ హరికిన్.

క. ఒత్తులలువనుచు మార్దవ, భృత్తయి *సుస్వనత లేక వెలవెలఁబోచున్
రిత్తవడి శంఖ మచ్యుతు, కుత్తుకయై పొలిచి నిలిచె గుణాధి యగుచున్.

క. మంజుభుజకీర్తిహీరా, సంజితధవళిమము భూమిసాకల్యధురా
రంజితము కఁసదానన, భంజనుకే లమరు శేషఫణిసన్నిభమై.

చ. తను వెలగాఁ గొనుం బసిఁడి దానమెలంగుటఁగాని చెల్వులే
దని యలకెంపు తద్విభుశయద్వయమై నవరత్నకోటికాం
చయితను †నియుఁ బుమ్మకొనసాగ విదోషసదోషభావతన్
గొనబు వహించుఁ జూడ్కులకుఁ గోరిక లీరిక లీనుచుండఁగన్.

క. అకలంకగోవిలాస, ప్రకటిత దోషాపరుద్ధభావతఁ గొనుచు
స్వీకరించు తన్ముఖంబున, కకటాదుష్టములు నెలయు నబ్జము సరియే.

చ. తమిగొను ముద్దుకై తలఁచు తామరసాలయకన్య కన్యకా
భ్రమ జనియింపఁ దచ్చనకుఁ బన్నిన నిద్దపుఁదళ్కు మించుట
ద్దము లటఁ నోఁచు జూపఱకుఁ దద్దయు మేల్మిను జెక్కు లార చి
త్రము నను వాక్కునం దలఁపఁ దత్ప్రభ సన్నుతిసేయ శక్యమే.

క. బలుగంప్పు నోనఁ బవడము, జలజాక్షుని మోవి యయ్యొ సాగెంట వధూ
విలసద్రదనక్షతములు, తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషము గొన్నన్.

చ. ఘనవదనాలవాలమునఁ గమ్రవచస్సుధ నాటుదేరి చి
న్నినగవు వెన్నెలం గలసి చిక్కనయస్పవడంపు మోసులో
యన రదనాళి యింపొనరె నాదటఁ దళ్కుసలం బనంగఁ గృ
ష్ణునిమధురాధరంబు గడుసొంపు వహించు సిరింపవందితా.

క. కమలాహితవరకాంతులు, శమితతిమిరజాత్త లమలసత్పథవర్తుల్
భ్రమిశోరు తారకంబులు, కమలాక్షునియంబకములు కడుఁ దనరారున్.

ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభావనలాంచితవృత్తియుక్తమై
నవ్యపయోజజాతయుమనం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవిరోధిశుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యమదారనైఖరులు తెల్పఁగనా కగునే విభాకరా.

---

*స్ఫుస్వనత-మూ †వివ్వా.మూ.

క. తీవిన్ శు(శ్రు)తిపదగము లై, భావింప సువర్ణశబ్దభరణాంకములై
దైవాతి మంగళమహా, శ్రీవృత్తము లగుచుఁ బొలిచె శ్రీపతివీనుల్.

క. హాటకపట్టబంధిగన్నము, *సారిదిగ నవ్వదనచంద్రుఁడు జుట్టుకొను దళ
త్స్వరరాజనీలశోభా, పరిపంథిపరిధులఁ దంచుపరివేష మనన్.

క. హారిచెక్కుల సొంపారెను, గురుతరనవపద్మరాగకుండలరుచి శ్రీ
తరుణీకృతచుంబనవి, స్ఫురదురుతాంబూలరాగముం దలఁపించున్.

గీ. విషయగంధరాగవిహృతిచేఁ జెన్నారు, కమలపత్రనేత్రఘ్రాణమునకు
విషయ మనఁగరాదు వివరింపఁగా గంధ, ఫలిని†గంధమాత్రఫలిత మగుట.

క. గుణవృద్ధులగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుబోములు పరికించునుగా
గుణిగణము వక్రమే †యివి, గణుతింపఁగ వక్రతమ మొకాఁ‡ యిదియనుమన్.

క. చక్షుశ్శ్రిమృగమదతిల, కాక్షీణసులక్ష్మిరైకహారి యగురమా
ధ్యక్షునలికంబునకు నవ, లక్షణనక్రింపు నెల తుల యనం దగునే.

గీ. ప్రథమమైవడి సత్కళాప్రథనమించు, దీపితాకారమై సంవృతికెన యగును
శక్యమే సన్నుతికి యదుసార్వభౌము, లాలితచ్ఛాయమృదులనిటాలతలము.

గీ. మహితజలధరమాలికామైత్రిఁ గాంచి, వఱలుచుండెనుహరివాలబంధ మొప్పు
లఘుగుణౌజ్జ్వల్యముఖ్యత రాజిలంగఁ, జాల రహిఁజెందుచంపకమాలి కనర.

గీ. అతిసిసౌందర్య మతిసుకళ్యాణగుణము, లనవశేషంబుగా నెన్న నలవిగాదు
వదనములు నాల్గు గల్గినవానికైనఁ, దలలు వేయింట మెఱఁగెడు దిలునకైన.

ఉ. అట్టిసమస్తలోకనిధి యట్టిజగద్ధిత వేషధూర్వహుం
డట్టిదయాపయోనసతి యట్టిమహామహనామకీర్తనుం
డట్టివిచిత్రరూపఘని యట్టిమహాద్భుతకార్యకర్త నీ
పట్టికి మేలుపట్టయిన పట్టు సుమీ పరికించి చెప్పితిన్.

క. మదిలోపల విక్కార్యము, వదల ననౌచిత్య మచట వదలదును వదా
వదవదనవనజములు సమ, పదభాషితభూషణంబు పద మందదుగా.

గీ. అబ్జబాంధవ యింతపర్యంత మిట్లు, హరికథాగోష్ఠి సమయ మత్యంతమధుర
మగుచు వెడలెను సఖ్యిలో కానుసరణ, వాంఛ దీర్పంగ నావతీవలయుననిన.

*సారిదిగసన్ వదనచంద్ర- †గంధమాత్ర పఠిత-మూ. ‡రెండు తావుల 'యివి' యనియేకలదు.

గీ. ఇట్లు బలు *పోటుపాటలనింపుగాంచు, మించుజడదారిరతనంపు మేలుమాట
లాలకించి ముదంబాత్మఁ జాల నించి, యినుఁడుసద్భక్తిఁబల్కె మెల్లనహసించి.

ఉ. అంతర మోహసంబులు పాటుప నేర్పు గల్గినాను నే
కాంత మనంత మా నుదుటు మంది తిసంతిపదంబు గంటి శ్రీ
కాంగసుధాళికాంతకథఁ గ్రోయుగం బొగిఁ దన్ని తీవ్ర వా
కాంఠినీసూజ వమ్రిజనకల్పకభూజ సుకీదనోత్త మా.

క. ఏకగుణహాని యెఱుఁగని, జోక విశేషోక్తి యందు శోభిలు సమృత
శ్రీకలితవాక్యదార్ఢ్యము, లోకహితాచార బోధలులితవికారా.

గీ. అనఘుమీరాన తిచ్చినయట్లు నడచుఁ, గాక యీజనుఁడన్యథాగతి మెలఁగునె
నైరికోక్తి కమీవంటివారిమాట, కరయ సత్యత నీరెంటి కర్థమొకటి.

వ. ఇట్లు వచించి విరించితనయునకు సవినయంబుగా నమస్కరుండు నమస్కరించి యనంతరము గొంతవ్వనుగమించి మగుడఁ దదనుజ్ఞ భరించి తిరిగి వచ్చి కూఁతుం గాంచి నుర్చ్చి కౌఁగిలించి మెచ్చుగా ముచ్చట దీర నమూల్యభూషణాంబరంబులు ధరింపించి తక్కనసీల వేణీముఖసఖీజనంబులకుఁ దగిన సభాజనంబులు సభాజనదృక్సభాజనంబుగాఁగావించి యయ్యంతి*మెఁపుటింతులతో సంతోషంబునకు సనుపుటయు.

క. పరమార్థరూప విశమ. †చ్ఛలీనమార్గవిధాదక్షసంస్మృతనామా
సురమాన్య మాన్యచరితా, పరతాపమానీంద్రహృదయపంకజభృంగా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదాద్రినుచంద్రి చరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజన వంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధిత విచక్షణశశాంక అభినవనన్నయ భట్టారకాహో‡బలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారక ప్రణీతంబైనకాళిందీకన్యాపరిణయంబనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

---

* పోటిపాటల-మూ. | మేలుపుణింపులతో. † సరమార్థగవిధాన. ‡ శిలపత్యా-మూ.

కాళిందీకన్యాపరిణయము

—: ద్వితీయాశ్వాసము :—

క. శ్రీమైథిలీమనోహర, కామితఫలదాయ సుజనకల్పమహీజా
శ్యామలవిగ్రహ నుతసు, త్రామా సాకేతధామ దశరథరామా! ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము, ౨

క. తనతండ్రికి నారదుఁడా, వనజాక్షునిచరితములను వర్ణింపంగా
విని మనము నాటి కామిని, తనకుం దగినట్టివిభుఁ డతండని తలఁచెన్. ౩

ఉ. ఉల్లము రంజిలం దనుఁ బయోరుహ*నేత్రలు గొల్వవచ్చి తాఁ
దల్లికి మ్రొక్కి యాయమ ముదంబున సేస లొసంగి దీవనల్
తెల్లముగా నొనర్ప నొకతీరునఁ గైకొని యొయ్యనొయ్య నా
పల్లవపాణి యందుఁ దగుబంగరుగద్దియఁ జేరెఁ జింతతోన్. ౪

చ. వనజభవేంద్రచంద్రధరవాఙ్మనసాతిగ మై వెలుంగు కృ
ష్ణునిలలి సొంపురింపు జిగిసోయగము న్విభవంబునుం దగ్రియా
తనునకు నారదుండు తదుదంతము సాంతముగాఁగఁ జెప్పఁగా
వినిన మొదలంత కచ్చువడి వేగి మొలచ్చె హృదబ్జబుంజంబున. ౫

చ. తలఁచినయంతనే మిగుల దప్పికఁ దేఁపఁగ నంతకంతకు
న్వలపులు చింత వంత బలవంతపుఁగాఁకలు వింత సేయఁగాఁ
జెలుల కెఱుంగనీక తనచెక్కిటఁ జెయ్యిడ నేరకుండె నా
జలరుహపాటి పౌగ్ఘ్యమునఁ జెయ్వులు దక్కుచు లోనఁ గుందుచున్. ౬

ఉ. వీనుల విన్నయంతయును వెన్నునిచక్కఁదనంబు సంతత
ధ్యానము సేయుచో నతసియాకృతి కన్నులఁ గట్టినట్లయై
మానుగఁ దోఁచినంతటన మానిని సిగ్గున మోము వాంచినం
గానమి నంతలో వగచి కన్నుల నించును బాష్పపూరముల్. ౭

చ. నెలఁతకు వెంటనే మరుఁడు నెమ్మదికొల్మి వియోగవహ్ని రా
ల్కొలుపను మించఁగా వెడలు క్రొత్తజిగాడ్పన వేఁడియూర్పు లై
ల్దొలఁకెఁ గదుద్గతాభినవధూమఘనాంకురపాళినాఁ బయిం
బులకలు నిండెఁ దద్రసముపోలికఁ గ్రమ్మె శ్రమాంబు చెక్కులన్. ౮

* నేత్రలు.మూ.

చ. తెలుఁగక నే మెలంగినను దామర*కంటికి మోముదమ్మిలో
నెలఁ దొవరంగు పొం గిడెను నీటరి సాటి యటంచుఁ బల్లఁగా
నులియలు లోఁగ వైరి యిఁక నుండఁగ నీకము గా దటంచుఁ దా
నళివళి లయ్యెఁ జెమ్మట నొయారపుఁగస్తురిబొట్టు మోమునన్. ౯

ఉ. క్రమ్మిన చెక్కుక్రొంజెమట గన్నుకరంబులఁ గ్రమ్ముచున్ నగు
ర్వుమ్మెయి పైఁడిదువ్వలువ మూఁత దలిర్పఁగఁ గొంక ల్మది
న్నమ్మక మేనియు న్నలిఁగుఁ బూని త్రపావశత న్వయస్యలం
గొమ్మ మెలుంగనీక యటు గొంత వెలంగెఁ బ్రమోహమగ్నయై ౧౦

క. ఈగతి విన్నంతనె మను, లాఁగక రేఁపన్ హృదంబుజాతపునన్నా
ధాగరిమన్ గరితకు న్యాలోఁ గనఁబడియెన్ రమేశురూపం బెల్లన్.

ఉ. శౌరియచింత్యరూపపటుసంపద సింగిణి గాఁగఁ దర్పణో
దారత నారిగా హాటప్రధానమనోహరసౌమనస్యశృం
గారము లంపకోలలుగఁ గైకొని మన్మథుఁ డేయఁజొచ్చె నే
పార శిరీషపేశలము లైనతలోదరిసుప్రతీకముల్. ౧౨

ఉ. ఈయదుసార్వభౌముకథ లిట్టివి భావభవానుమోదదం
బై మదిఁ బాయకుండె సఖులార సదాయితనుప్రభావమో
హో యని వారువారుఁ బ్రకృత్యోక్తు లతిస్వని మగ్ధ గావున
న్నా మెసఁ గూర్చి పల్కు టని నానసతాననయై వసించుచున్. ౧౩

వ. అంత నగ్గద్దియనుండి ముద్దియ డిగ్గన లేచి. ౧౪

సీ. శుక్తికానిర్ముక్తమౌక్తికంబులరీతిఁ గన్నుల బాష్పాంబుకణము లొలుక
జాలాంతరవిలోలచక్రద్వయములీలఁ జన్గవ పైఁటలోఁ జౌకళింప
ఘనసంఘనిర్గతకరకలకరణిగాఁ దుఱుమున నరవిరు ల్దొరఁగుచుండ
సారసోదరిహిమజలబిందువులపోల్కి మోమునఁ జెమ్మట మొల్లలెత్త
నడుము గడగడ వడఁకఁగ †బెడఁగుగడవ
నుడిగెపుఁబడంతు లుడిగము లొగిఁ బరాకు
చేయుచును జెల్వలైదండ సేయ నడియు
నిచ్చగింపక యింటికి నేగి [illegible] ౧౫

* కంటికి—మోముకు † [illegible]

—: కాళిందివిరహావస్థ :—

క. కసితాటుగ భుజియింపుచు, విసువున నేతెంచి పాన్పు వెసఁ జేరె మనో
రసజాతతీవ్రవిరహాభ,రసుమాస్వహతాప యాచు రమణి రయమునన్. ౧౩

చ. ఎడయనిమోహవేదనల నెంతయుఁ గుందుచుఁ గృష్ణురూప మే
ర్పడ నునులేఁతకల్పతరుపత్రమువిూఁదట వ్రాయు వ్రాసి యిం
పడరఁగఁ జూచుఁ జూచి తనయక్కునఁ జేరిచి ముద్దుగొంచు నా
కడఁడుక నమ్మికిం బాడమి పాయని ప్రేముడి రేఁప నెంతయున్. ౧౪

క. వనితకుఁ దాపజ్వర మెచ్చినచోఁ బ్రియుకథల రతిని జెందుచు ననిశం
బును మెలఁగ నయ్యెపథ్యం,బునఁ గాదే మిగులఁ దాపమున్ గఱకెక్కెన్.

గీ. సంతతధ్యాతహరికథాసరసిలోన, నెప్పుడును దేలుచుండు నాయిగురుఁబోణి
కదియ సుమ్ము వియోగతాపాహిశజ్వ,రాంకురంబున కగుహేతు వాదిమంబు.

సీ. తళుకొత్తుచెక్కుటద్దముల కాంతులతోడ మందహాసంబులు మాద మయ్యెఁ
జెలులతోఁ జేయుముద్దుల ముచ్చటలతోడ శృంగారరచనలు రంగు దప్పె
నుడుగకవెడలు నిట్టూర్పులగమితోన కన్నీటిమునుకలు గడలుకొనియె
నతిమనోహరరుచిరాకారములతోన మేల్మిబంగారునెమ్మేను డస్సె
మోహదశతోన కోరిక ల్మించుకొనియె, వెడఁదకన్నులతోఁ జేష్టవిప్పువదలె
బడలికలతోన చెమటలు వోడముఁ జొచ్చె, విరహవేదన నశ్రాంత వేఁగుచుండ.

క. గురుతరమదనజ్వరవి,స్ఫురణం
జూడ నప్పుడు, ఖరశిఖిసంతప్తకనకకళికకు సరియై. ౨౧

వ. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానవిరహవేదనాదోదూయమానమానస
న నిట్లని వితర్కించె. ౨౨

చ. నిగమగణోక్తికిం బరమనిర్మలమానసవృత్తికి న్సదా
సొగియనియట్టి కృష్ణపదసూచితవస్తువుఁ గాంతు (నేనెదన్)
పయోనిధి నీఁదఁగోరెద
న్నిగుల సుధాంశుమండలము మిన్నక చేతులఁ బట్టఁ గోరెదన్. ౨౩

గీ. అమ్మచెల్ల మహావిరక్తాగ్రయాయి,
ధికరాగసదావృతస్వాంతులైన, మాదృశులకబ్బుననుచు నమ్మంగవచ్చు.

క. చిత్తము గోరిన నబ్బలు, విత్తము లభియించునెడ దు
వత్తరమై తాపవహ్ని వారకపుట్టన్. ౨౪

సీ. నిఖలగాయనగాయినీమర్లభం బైన యింపులపాట నా కేల యబ్బె
నబ్బుఁగా కేమి నా
నంపుఁగా కేమి నే నగ్గతి వినిపింప నద్దివ్యముని యేల యటకు వచ్చె
వచ్చుఁగా కేమి యవ్వాసుదేవస్వామిలాలితచారిత్ర (యేలచెప్పె)
యచ్యుతునిఁ గోరె నీకోర్కి యఙ్ఞరచిత
కావ్యసైఖరి విఫలతఁ గాంచి హాస్యపదము గానున్న దిం కేటిబ్రతుకుత్రోవ.

ఉ కన్నజ
విన్నయతండు దీర్ప మదిఁ బెట్టునొ పెట్టఁడొ పేర్మిఁ బూన న
న్నన్నలినాత్ముఁ డియ్యకొన నయ్యెడునో మఱి కాఁడొ యిట్టినా
బన్న ౨౭

గీ. వేఁడివేలుపు కృష్ణునివేఁడఁబోవ, గురుత కొంచించుకాంతయే కొఱఁతవడిన
గౌరవము వోవు నని చెప్పఁగాఁ బనేమి ౨౮

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ జక్కనిచానలు చాలఁజాల న
చ్చక్కఁదనాలకుప్ప యదుచంద్రునిఁ దాము వరించి రన్న నే
నొక్కతఁ బోల నెట్టు
సౌఖ్య మీవిరహా మెట్లు తరించెద నేను దైవమా. ౨౯

క. అరయఁగ బహుకాంతాజన, వరణాస్పదమైన వరుని వరునిగ మదిలో
ధాత దా నఘ మొందుఁ.

* * * *

వ. ఇ ట్లూహించువేళ నబ్బాలయూహాబలంబున. ౩౦

ఉ. కన్నియయంగకప్రదిమ గన్నులఁ దమ్ము జయింప బల్విత
న్నిన్నక పంచతం గొనుచు మేల్గొనఁ దన్ను భజించు నమ్ములం
దిన్నఁగఁ దెల్విచేసి పగ దీర్పఁగ వేళ యిదంచు మన్మథుం
*డన్నవవెంట నంటుచు రయంబున లోఁగొనె నైదుబాణముల్. ౩౧

ఉ. తమ్ములుఁ గల్వలు న్మను బృథగ్గతి సాటికి గాక నీటిలోఁ
బమ్మి తపం బొనర్చి మెయి వాయుచు నెచ్చెలికన్ను లయ్యెఁగా
యమ్మదనప్రతాపతపనావృతిగాఁ దమచేష్ట వాయమిం
జు మ్మరవిప్పు మోమ్ములను జూడఁగ నయ్యెడు నింతినేత్రముల్. ౩౩

---

* దన్న వెంట- మూలము.

క. కలువలుఁ దర్ముులు సరిదా, మెలఁగుట కోర్వంగలేక మెలఁతుకకన్నుల్
*బలుకోపుగదుర నిస్తుర, నొలయవును వికాసభావ మొందవుఁ దలఁపన్.

క. కాంతకు మదిఁ బుట్టకుతల, పోంతలతో వేఁడియూరుపులతో మరుబ
ల్గోంతలతో మయిపూఁతల, రోంతలతో రేలు హ్రస్వలు ప్తము లయ్యెన్.

క. కృశగాత్రి యనుచు నెప్పుడుఁ, గుశబుద్ధులు పిలువఁ బీనకుచయుగంబుల్
కృశతఁ గొన బుధగణోక్తులు, వశమే తప్పింప నెట్టివారికి నైనన్. ౩౬

క. రవణములు †మీఁజీపడియెన్, ధవళేక్షణమేనుకీఁగ దాఁ గృశియింపన్
రవళి యిటు మాఱఁ జెల్లదు, తవిలెన్భ్యష్యతయె నిల్వఁదరమాయనుచున్.

క. తరుణికిఁ గ్రమమున రుచితో, నరుచులు మిక్కుటము లయ్యె నతివకురుదిగా
కురువేదన దినదిన మ, చ్చెరువుగ నంగంబు లెల్లఁ జిక్కఁగసాగెన్. ౩౮

క. ఆసమయంబున గుణవతి, యాసురచనసాధ్వలంక్రియాసాహిత్యా
బీనడ చేసి నిజేశ్వర, సాసన్నస్వాంతవృత్తి నైమె వర్తిల్లెన్. ౩౯

ఉ. ఉత్తమగాత్రి కట్టియెడ నుత్తమ మయ్యెను గేశపాశ ను
త్యుత్తమ మయ్యెఁ జిత్తము మహోత్తమ మయ్యెఁ గటిప్రదేశ మే
కోత్తమ మయ్యె మోహనపయోధరయుగ్మము చిక్కనంగము
ల్మత్తచకోరలోచనకు మధ్యమవైఖరిఁ గాంచెఁ జిక్కుచున్. ౪౦

చ. విరహనిదాఘకాలమున వేమఱు మోము వసంకసాగె ని
ర్భరహృదయానురాగరసవారిఝురు ల్వయి కుబ్బ నూర్మికో
త్కరములు కంకణాకృతులఁ దాల్చె నెలంతకు నొంత వింత యి
ట్లరయ ఘటింప లేఁడె ఘటనాఘటనాకృతి మారుఁ డెంతయున్. ౪౧

గీ. మారనాసింధముఁడు తాపభారవహ్నిఁ
గ్రాఁచి తనతూపు మొనవాఁడి ‡కమ్మి యుచ్చు
చేత సంఘర్షణముసేయఁ జిక్కిచిక్కి
కనఁగనగుఁ జెల్వలలితాంగకనకలతిక. ౪౨

గీ గోకులాయతచేష్టసంకోచ మొనవె, సమ్మిపురివిచ్చెఁ గాలువ్య మిన్మ కోనిమొ
హంసజాతాంగయాతనాయత్తమైన, యతనుశరవర్షమవిరళంబగు నుంబర.౪౩.

మ. స్మరదావాగ్ని హృదంతరాళము దహింపం బైకిఁ బొంగెక్కు ని
బ్బరపున్భూతి యనంగ నంగమున ధావళ్యంబు దైవాఱె భీ

* బలుకొప్పు— † మీఱుపడితను— ‡ కలిమియిచ్చు— మూలము.

కరతత్కామశరప్రవర్షణమునం గన్పట్టు దూర్వా(తృణాం)
కురపుగ *జొంపమనంగఁ దీప్ప నెఱపెఁ గుంపై నెఱి ల్మోమునన్. ౮౪

గీ. ధార్తరాష్ట్రనినాదంబు లార్తులొదవ, మీఱఁగాఁ బాండురాజకుమారగోచు
లీనుగ సద్వర్గమామోదమంద మెలఁగ, నతనుశరశయ్యగాంగేయసుతను †వారగ

క. పువ్వులవిలుతునిపువ్వుల, యువ్వుల ననుఁబూలబంతియువ్వులు మఱచెం
బువ్వులు నవ్వులు మఱచెం, బువ్వులు దవ్వులను మఱచెఁ బూఁబోణితగన్.

సీ. తనువున నవమహాధనచేలము ధరింప దములంపు యుకుకర్దమ మలఁదను
మోహనప్రాలంబముఖమాల్యములు గొన దతిమవిరలలంతి కామ లిడను
భృంగీకచకధారణాంగీకృతికి రోయు నశనవాంఛకు దూర మగుచునుండుఁ
దాంబూలరుచు లానుతలఁపులో మెలఁగను చనువులపై భ్రాంతిమొదవనీను
హీరమయపంజరాంతర చారుకీర, శారికారావములు వినఁ జేరఁ జనదు
చిత్తపద్మనికేతన శ్రీనివాస, రూపజాలంబులోఁ జిక్కి రుచిరగాత్రి. ౮౭

గీ. అతనుసుమహేతిసముదయం బతనుకుచను
నతనుసుమహేతిసముదయం బమ్యె నపుడు
అతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యబ్జనయన
కతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యగుచు మెలఁగె ౮౮

క. అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లానుపూర్వక కమలేక్షణకున్
అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లానుపూర్వక గతిఁ గననయ్యెన్.

లయగ్రాహి. ఆటలకు ముందెసఁగుమాటలకు
నింపొనరుపాటలకు లేనగవుతేటలకు నెమ్మే
నీటులకుఁ గప్పురపువీటులకుఁ బూబఱపు
జోటులకుఁ గేళివనవాటులకుఁ గూర్పు
బోటులకు రేనిమురపాటులకు రవణముల
కోటులకు బోనముల నేటులకు శారీ
చాటులకు సౌధముల చోటులకుఁ గెళలయుల
వాటులకు బాల యొలెవాటులకు రోసెన్. ౯౦

గీ. అంతరంగము మాధవధ్యానపటిమ
కలితమై యొప్పఁ దద్వశగతము లగుచు

---

* జొంపమునారి— † వరగ— మూలము.

సకలవిషయములు మెలఁగ బాహ్యాంబునుఱచి
యయ్యయోగిని యోగిని యనఁగఁ బరఁగె. ౫౧

క. అదిమఱచె నిదియుమఱచె, న్నదవతి యని పలుక నేల మది హరి నొకనిం
గదియించి మఱవదెప్పుడు, నదియునియన నేమి బాహ్యమంతయు మఱచెన్.

గీ. సర్వకార్యాంతరాయంబు సంఘటిల్లు, బ్రీకగైకొన్న ననిచూచి ప్రీకమాని
బ్రీకవతియాత్మలోని యాభీప్సితంబు, కన్నతండ్రికి వినుపింపఁగాఁ దలంచు.

చ. నగుఁ దల యూఁచుఁ గన్మొగుచు నల్లడఁ జూచు వడంకు లేచు బ
ల్వగగొను మ్రాన్పడుం బొరలు వాడును శౌరిఁ దలంచి వేఁడు మై
గగుఱుపుఁ జేర్చు నుస్సురను గద్గదపాటు గనుం జెమర్చు నిం
పగుచెలిఁ బిల్చుఁ బల్కదువు నంబుజలోచన మన్మథార్తయై. ౫౪

శా. రంభారూపిణి చెట్టవట్టుకొన నారంభించు శ్రీకృష్ణుఁడో
స్తంభం బంచు గృహేంద్రనీలరచితస్తంభంబుఁ దచ్చారువ
క్త్రాంభోజం బని గేహకుడ్యఖచితప్రాంచన్మహాదర్పణం
బంభోజానన ముద్దులాడ మొగ మొయ్యం జేర్చుఁ గామార్తయై. ౫౫

శా. నేత్రమ్మీలన మశ్రుచైత్యవిరతం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చవిసంగతే ర్భవతి సద్వక్త్రాం చలైశ్వర్యభా
క్ఛత్రాత్తప్రథవామణే స్సమజని గ్రీవా హ్యయోగక్రమాత్. ౫౬

క. మదనాసమశరమయ మని, ముదమున లోకంబు లెల్లఁ బొగడుట నిజమై
యొదవ మదనాగగామిని, మదనాసమశరమయంబు మానక యయ్యెన్.

క. అరయఁగ సస్ఫుటతాసు, దరతాన్విత మగుచు సాధుతా భావితమై
తరుణీమణివచనము ప్రాగ్వరచితసరసప్రబంధవిధములు దెలుపున్. ౫౮

గీ. విషమశరశరపేదనోద్విగ్నయైన, వెలఁదిమైఁదీఁగ భారతీవృత్తిఁ గనియె
నట్టివేళన పంకేరుహాప్తసూతి, విన్నని మొగంబు భారతీవృత్తి వదలె. ౫౯

గీ. వాక్కుతోడుత నత్తేటచెక్కులాఁడి
చాలఁజాలంగ నెడసెఁ బాంచాలిపొందు
చిత్రమొనరంగ నవ్వేళఁ జెల్వమేను
చాలఁజాలంగఁ గొనియెఁ బాంచాలిపొందు. ౬౦

గీ. విషమబాణుఁడు విషమాస్త్రవేధ సేయ
నతనిమామ మహాతపం బడరికాయ
నతనిసేనాఘనార్భటు లరిది డాయ
మోహనాకార బలు వైనమూర్ఛ మునిఁగె. ౬౧

—: కాళిందివేదనకుఁ గారణము నీలవేణి యడుగుట :—

వ. ఇబ్భాగి ననంగదశాలింగితాంగియై పొరలు యమునాతరంగిణీసోదరిం గని సఖీసుముఖు లందఱు గుంపులు గూడి కూడనిమనంబున గుజగుజలఁ బోవ వారల వారించి యమ్మించుఁబోఁడి విషాదంబు నివాదంబై సంభవిల్లుటఁ దన్నిదానం బిద్ది యని నిదానింప నంతఃకరణంకరణంబుగా నేర దిది యే మొకో తెలియఁ దగు నని సఖీజనంబులు నెఱుంగకుండ రహస్యంబుగా నీలవేణి యయ్యాలివేణి డాయం బోయి. ౬౨

ఉ. అల్లన లేవఁగాఁ దిగిచి యంకతలంబునఁ జేర్చి కన్నులం
జల్లఁగ జాఱునశ్రువులసంతతి కైవసఁ బాపి పెన్నెఱు
త్రెళ్లన గుంపుదీర్చి చనుమిట్టలపైఁటఁ గుదిర్చి కౌఁగిటం
జల్లఁగ దార్చి చెక్కుఁగవఁ జక్కఁగ నొక్కుచు మేను దువ్వుచున్. ౬౩

క. అమ్మవు గద రెండవమను, నమ్మవు గద కాఁక దేఱ నట్టియుదిరిమే
ల్బొమ్మవు గద మరు నాఱవ, యమ్మవుగద యనుచు ముద్దులాడుచుఁ బలికెన్.

క. కన్నియ విశ్వంభరకుడి, కన్నన రాజిల్లునట్టి ఘనుఁడు గదా నిన్
గన్నట్టితండ్రి గావున, నెన్నఁగ దుర్లభము నీకు నెద్ది జగములన్. ౬౫

సీ. వ్యాకోచనలినంబు వన్నె తక్కువగాఁగఁ గన్నులు విప్పవే వన్నెలాఁడి
యుదితరాకాచంద్రు నొఱపు కొఱంతగా మోము మెత్తి చూపవే ముద్దులాఁడి
కలికి చిల్కలపల్కు కులుకు లుల్కులఁ జెందఁ దేటగాఁ బల్కవే నీటులాఁడి
తఱపివెన్నెలరంగు తలఁపులో మెలఁగంగ గొబ్బుగా నవ్వవే గుబ్బలాఁడి
విన్నఁదన మేటికే నీకు వింతలాఁడి, యేమి కన్నీరు నించెదే యించులాఁడి
వగకు నింతకుఁబనియేమిసొగసులాఁడి, తెలుపవే తెల్లముగ మోవితీపులాఁడి.

గీ. మగువ యక్లిష్టముఖపద్మమండలమునఁ
బాయకుండెను బిందుసంపాతమునను
మాధవులు దేల్పఁ దలఁచిలో మాఁకుఁ దెలియఁ
బలుకఁగాఁ జిత్త మిడవమ్మ పైఁడిబొమ్మ. ౬౬

శా. కొమ్మా నీవిధ మెంతయుం దెలియ మాకుం దోఁచ దేమమ్మ నీ
విస్మై లోపలఁ గుందుచుంటిఁ గని మా కెంతే భయం బయ్యెడు
న్నమ్మి న్నీ కొనఁగూర్చు నెచ్చెలిని నే నిన్నంటి యుండంగ నో
యమ్మా చెప్పిన దోసమే మొఱుక సేయన్రాదె యే వింతనే. ౧౮

క. ఏమైన మున్ను నాతో, నేమంబునఁ జెప్పుచుండు నీకిపు డీవిం
తేమమ్మ తెలియఁ బలుకవు, తామరసదళాక్షి యింత దాఁపుర మేలా.

గీ. అతివ నీప్రాణపద మైనయట్టివస్తు
వితతిఁ బో గొట్టికొన్నట్టివిధము దోఁచు
చున్నయది నాకుఁ జూడ నోసన్నుతాంగి
మాయ వెట్టక యెఱిఁగింపుమా నిజముగ. ౨౦

క. మానుగ నాకన్నను నెన, రైనచెలు ల్నీకుఁ గలరె యరమర సేయం
గా నేల తెలుపు నీతం, డ్రానసుమీ నలువతంత్రియానయుఁ జుమ్మా. ౨౧

ఉ. ఈగతి నీలవేణి కమలేక్షణియాన మెలంగఁ బల్కఁగా
నాగజయాన సిగ్గు మది నాఁపఁగఁ గొంకుచుఁ గొంత దేఁటి చే
తోగతిఁ బ్రేమతోడ వగ దొట్టఁగొనన్ మును నారదుండు దా
నాగరుడధ్వజుం దెలుపు టాదిగ నంతయుఁ జెప్పెఁ జెప్పినన్. ౨౨

వ. విని యక్కాళిందీకీరవాణికి నానీలవేణి యొక్కింతవిచారించి యిట్లనియె. ౨౩

క. ఇంతీ యింతటిపనికిం, జింతింపఁగ నేల యొకటి చెప్పెద వినుమీ
యెంతైనఁ దల్లిదండ్రుల, వంతుసుమీ కూఁతుఁ దగినవరునిం గూర్పన్. ౨౪

వ. అదియునుంగాక. ౨౫

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులుఁ బ్రాయమునను
మగఁడు *ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్చ మలయఁజనదు. ౨౬

క. జనకాధీనలు కన్నియ, లనుట నిజం బాట వార లనుమతి సేయం
జనుఁ గాని తమకుఁ దామే, పనుపడి వరుఁ జేరఁ దగదు బాలల కెందున్.

వ. కావున మావలన నీవిధం బెఱింగి నీతండ్రి యగులోకలోచనుం డుచితో
పాయంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రప్పించి నీమనోరథంబు సఫలంబుగాఁ బెండ్లి
సేయు నంతకు ధైర్యం బవలంబించి యుండు మని పల్కిన నీలవేణికిఁ గా
ళింది యిట్లనియె. ౨౮

ముదిమి = ముసలిమి.

—॥ కాళింది నీలవేణికిఁ దనయభిప్రాయంబుఁ జెప్పుట ॥—

ఉ. కూఁతురు పుట్టినన్ జగతిఁ గోరికతోఁ దలిదండ్రు లెల్లెడన్
భాతిదనర్చు మేల్వరుని బంధులలో వెదకంగఁ జూతు రి
ట్లీతతి *సత్ప్రయత్నగతి నిట్టివిభుండు లభించు నప్పు డ
య్యో తలిదండ్రు లేలొకో నయోచితిఁ గూర్పఁగఁ జాల రంగనా. ౭౯

ఉ. తల్లి ధనాఢ్యు సశ్రుతునిఁ దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁ గా
నల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు నిన్నియును నేడ్తెఱఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్పలే
రుల్లము రంజిలం దన కయోచెల యిట్టి యయోగ మారఁగన్. ౮౦

శా. ఎన్నాళ్లో గొలె నాకుఁ గూర్మి గలవారే కా చెలుల్వీరలై
నన్నున్ డెందమునందుఁ బొందుపఱుపంగాఁజాల రై రక్కటా
నన్నుం గాంచిన తండ్రిగా తపనుఁ డైనం దాఁ బ్రసన్నుండుగా
కున్న న్వాన్నని మన్నన న్ననయుఁగా నూహించువా రెవ్వరో. ౮౧

చ. తమమది నెన్నసో వరుని దార్చినకన్యలబుద్ధి నెట్లుగా
నమరునో యంచుఁ గాదె జను లట్ల స్వయంవరక్లప్తిఁ గాంతు రిం
తమనికితంబు లేక యిటు నాథుని మాధవుగాఁగఁ గోరికొం
టి మది గరంగి తండ్రియు వడిన్ ఘటియింపఁ డి దెట్టిభాగ్యమో. ౮౨

ఉ. కాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచినవానికి జన్మమంది నేఁ
గాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచితి హేతుగుణంబు గార్యము
న్సోఁకదె తప్పనంటిఁ గొఱనోములు నోఁచిననాక యిట్టి బ
ల్కాఁకలు గాక యాజమున కాఁకలు గాంచెనె సూర్యజాత నై. ౮౩

చ. గ్రహములు గన్నవారు గ్రహరాజకుమారిక సాటి గాంతురే
రహి నని తోడ నాడఁగ విరాజిలుదు న్మది నట్టివారె ప్ర
త్యహ మవియుక్తలై కువలయాప్తశిలామయసౌధవీథిలో
బహువిధసౌఖ్యము ల్గనఁగఁ బంకజలోచన నేనె చూచెదన్. ౮౪

వ. అని యిట్లుత్తలపడి పలుకు నమ్మత్తకాశినిచిత్తంబు పురుషోత్తమాయత్తం
బగుట యెఱింగి యన్నీలవేణి యప్పువ్వుఁబోఁణి కిట్లనియె. ౮౫

*సంప్రయత్న-మూ.

క. ఇపు డేను బోయి రవికిం, గృపవుట్టఁగఁ దెలియఁబలికి కృష్ణుని బిలువం
జపలాక్షి పంపి వచ్చెదఁ, జపలత వోనాడి స్థిరత సంధిల*వమ్మా. ౮౬

గీ. అనిన సమ్మతించి యతివ ధైర్యంబూని, చలన ముడిగి కొంత శాంతిఁబొంది
స్నానపానవిధులు సలుపుచు నొకరీతిఁ, జెలులఁ గలసి మెలఁగి చింతదేఱె.

ఉ. అంతట నీలవేణి చెలు లందఱ కవ్విధ మెల్లఁ జెప్పి మీ
రెంతయు నాటఁ బాట మఱి యింపుల గానవిశేషవైఖరిన్
ఇంతికిఁ గృష్ణుపై మమత యించుక యైనను దోఁపకుండ నా
వింతలు చూపుచుండుఁ డిట వేగమె యేఁ జని వచ్చునంతకున్. ౮౮

— నీలవేణి ఛాయాదేవికిఁ గాళిందివృత్తాంతముఁ దెలుప నేగుట —

సీ. అని నీలవేణి యి ట్లతివలతోఁ జెప్పి కాళింది నూరార్చి కడఁకమీఱ
నతిరయంబునను ఛాయాదేవికడ కేగి సరవి నాయమ కుపచారవిధులు
సలుపుచు సుతవార్తఁ దెలిపి వేవెలుఁగున కావార్తఁ దెలుపంగ నవసరంబు
వడయక సందడిఁ బడియుండె నిచటఁ గాళిందియుఁ దమకూర్చు లేమగముల
యాటపాటల వింత సయ్యాటములను, హంసగతులను కేకినాట్యములఁ జిలుక
పలుకులను మఱపుపుట్టింపఁ బడియుఁ బడక, వంతమరుఁ డేఁప మన్మథావస్థఁ జెంది.

చ. బయలును గౌఁగిలింపఁ గయిబారలు సాఁచు వికావికన్న గుం
బయిఁటఁ దొలంగి కన్పడుఘనస్తనగుచ్ఛము లప్పళించుచు
న్నయమఱి పాదుదప్పి ధర నల్గుడుగైకొను పువ్వుఁదీఁగెఁ బో
లి యొరలి సజ్జపైఁ బొరలి లేచు వగన్ స్మరుబారి కగ్గమై. ౯౦

క. చదల శశాంకుని గనుఁగొని, మదిలో శ్రీకృష్ణు వదనమండల మనుచున్
ముద మొదవ సువదనామణి, వదనం బొగి వాంచి ప్రేల వసుధన్ వ్రాయున్.

చ. వలపులు గుల్కు పంకజము వారిజలోచను వక్త్రమంచుఁ దా
వలపులు బల్మిఁ గైకొనఁగ వాసనచూడఁ దదంతరాళస
మ్మిళదళి వే చుఱుక్కనఁగ మెత్తనివాతెఱ నంట నొచ్చె రా
తలతలలోరి ధూర్త యని తన్వి మొగం బెగఁ ద్రిప్పు వేమఱున్. ౯౧

చ. చెలువలు మేనిపూఁతకయి చెంగటఁ బెట్టు మృగీమదంబుఁ దాఁ
నొలయక †యొల్లమీఱి వికచోత్పలలోచన రోషవీక్షణాం

---

* గమ్మా. † కొల్లమీఱి కెనుకన్ వికసితోత్పల-మూ.

చలములఁ జుర్చురం గను నిజప్రియనీలతనూపమంబుగా
మలయజగంధి గన్గొను సమందరసావహదృష్టిలీలలన్. ౯౩

క. ఘనసారరజముఁ జూడఁగ, వనజేక్షణ వెఱచి శౌరివరహాసశ్రీ
తనరు నని తలఁచి వేమఱుఁ, గనుఁగొను నొకకొంతతడవు కడుమోదమునన్

ఉ. సిగ్గున మోము వాంచి నునుఁజెక్కులఁ జెమ్మట గ్రమ్ముదేఱ మే
లగ్గుమిటారిగుబ్బచనుజక్కవ లుక్కున నిక్కి గ్రక్కునన్
లొగ్గక పైఁటచీఱవిడి లో నుమటారఁగ సారసాక్షి చే
నిగ్గులతన్మిఁ ద్రిప్పు హరినిద్దపుఁగై సుడివాలు *డంబుగన్. ౯౪

సీ. మృదులఫాలమునందు మృగమదంబు ధరించి ఱొమ్మునఁ జారురత్నమ్ముఁ బూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరమున రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించుపీతాంబరంబు గట్టి
కొంతతడవు సుఖింపను కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయవేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు, నార్తిచేఁ గొంతసేపు నకవియుఁగినియు.

గీ. మాధవుఁ బొందునకు నేను మనసుపడితి
నింపు గాకున్న నతఁడు నన్నేలఁడేని
అక్కటా యిద్ది కథయు దృష్టాంత మగుచుఁ
బరఁగునో యేమొ యిల రసాభాసమునకు. ౯౫

సీ. ఏగతి నతనిఁ బొందె నందనమ్మోద బహువల్లభాప్రియుఁ బడయ నేమి
నీరజాక్షుని గన నేన పోయెద వేగ నీయెడ నింకేమి సేయుదాన
నిదెతానవిభుఁ డిటకేలమినే తెంచెఁగా యితనిమోము గనంగ నెనయదుమతి
వేళంబ కావలె వెన్నునితోఁ బొందు నింతలో సీసౌఖ్య మేల కల్గు
నిట్టిచెలువున మెలఁగెడు నింతివిడుచు, మనసు గైకొన వెట్టియే మాధవుండు
ననుచు మన్మథవేదన నబ్జవదన, భావభేదంబులను జాల బడలుచుండు. ౯౬

క. ఇట్లు దరిలేనివేదన నింతి యెఱల, నింతనంత మెలంగెడు నిగురుఁ †బోండ్లు
మిగులవగఁ గూరుమనసుల మేలుదక్కి, భాము వినకుండ మెల్లనఁ బల్కుకొనిరి.

గీ. తలఁప జగతి నయోగఖేదంబు గాంచు
వెలఁదులను గన్నయది లేటా వినఁగ లేదా

*దంబొగిన్. †బోట్లు.

మనచెలి యతీూగవేదన గనఁగ నరిది
గడనసేయుకు విరహదుఃఖంబు నైన. ౧౦౦

క. మగబొమ్మఁ జూడనొల్లని, మగువ మగఁడు గావలె నని *మరుగుచువేర
మ్మగుసిగ్గు మూలముట్టుగ, దిగఁద్రోచెను గాక యింతతీండ్రము గలదే. ౧౦౧

చ. అనుచుఁ దొడంగునిందుముఖుఁ లందఱు నెవ్వగఁ జెంది యొ†ల్లొకో
వనరుహపాణి నివ్వెతలఁ బాపునుపాయము నీలవేణి వ
చ్చినతరువాత నన్నియును జెల్వగుఁ జేకపోయె నాచు ని
ల్వనఁ దలపోయువారలకు లోలవిలోచన దాసి నిల్చినన్. ౧౦౨

వ. ఇట్లు నిలిచిన నచ్చెలు లందఱు నీలవేణి మనమాటలోన వచ్చె నిఁక నేల
వలవనివలవంత చింత లనుచుఁ గచ్చుకొని తన్నుఁ జుట్టుకొని గజిబిజిపడు
నగ్గజగమనలం గనరుకొని తనతరువాతిప్రోడ యగుశుకవాణి నిది యేమి
యో యని యడిగిన నప్పడంతి యప్పొలంతి కి ట్లనియె. ౧౦౩

—॥ కాళిందివిరహమును శుకవాణి నీలవేణికిఁ జెప్పుట ॥—

ఉ. కప్పురపీడ్య మొల్ల దొసఁగన్ జిలుగన్ జిగివల్వ గట్టఁ గా
నొప్పదు చామరంపువిస రోపఁగఁ జాలదు పూలదండలం
గొప్పున నున్పఁగానియదు క్రొన్నిలుటద్దముఁ జూడ ‡దింక నే
మప్పరొ యూడిగంపుఁబను లప్పను లన్నియు మాని నింతికిన్. ౧౦౪

చ. దిరిసెపుఁబువ్వవంటి ననుదీనబంగరుమేను కాఁకచేఁ
దెరలఁగఁబాఱె మైనసమదేర విభూషలు జాఱెఁ §జెయ్యిలుం
గఱకటివాఱె గుబ్బచనుగట్లు వణాకఁగ వేఁడియూరుపుల్
దఱచులు మీఱె నీకొలఁ దనం గనరాని విరాలిఁ గూరెడిన్. ౧౦౫

క. ఎక్కడితాపము చెలువకు, నక్కజ మిది చూడ ముక్కునందలిముత్యం
బెక్కుడునూరుపుఁగాఁకల, స్రుక్కుచు బలవైరినీలరుచి స్రుక్కించెన్. ౧౦౬

ఉ. చక్కనిపెన్నిటిం గొన విచారము సేయఁగఁ గార్యసిద్ధికి
న్నిక్కము చాలఁ దప్ప నటునిల్వఁగ నంటునఁ గందు దీనిమే
నక్కడ నిట్టితాపభర మెక్కడఁ గప్రపుఁదావు లీను నీ
చక్కనికొమ్మ నెమ్మనము చాల మహానలకీల లీనెడున్. ౧౦౭

*మగనిమతవేరమ్మగు- †ల్లకో- ‡దింతయే- §చెయ్యిలు-మూ-

చ. అలికులవేణిసన్ముఖమునందు వసించుద్విజాళి నాఁగు మే
గ్గల పవడంపుఁగోటగు చొకాటపుమోవిది వేఁడియూర్పులన్
బలువిశిఖంబులం బగులువాఱఁగ నేసె మరుండు వానిపై
నిలువడి యంత నీ యటువనిక్కముగా మన యాసుదీక్షతున్. ౧౦౮

మ. చ్యుతసంస్కారతఁ బొంది రక్తిమ గుణస్ఫూర్తి న్నివారించి సం
తతపారుష్యము మించి సద్రసమృదుత్వంబు ల్విసర్జించి సం
గతిఁ దప్పించి వ్రణంబు మించి కుకవిగ్రంథంబువోలెం గటా
సతిదంతచ్ఛద మొక్కహాస్యపదతం జాలించె వీక్షించితే. ౧౦౯

చ. హృదయమున *న్నివిష్టజగదేకభరాతతకుక్షి శౌరి దాఁ
గదలక యుండుటం బొడమెఁ గావలె మేన నలంత సేద ని
మ్ముదితకుఁ దత్పదానుగతభూరిభుజంగవిషాగ్నికీల లో
వదలక నిల్వఁగాఁ బొడము వక్త్రవినిస్సరదాశుగావళుల్. ౧౧౦

క. అనలంకృతి వ్యాకీర్ణతఁ, గని యక్రమమై పతత్ప్రకర్షం బగుచున్
వనజాక్షికచకలాపం, బనభిజ్ఞకవిత్వరీతి నతిఖిన్న మగున్. ౧౧౧

క. అక్క యిక్కాంత చింతకు, నక్కడిమే రకట చెక్క నెడయదు హస్తం
బక్కుసుమధన్వుఁ డేయుం, జక్కనిమెఱుఁగుఁదమ్మిచిలుక న్మనఁగన్. ౧౧౨

ఉ. పంజరమధ్యసీమ శుకభామనుఁ బల్కులు నేర్ప దంచకు
న్నంజలు గూర్ప దున్నదశిఖాన్వితపాళికి నాట్యవైఖరుల్
రంజిలఁ జూప డింపు లలర న్నశిపంశియ మీటి పాడ ది
వ్యాంజులవాణి †నొందిలిక మాతరమా తరలాక్షి చెప్పఁగన్. ౧౧౩

ఉ. అంగన కంగజాతదశ లంగమునం గడుఁ దోఁచె సందియం
బుంగనలేదు కృష్ణుకడ మోహము దాహము దాఁకె నేలయం
చుం గనుపించుకోక సతి చుట్టు మెలంగితి నీవు వచ్చితిం
కం గర మారయం దగునుగా యనఁ జెల్లెలి కక్క యిట్లనున్. ౧౧౪

గీ. వినుము శుకవాణి నీకన్నమునుపు నాకుఁ, దోఁచె నేఁ జెల్లయీ చెల్వ దోసమేమి
యవత యేనియు వెన్నుని ‡యవ్వనాఢ్య, భావరేఖావిలాసవిభ్రమము లెల్ల.

ఉ. కన్నులఁ గన్న వీనుఁగవఁ గ్రన్నన విన్న నటంత నే వడిం
గ్రొన్ననవిల్తుఁ డమ్ము విలుఁ గూర్ప నెడ న్మొగి లేక పైఁడిజం

---

*న్యవష్ట. †నిందలిక- మా- ‡యావన- అనుట యుక్తము, గాని, పాదాదియందు యు వలెయనుటకు యవతయని ప్రయోగించుటచేఁ గవిప్రయుక్త మిదియె యేమో. కాని ప్రామాదికము.

టన్నగు కన్నుగేదఁగితుటారిమిటారికటారిఁ దాఁగటా
మెన్నికఁ దీసి యాయమునసే యదరంటఁగ దానిఁ గ్రుమ్మెడే. ౧౧౬
గీ. అయిన నిట్టిమాట యావెలందుకయొద్ద, ననిన డిల్లగుచును నట్లు గాన
నరయుదము పసిఁడని యతివలందఱు దాను, నింతియింటికేగి యెదుటనచట.
క. కనుఁగొను నెడ నచ్చేడియ, తనమది మదనానలంబు దరికొని కాల్పన్
వనటంబొగులుచుఁ గృష్ణుఁడు, తనకన్నులఁ గట్టినట్లు దనరినఁ బెలుచన్.

—। కాళింది మనసునఁ దోఁచినకృష్ణుని బ్రార్థించుట. ।—

క. పలుకుం జెలి నునుముం జే, బలుకుం జిగి ముద్దుఁ జిలుకపలుకులఁ బ్రోవం
బలుకుఁగులుకొలుకుపలుకులు, పలికెంబఱకర్దంచిలుకుభావముదోలఁకన్.
ఉ. కాయము మారుబా(ణముల) గాయముల న్వగఁ జెందివేఁడఁగా
దాయవు మోముఁ జూపవుగదా యమునుఁ గుండియ పూని యేఁపఁగా
నాయము గాదు సిగ్గు విడ నాయముగా దని మిన్నకుండఁగాఁ
జేయదు పాప మీవలపు చిత్తము తత్తఱ మాఱఁ జేరవే. ౧౨౦
సీ. ఇపుడుగా కనుగల్గ లింపుసొంపులు మీఱి వెలసె నీరాకకు విబుధచంద్ర
యిపుడుగా యీమేన నెనయుతాపం బాఱె నినుఁజూడ సత్కాంతినీరవాహ
యిపుడుగా హృత్పద్మ మేసఁగె సామోదమై సరస నీప్రేమెలంగ సాధుసూర్య
యిపుడుగా మానసం బేర్చుభేదతమంబు స్రుక్కె నీచే సుతేజోహుతాశ
యిపుడుగా కామినీమాత్ర మెనయలేని, సౌఖ్యసంపదఁ గైకొంటినన్నిధాన
మిపుడుగా సౌమనస్యంబు నిరవుకొనుచు, సొబగుమీఱఁగ నలరెదసురభిచరిత.
సుగంధి. మానరా చలంబు నిన్ను మాని యన్యుఁ బూనరా
పూనరా నిజార్తి మాన్పఁ బుణ్యమొందు గానరా
కానరా కృపం దనర్చి కావు నేను దీనరా
దీన రాసకీర్తి లేదు దేవ నీకు దానరా. ౧౨౨
ఉ. చొక్కితి నీదుముద్దుఁజిగి చొక్కపుబ్రాయపు రూపుమేల్మికిం
జిక్కితిఁ గమ్మఁజేనె జడిచిల్కులఁ (జిష్ణుడు) మారుబాకికిం
దక్కితి నీకు వాఙ్మయసుధారసధారలు గ్రుమ్మరింపఁగా
గ్రక్కున గారవింపు బిగికౌఁగిట జాగిటు లేల యేలరా. ౧౨౩
చ. మనమొగి సర్వకాలమును మానక నిన్నె భజింపఁ దద్బలం
బున భవదాకృతిం గనియెఁ బుణ్యవరేణ్య మనంబు కూర్మియున్

మనసిజవేదనాభరము మానుగ దేవరకేల లేదొ యి
ట్లనఁ దగు నెట్లు నీవు ఘటితాఘటనాకృతివాదు వీశ్వరా. ౧౨౮

చ. స్థిరత గనంగఁ జాల దొగి జిత్తము బాహ్యవిశేషవస్తుసం
సరణము గాంచు నంచుఁ బలుజంపులు సేయుచుఁ బ్రోవకుండెదో
యరయ నణుప్రమాణ మగునట్టిమనంబు సమస్తకుక్షి వై
పరఁగెడు నీవు ముంచికొన బాహ్యముఁ జేరఁ జరింప నేర్చునే. ౧౨౯

ఉత్సాహ. వగపు జాఱ వగలు మీఱ వలపు లూరఁ జేరరా
నగవుసోన మొగముతోన నలువుపూనఁ బ్రారా
తగవు మానఁ జనదు గాన తలఁపులూనఁ గూడరా
బిగువుఁజన్ను లురముచెన్నుఁ బెరయ నన్ను నంటరా. ౧౩౦

క. కరుణ వొడమ నీకరణిం, గరుణ స్వనతఁ బలుక మదిఁ గనఁబడు మాయా
తరుణు వూరకయుండినఁ, దరుణీమణి హృదయసీమఁ దలకొనునలుకన్.

గీ. నెనరుచేఁ బా లొసంగెడునెలఁతపాలు, విసముగాఁదలపోయుచుఁబిన్ననాఁడు
అకట తెగటార్చుపసివాఁడ వౌటఁ దెలిసి, వెండి నినుఁగోరుకొల్లను వెఱ్ఱిగాదె.

చ. కల నయినం బయిం గనుట గానని ప్రేతలనెల్ల శీలముం
దొలఁగ విరాళి ముంచి రతిఁ దోఁగఁగఁ జేసితి వాదియందు ని
వ్వల బలిమాలినం దిరిగి వంగియుఁ జూడ వటన్న విన్కని
న్నలయఁగఁ గూడ దా వలపు గట్టిగఁ బట్టిన దేమిసేయుదున్. ౧౩౧

క. అగుణుఁ డరూపుఁ డనాముం, డగుట న్నాకతఁడు లక్ష్యమా యని శ్రుతులే
తెగి చాటి చెప్పఁ దెలిసియుఁ, దగని తగులునకు మనంబుఁ దాఁ బరువెత్తెన్.

చ. మునుపటిపుట్టుక న్భువనమోహిని మైథిలకన్య (కూర్మి) నిం
డినతనభార్యఁ జిచ్చున వడింబడఁ జేసెను నిర్దయాత్ముఁ డై
నను నిపు డమ్మనోభవునారతబాణపరంపరాహుతా
శనఘనకీల ముంద నిడఁ *జాలఁడె తాళఁడె వీఁడు జాణఁడే. ౧౩౨

గీ. ఒఱలు చిట్లు కృష్ణునొడలెఱుంగకదూఱు, కొనుచు మోహావశతఁగూరుచున్న
తరణితనయఁ జూచి తరుణులు మది మీఱు, నార్తి డాయవచ్చి యతివ కనిరి.

క. వచ్చె మననీలవే ణిదె, మచ్చికఁ గను విచ్చి చూడు మనికిత మెల్లన్
విచ్చును సత్యం బాడెద, మెచ్చెము లే కిచ్చలెల్ల నొదవెడుఁ దల్లీ. ౧౩౩

---

* జా లెడు.మూ.

వ. అని పలుక నచ్చెలుకలకొలికి యించుక కన్నువిచ్చి హెచ్చు మనోజవేదనాభరంబున. ౧౩౪

చ. అవె సఖులార పక్షులను మదంతరశాంతిసితాంతరాగసం
పదలు హరించి చోరుఁ డటు మాయముఁ జెందె నటంచుఁ బ్రేంగా
మదితనొ పింఛె యూ నప్పను ముక్తియకో యని తారకాంగా
మది నరిపుచ్చుకొంచు నమమానని నెవ్వగ నీలవేణియున్. ౧౩౫

ఉ. దాయఁగవచ్చి యమ్మురుకరాధిక దాయఁగ నమ్ము నెచ్చెలిం
జాయకు కన్నుఁ దాఁగికకుఁ జాల్ప నొఁజేయుచుఁ దల్లి చింత నీ
కేమిటి నేల చింతిత మోహిచుకొనాఁడు నహింపఁ జేకుఱుం
గాయనునాన నానక్రుష గల్గఁగఁ గల్గు దేవు నీకగున్. ౧౩౬

క. పరమాణుమధ్య వినుమా, పరమాణుకష్ట లేని పట్టఁగ నిది మా
తరమా యనఁదగునట్టిది, పరమార్థ మైన దొరకుఁ బరమార్థముగన్.

క. తరళేక్షణ పరిమాణ, స్వరసంధి యు కస్తూరికు పటుధైర్య
స్ఫురణము తప్పంచ, త్స్వరసంగతి సాంగికసంగతి కమరున్. ౧౩౮

గీ. ఇట్లు నీలవేణి యొంటరి నెనరున, లలితాంగి గలసి చింతదేర్చు
చుచితమైనయట్టియుపచారములు చేయు, చుండియుంచుకొనయనొకదినమున.

క. ఇంతి యమోఘవ్యథచే, నింతయుఁ దలుపెష్ట మేన నెనయు త్రియామా
కాంతవ్యతులుం జెలియు నీ, కాంతోష్ణుచే మొగులు కాంతతకలిమిన్.

క. మొగు లెఱుఁగనిబలుచిచ్చుడి, మొగుల నొగి లెఁగన్నుదోయి మొలఁతకు దానన్
మిగులుచు నగ్నోయితాపము, సిగకంటికిఁజిత్తమురయఁదొలఁగక నిలిచెన్.

—। కాళింది చెలుల మొఱఁగి యుద్యానమున కేగుట ।—

వ. అప్పు డప్పూహానాఁగి సొంపు దొఱఁగి కుసుమశరుండు కుసుమశరాసనంబు గుడుసువడ భసలగుణంబుసం బొసంగించి మించి కుసుమశరవిసరంబులు విస్ఫురగతిం గనరి ముసురుకొనఁ బరఁగింప వెఱఁగుపడి విరహపరితాపశరధిఁ దరియ దరి లే దని తమద్భుటభట చటులమహాటవిం బడి వడిం దద్విశిఖశిఖాసంఘాతంబుల సిగి మొదలు విడుతు నని కడిందిసాహసంబున నుడిగంపుఁబడంతులఁ గన్నొమడంతుల నెఱుంగ నీయక యొంటిఁ బడుకింటిలోని పాన్పు డిగ్గి వెడలి చనుసమయంబున. ౧౪౨

క. అత్యుద్ధతకుచజఘన, ప్రత్యుక్తం బగుచుఁ గ్లేశపడు నవలగ్నం
బత్యంతదుర్బలం బై, యత్యున్నతు లొదవఁ బేద కబ్బనె సుఖముల్. ౧౪౩

క. వెనకపోలంతు లత్తైనపు వేగఁ గన నృమనో వర్జింబు గాఁ
బెను నెఱిగుంపుటి గ్లోరసి పెల్లు వడుం గరినంపురత్నముల్
గను *సాంగుసేయఁ దద్గుణము సన్నను దత్కృతి కేల చాలెడుం
గనుఁగొన †నట్టి నైకగుణగామిత సన్మణులందు వింతయే ౧౪౪

. వఁ గాసిన జక్కవకవ, వలె జాలియ నెఱయు మేలు బంగరుబొంగ్రం
బులు నోలెఁ గుచము లగపడ, బలుతొమ్మపయి న్మెలంగువయ్యోదజాలున్.

క. తెలుపకుఁ గెంపుఁగంట నెడతెర్వని బొమ్మకణంబు లత్తఱిన్
ముకు వగుఁదొల్తఁ గావి తెలిముత్యముల్లై మఱి వెండి యూర్పఁ జె
క్కుఱిమినఁ గందుమోవిపయి నాని వెసం †గయి పెక్కుఁ గెంపులై
నఱిఁ జనుగట్టులన్ దొరసి నీటుగఁ గ్రాఁగిన పౌనర్జంబులై. ౧౪౬

. కన్నె నైదండ లేక ము న్నన్నఁ జేని, నడుగు వెట్టఁగఁజాలని యబల కెంపు
కరిన లేనిదిజనమానికడఁగినడచె, నహహప్రాఁబోణులధిక సాహసలుగాదె.

క. అంతము లేని పంకజభవాండము లొక్కెడఁ దాల్చుకుక్షి మే
ల్వింతలుపూయఁగొల్లని నవేద్యమహాఘహిమంబుచే నణు
వ్వాంతమునందు లీలగ సహస్రశిమున్ భరియించునట్టియ
క్కాంతకుఁ దోడు గావలె నెకంతయుఁదు బోడుగ నొంటి §గూడునే. ౧౪౮

. ఇట్లు చని యంత. ౧౪౯

. ననరసఫలరుచిశోభిత, కవి రాజము సుపర్ణానఘటితము నగుచున్
ధనళాక్షి సమ్మతం బగు, కవిసత్కృతిఁబోలు కేళికానన మొందెన్. ౧౫౦

స్రగ్ధర. చిగురాకుంజిమ్ముమంటన్ జిగిపలుకొని పింజించి ప్రాఁగమ్మదుమ్ముల్
మొగిసుళ్లుగట్టి మింట న్మసరు చెసువునం బువ్వఁదేనెల్ జడి న్మం
పఁగ మేల్పంపంగిపుష్పంబులు రవితేప ల్వర్వఁ గల్పాంతకాలం
బుగతిం బొల్పారుకోనం బొరపడు మవడి న్మాగ్ధ్రిలం బాఱియుంతన్ ౧౫౧

. తెప్పిఱి యెట్టకేల కెలు దెర్లినఁ జైపయినుండి పూవిరుల్
గుప్పిల నున్నమేనునను గొబ్బున బొబ్బలు లేవఁ గ్రిందటం
బుప్పొడి సోఁకి పాదములు పొక్కఁగఁ జేతులఁ దోఁగితోఁగి చే
యప్పటియట్లు పొక్కినను హాయని యూర్చుచుఁ బొర్లిపొర్లి యున్. ౧౫౨
అంతట నొయ్య లేచి చరణాబ్జములం గలకాబ్జపత్రిపున్
దొంతర దాఁకనూలుకొని నూల్కొనఁ గట్టి జరంగుచు నద్మిం

*[illegible] †[illegible] ‡[illegible] §

చింతిలె నక్కటా మొదలు చెచ్చెర వీడఁ దలంచినన్ దృణం
బింతట నిల్వఁగా దొరకునే మఱి యిటులొకొ దాఁటి వచ్చితిన్. ౧౫౩

వ. అనుచుఁ జింతింపుచుఁ గనువిచ్చి కనుంగొనఁ గట్టెదుట నంత. ౧౫౪

ఉ. తామరతూఁడునాళములఁ దార్కొను గుమ్మిద యున్నగుండు లు
ద్దామతఁ గూర్చి నల్లగిసెతావులపుప్పొడిమందు గూరియున్
హేమలత ల్సుమాగ్నిశిఖ లేరుచుజానకిత్రా డమర్చి యా
పై మొగరంబుగట్టిన తుపాకులపై నెల్లలగోలుమూఁకలున్. ౧౫౫

మాలిని. చికిలితళుకుఁగత్తుల్ జిల్కుజాళ్వాముఁగా మా
నికరపుఁబనుల నార్గించు గేదంగిపువ్వు
లుకలను మొనయీఁటె ల్గుంపుగాఁ గూడి యచ్చోఁ
బ్రికటత నెలగోలుంబారు నెవ్వం జెలంగన్. ౧౫౬

సుగంధి. పచ్చతోరణాలుతెక్కపక్కరల్ చెలంగఁగాఁ
జెచ్చుపంచదార మొక్క బీగుమీఱు దంతులన్
గ్రుచ్చి పాంథవైరకోటి గుండె లల్లఁ ద్రేంగఁగాఁ
బచ్చి దేలు మారుతేజిశాఁజు లొప్పె నాదటన్. ౧౫౭

ఉ. తుమ్మెదసర్పణ ల్పొరయ దూఁకొని పుష్పరసోపదానముల్
గ్రిమ్మ భరమ్ముగాఁ గురియఁగాఁ జిగురుంజిగి మేలుధాటిచి
నిమ్ముగ నొప్పఁ బువ్వుగమి దట్టపుడాలు మెఱుంగుఁగత్తులై
పిమ్మగఁ గుంజకుంజరపుఁబంక్తులు రంజిలె *నక్కజంబులన్. ౧౫౮

మత్తకోకిల. వల్లిరశ్మిపినద్ధచక్రనిబద్ధకోకిలఘంటికా
వేల్లదారవకీరఘోటకవిస్ఫుటోదయ కేవలో
త్ఫుల్లసూనశరాసబాణమనోజ్ఞతూణసమగ్రితా
సల్లలత్తరుచిత్రభూరథసంఘ మాదట నొప్పగున్. ౧౫౯

శా. నానాసేనల నీగతి న్వనసమ్మాన్యాత్మకై తైక్రియా
త్రానూనంబుగఁ జైత్రమంత్రివరుఁ డాయత్తంబు గావింపఁ దే
జోనవ్యుం డగుమారుధుండు నిజవిస్ఫూర్తి న్విడంబించిన
స్థైనం బూన యిఁకెట్లొకో తెలుపవం చాత్మ న్విచారింపుచున్. ౧౬౦

మత్తకోకిల. ఇంకనొక్కయుపాయముం గల దీరఁడుం దనప్రాణముల్
గొంక నొక్కతెతీన్ హరింపుడుఁ గూరి కాఁజెయ వెట్టకే

నంకి లంతెయుఁ దీర వేఁడెద నాతనిం బ్రియమందఁ ద
త్సంత తేషుశరాగ్నిదుస్సహాశయ్యపై నొడఁ జేర్చుచున్. ౧౬౧

మారుదయ చాలు నతనికి, మాటలువలుక వెఱచునొక్క మాటను దేటల్
మారుతములు శుకపికభా, మారుతములు మదనదహనమారుతము లొగిన్.
అని విశ్వయించి. ౧౬౩

. పసిఁడిమిటారిగట్టుదిగువం దగు నెత్తమునం దఖండ మై
పొసఁగు మొగ్గుజచ్చదరపున్ జిగిరత్నపు మేలుకట్టు పైఁ
బసగలకోనలోఁ దళుకుబంగరరంటులతోరటంపుటో
ముసరి జవాదిపున్నువలపుం దగ సూరెలపై ఁబుగులొత్తఁగన్, ౧౬౪

°. పూవుం దేనియ కాల్వచెంత విరిమావుల్ పొన్నచాలుం జెగాఁ
దేరిప న్సంపెఁగనోరఁటల్ బెరయుచక్కన్మల్లెగుర్వెందపూఁ
దీవెల్లుం *బలుదార్త్రికకప్పగల †పందిళ్లంటులోఁ దమ్మిపూ
శావిం జెల్వగుచల్వచప్పరిముగ పైంపుంబలుందిన్నెపై. ౧౬౫

°. కందర్పుం డిగఁజొందెఁ బాంథవసి తాకాం × తాంగధాతువ్రజం
బందంటం బ్రాకి గుర్చిచ్చి త్రిప్ప నెస నాయగాధాతువుల్ గ్రిమ్మ సం
దందం బొందగు చెందిన లొమ్మదలుగా నస్లోర్చి పున్వమ్ములా
రం దాఁ బొన్ను రచించి యందుపయిఁ దాఁ బ్రియోపవేశంబుగాన్
బడ లిడి ముడుకుచుఁ బసెంతుక పొడ గడలుకొన నుండి తనమునంబున.

తనమదిలోన నుంచుకొనఁ దాపము దుర్భర మయ్యె మేనునన్
ఘనవసవహ్నిగోరిల నగు ‡కాఁకకు నేగతి సైఁచె నొక్కొ యు
వ్వనజదళాక్షిఁ డక్కట యబద్ధము గోఁచెఁ §జరాచరాత్మయూ
ఘనున కిదేలయబ్బ మాయిఁగాఁక ముగుల డిడునంచుఁ జింతులున్. ౧౬౬

అక్కట వేగిరంపడుచు నందితి నమ్మనునంపపెజ్జలో
నెక్కొనుశౌరి ఖేదపడునేరమి నచ్చె నటంచు ఁ జేయుచుం
జిక్కనె యిట్టివేదనకు (శ్రీ)పతి యూశరరాశిమీఁదఁ దా
నెక్కొని సౌఖ్యమొందె నని నెచ్చెలి (వ్రాలెను) సెజ్జ మెల్లనన్. ౧౬౭

మదనునాజినయు మ్మన మగ్గుసెలఁత, యూత్మనైపమ్య ముడిపిన దైన నింతిఁ
శాన్పునై ఖరిచేబాధపజెచె నమ్మ, లెనయునౌచిత్య మిల నచేతనము లెల్ల.
ఇవ్విధంబున వనంబునం గుసుమశరశయ్య మెలంగు మెలంగ నంతసక్కడ.

* [illegible] † [illegible] × [illegible] ‡ [illegible] § [illegible]

ఉ. సుందరయాన యిందుమణిసుందరమందిరసీమ లేమికిం
దందరఁ జెంది సుందరులు తద్వ్యథ మెంతయు నీలవేణికిం
బొందుగఁ జెప్పినం జెలులఁ బుల్కనఁ జూచుచు నుల్కి నెమ్మదిం
గొందల మంది హా యెటకుఁ గోకకుచామణి యేగెఁ జెల్లఁబో. ౧౭౩

క. అని చెలుల దూఱుచును మది, వనటం గూరుచు లతాంగి వడి నచటచటం
గనఁగొని చొప్పరయుచుఁ జెలి, ఘనతరశృంగారవనముఁ గనిచొచ్చి వెసన్.

చ. అడుగులజాడఁ జూచ మలయానిలపోతవిధూత మైనపు
వ్వొడి పయి సంతతం బొదవు పూవిరితేనియవానఁ గానఁగా
న్పడమిఁ బువ్వుంబొద ల్చిగురుడుమాపులుతావుల జోకమోళ చొ
ప్పడు నిరవు ల్కలంకుగమిపజ్జలు నన్నియుఁ జూచి యంతటన్. ౧౭౪

ఉ. ముమ్మర మైన మైసెక లపూర్వవుటూప్పు కడింది నెట్టయుం
గ్రిమ్మఁగ మిక్కిలిం గమలి కన్పడు నిర్గడ తీవెజొంపముల్
*గుగ్గిమ్మడి జాఱుపువ్వులును గుబ్బచనుంగవ పీడునత్నముల్
కొమ్మపదారవిందములు గూడఁగ నోఁచినతోవఁ దెల్పఁగన్. ౧౭౫

క. అత్తెరువునఁ జన నొక్కెడఁ, జిత్రభవుసియంపసెజ్జఁ జేరి బలువగల్
కుత్తుకబంటిగ నొంటిగఁ, జిత్తము తత్తఱముఁ జెందఁ జీ తులుదానిన్. ౧౭౬

చ. పగలొనరించుతేవి సెకి వగ్గిమ్మిన లేఁదొగతేవి రేకకోఁ
దగవున కేగుదాని సెకదాలుపువేలుపు పోఁక జోకనొ
నొగిలినపూలదండ వగ నూల్కొనుదాని ననుంగ్ర్కతాంగి నై
జగి × విడనాడు కాకవితదిన్నతనంబు వహించు నెచ్చెలిన్. ౧౭౭

సీ. వీనులు మూయ వచ్చి † వె (ననం బు) ఘులువీడుఁ గలకంఠకలకఁఠ గానతతికి
మునుఁగు వెట్టఁగఁబూని వెనఁదోగిచుబటిమంటమాధుర్యమాధుర్యమధువిసృతికి
సీత్కరించియు వెండి ‡సీత్కరింపమిఁ జెందుఁ బల్లవపలవభల్లహతికి
వనఁకయుమగుడ గొఱదుపాటు మలయాగమలయాగమసదిూరచలకృతికి
నిట్లు దొలుదొల్లథయుపడియెత్తిఁగియుంతఁ, దనువుదొఱఁగంగఁదలఁచినదానికకట
మూరుచెయ్యుల కేలొకోమూటకొనఁగ, ననుచువెచ్చగనూర్పుచునడలుదాని

చ. కనుఁగవ విచ్చి చూచు మదిఁ గన్పడుఁ గృష్ణుఁ డటంచుఁ జెంగటం
దనకుతమాలసాలకుచిధట్టము దాన్కను రిత్త కౌఁగిలిం

---

*గగ్గిమ్మడి-మూ°- [illegible] ప్రతిగా రి భారతవ్యాఖ్య- [illegible] యనివ్యవహారము
† [illegible] † [illegible] ‡[illegible].

చిసఁ దనచేతిలోఁ బడమిఁ జెన్నఁజే కన్నుల నీరు *నించి వం
(ది)వసలపాన్పుఁ జేరి విధిఁ దిట్టుచు నెచ్చెగనూర్పు నెచ్చెలిన్. ౧౮౦

క. ఉడుగనికన్నీర్వఱదం, బడి జాఱెను శయ్యఁ జూచి పాపప్రదైపం
బొడలిచట విడువ × నీయఁడు, చెఱఁజూచెదుఁ గటకటాయిసీయనుదానిన్

ఉ. అత్తమొలం జెలంగెడుమహావసనంబు కనంబు చేగచే
హత్తి హరింప మున్ను మన సందనవాఁడలు మమ్ముఁబోటులన్
రిత్తమొల స్మలంగ విహరించుట నీమది కెగ్గ దోఁచునే
దత్తురకాఁడ యంచనఁగఁ దక్రియ నీవొనరించు చున్నఁడో. ౧౮౧

ఉ. పల్లవవృత్తి నీ వధరపల్లవఘాతకు మొగ్గు చేటికో
పల్లవమున్ హసించు జిగిపట్టిని యంచునొ తత్సమాసము
న్వల్లభ సంచమీఘటన వర్తిలఁ జేసితొ యంచు నే సన
న్మల్లనఁ బంట మోవి గొసి మేలగు కెంపులు నించు చున్నఁడో. ౧౮౨

చ. కలికిమిటారిగుబ్బచనుగట్టుల వేగుఁ గొర్వఁజాల వి
చ్చలు క్షణమాత్రి నాయెదఁ బొసంగఁగ నిల్పుదునో సుధారసం
బు లోలుకనీక మోవి పలుమోపున నానుదునో యిఁ కేమి కా
వలె నది గూర్తునంచుఁ దమివాఁడఁగ నిట్లలరించు చున్నఁడో. ౧౮౩

చ. తలఁపున నిల్చుచు స్మృతిఁ దాలిమి నిల్పఁగలేక కౌఁగిట
న్నిలువున గుచ్చి మోముపయి నెమ్మొగ మూఁది యు మోవి తేనియ
ల్వలు మొన లాని చెక్కుఁగనఁ బల్మఱు గీటుచు నంతఁ గేళి మై
యలరులపాన్పుపైఁ †బెనఁగినూడుట యెన్నఁ డొకో మనోహరా. ౧౮౪

చ. మగని ‡మెఱుంగుఁ జేల మిటుమార్పడఁ గట్టితి వాతఁడు ద్రయ
మ్ముగ ఛనదీయవస్త్రమును బూని నెఱుంగ రిదేమి వింత యిం
త గలవటే సరూపములు నాతిరొ సన్నకునన్న పోయి పూ
ర్వగతి బొసంగ రాదె యని రాము లనంగ మెలంగు చున్నఁడో. ౧౮౫

చ. అని పలవించుదానిఁ దను వారయ నెంతకడిందియోడ ది
ట్లను విడ దార యం చిటునటుం బొరలాడెడుదాని నింక న
న్గనినఖరాత్మ దూఱికొనఁగాఁ బనియేమి దయం దొలంగఁగా
నెనరుది నీలవేణి యని నెవ్వగ వెల్లి మునుంగు పైదలిన్. ౧౮౬

*నించ మె......పనల. + నిప్పడు ‡మెఱుఁగువారు — మా. పెఱ.. వాడులనియు నర

సీ. సకలభూషణలక్షణసంగమంబు, వీడనాడుచుఁ జూడ్కికి వింత యగుచు
లలితవైఖరి గనియునబ్రింబుగాఁగ, సద్వృత్తవస్తునిబంధన సడలుదాని. ౧౭౬

చ. అనయము మారుఁ డేయుపువుటమ్ముల నెమ్ములు గాఁడి వాడి నె
మ్మనమున వంతఁ జింతిలుచు మక్కువఁ జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి నె
క్కొను (పెను) వేదురంచు ననుఁగున్నవలారతినంబుఁ జూచి గ్రి
క్కున భయవిహ్వలాత్మ యయి క్రొమ్మెఱుఁగారు మిటారికత్తెలన్. ౧౭౭

ఉ. సందడి చెందకుండ నొకచాటున నుంచియు నీలవేణి తా
మరిదుగఁ బోయి కౌఁగిటను ముద్దియఁ *జేర్చి ముఖాంబుజంబునఁ
జిందునునుంగురు ల్లతగఁ జేరిచి చెక్కిట నిచ్చలంబుగాఁ
బొందిన మేలు కేల్దిగిచి పొంకుగ విందులు సింద నిట్లనున్. ౧౭౮

ఉ. అమ్మకచెల్ల చెల్వ క్షణమైన వయస్యలఁ బాయ వెన్నఁడే
నమ్మకె వారికన్నఁ దమి నాపయి నెక్కుడు గల్గుదాన వి
విమ్మయి నొంటి రాఁ దగునె యీకడుగోలవు నీకడిందిచె
డిమ్మ లిఁ కేమనందగుఁ బదమ్ములు పుష్పాదికెట్టు లోర్చునే. ౧౭౯

ఉ. పల్లవసంగతి న్మలఁగుపాచము లుంచెదు చోటు మాటకే
యుల్లపమైన బేరజము నిండెనుమాటు విపాళిపాటు నం
పిల్లెడితావు చూడఁగనె యెట్టు హరించెడిముచ్చు పొచ్చె సొం
పిల్లెడునిక్క యక్క యిగి భిక్షల కిచ్చుటి కేలవచ్చితే. ౧౮౦

క. నగవారి నెఱుఁగనైతివి, తగ వారడిపాలు సేయఁ దలఁచితి వయ్యో
మగువా యింతటి కట్టిడి, తెగు వాను మటంచు నెవరు దెలిపిరి తల్లీ! ౧౮౧

క. శయ మానుచుఁ జెక్కిట సం, శయ మానఁ బనేమికుసుమశరువలననయో
భయమా సవలా నీకు న, భయ మానలినాక్షుఁ డిచ్చుఁ బరమార్థముగన్.

చ. సకియ మరుండు నీమకనుసన్నలవాఁ డటఁ గొక్కకుత్తుకే
పికము శుకమ్ము నీపలుకుఁ బేరిమి దాఁటఁగ లేదు నీదు స
త్త్వకరుగుణంబు సంగమి; శివి వసంతుఁ డలంతి నీపసీ
పసుఁ డటు సద్దచేయుచు భవాద్భుత కీర్తులు రాఁగ నర్తమే. ౧౮౪

క. మొదట ననంగుఁడు మదనుం, డదనున విరియంగఁబొలుసట్టివి శరముల్
పదల వవి మృదులవిషమత, పదనువలన భీతి నీకు మది వలదమ్మా. ౧౮౫

* ...

ఉ. నీరపరాగదోషముల నీటు దొలంగఁగఁ దాఁ బయోరుహం
బీరుచిరంపు గన్నులకు నీ దనఁగూడక యుండుఁ దొల్తఁ దన్
నీరజజాతికిం దపము నేఁడు ఫలించెఁ గదే కటాకటా
నీరపరాగము ల్గలిగి నీటులు నీకనుదోయి సాటిగన్ ౧౯౬

చ. చెలువరొ పూవుఁ దేనె బలుచిత్తడి నైనను మాన కెప్పుడు
న్మలయుచు నుండుఁ బుష్పశరుమారము నేగతి నోర్చితమ్మ సం
కులముదబంధరపత్రికరకుట్టన నైనఁ దొలంగ కెంతయుం
గలయఁగఁ బర్వ తేనెజడి* కారియు మారియు దాని సైఁచితే. ౧౯౭

సీ. జలమున జీవించుజలజనాళంబులు దినుమందగతులు సంధిల్లుచోటు
నతిరక్తముఖతి సంతతసత్త్వలచ్ఛిద నడుమకల్లరులు నట్టాడునిక్క
కను గెంపుగదురఁ జొక్కపులేఁజిగుర్కొడిచి మనుపిసాళులు చెలఁగుబాయ
మలినచ్ఛదముఁ బూని మధుమాత్రి వాసన సొక్కుమత్తాళి పెంపెక్కువంక
యిటను మెఱఁగంగఁ గనక గోపికకు వచ్చి

తే. ఘనమృణాలభుజకాండ యోసరింప
దినెనసనన యోకిసలయతనుణ నాఁగ
యోసురభిళాంగి నెమ్మది నోటలేక.

చ. మొఱఁతరొ కృష్ణుపై మనసు మెత్తని చెంతకడింది యయ్యెనే
కలితమృదుత్వసంపదలు గాదిలి చందురమామ యాదిగాఁ
గలసుకుమారవస్తువులఁ గా దను నిచ్చెలువంపుమేను నేఁ
డిల యిలువంటి బల్కటికి చేష్టలఁ బెట్టఁగఁ బట్టె నక్కటా. ౧౯౯

క. గురుశిక్షచే మహాగమ, గురుమర్మము గనియె మున్ను గురుకుచ యిప్పుడుం
బరికింపఁ గనియె మన్మథ, గురుశిక్ష మహాగమంపుగురుమర్మంబుల్ ౨౦౦

గీ. అతిఘనాగమసంబంధ మతివ కమ్మ
నతిఘనాగమసంబంధ మబలఁ గన్న
యినుఁడు చెందఁడొ చాయయు నెనయ లేదొ.
కారణగుణంబు కార్యంబు గనఁగ రాదొ. ౨౦౧

గీ. కృష్ణునందు సరాగత గీలుకొన్న
యింతి కపరాగసాంగత్య మెల్ల పొసఁగు

నెన్నఁగఁ బరాగ మొప్పను సహించునింతి
కిప్పుడు దాని సహించుట యెంతయరుదు. ౨౦౨

సీ విదుషి వద్యర్థిశ్వతపదార్థవేత్రి వీవు, తండ్రిఁబోలుచు మమ్ము సంతాపపడఁగఁ
జేయనేటికిఁ దల్లియూ ఛాయ బోలి, చల్లఁజేయనె మమ్ములఁ జంచలాక్షి.

వ ఇట్లు పల్కుచు నాలోన. ౨౦౩

ఉ. అక్కట యెందునైన హరిణాక్షులు చక్కనివారిఁ గోరరో
మక్కువెలెంగి తండ్రి గరిమం బ్రియుఁ గూర్పఁగ వే రమింపరో
చక్కఁగఁ గూడి యిట్టిపలుబాములబూమెలు చూచినారవూ
యక్కరో నీకు" గల్లె నని యాడెను చేడెలఁ జూచి వారలన్. ౨౦౪

చ కనలుచుఁ బల్కు పల్కు కసుగందని ముద్దులగుమ్మ యమ్మనీ
మనమునఁ గోరుకొన్న యలమాధవు నీధవుఁగా ఘటించు నీ
జనకుఁడు *నేడొ రేపొ యతిసౌఖ్యము నొందెదు తెల్లవాఱినం
గనుఁగొనువారు మెత్తురు వగల్గొని తెంపున కల్లు చొత్తురే. ౨౦౫

చ. పొలఁతిరో యాఁడుచందమునఁ బుట్టినవారికి నెల్లఁ గోరికల్
గలయవెనీకె యన్నటులు గా దిఁక నే మని యుంటివేని పైఁ
దొలఁకెఁగనీక కూర్మి మదిఁ దొట్టిన గుట్టుగ మెట్టు సేయుచు
న్నెలఁగుపొలంతి యెన్నఁదగు మేటి నెలంతలలోనఁ బైదలీ ౨౦౬

క. కన్నుల నీ రేటికిఁ దెలి, గన్నులచెలి కొన్నినాళ్లు గడనం దగవే
కన్నుల మూఁతం జేకొని, కన్నులపిల్కునిబోటి గడచెను పినపన్. ౨౦౭

మ అని సిగ్గక్కఁగఁ బల్కునం దరుణి యయ్యబ్జాక్షి కంఠంబున
న్ననుఁగేల్దమ్ములు గట్టిగాఁ బెనఁచి కన్నుంగోనఁ గొన్నేఁడిని
గొపఁక న్వాడినమోము దమ్మి చెలిమద్గం జన్నుఁబాబంతులం
దను వొత్తిల్లఁగఁ జిక్కఁ జేర్చి †ంహించిందం బల్కు మందంబుగన్. ౨౦౮

†ఉ. కాఁకలుముంచు మేనుగలకట్టిశితండ్రికిఁ బుట్టునాకు మై
కాఁకలుగాక (సౌఖ్యములు గల్గు) నె యక్కట తెప్పనంటిఁగా
కాఁకల కోసమై కొఱఁతగాంచిన నోములు నోఁచునాకు బ
ల్కాఁకలు గాక యాజమున కాంచెనె కాఁకలుతత్తనూజయై. ౨౦౯

ఉ సానలుపట్ట నోర్చు నినుచక్కని కూఁతురఁ (గాళియోరగా)
నూనవిపానఁచ్ఛటల కోడని ‡యేటికి మాద్దుఁజెల్లెలన్

* నేడో రేపో. † ఉ. ‡ సా. ... § ...

సానికి మూలమై జగతి నాడిక కోర్చినతేసితోడఁ గా
నేని భరింప నావశమె యిట్టి యయోగదవాగ్నికీలలన్. ౨౧౧

చ. నను గనినట్టివారలకు నావయిఁ గూర్మి గొంకింతలేక య
న్వసటఁ దొలంగఁజేయుట యవాస్తవమై యిటు లుండుకోఁగ ని
ప్పుని మది మీకుఁ బట్టదని పాల్పడి చెప్పఁగనేల యిద్ది మీ
కనభిమతంబ యేని రుచి*యయ్యెను గ్రక్కున నీదృశోక్తులన్. ౨౧౨

క. అటువంటితల్లిదండ్రుల, నిటువంటి యనుంగుఁజెలుల నే నందుటఁగా
యిటు లాప డెడసి కోరిక, చిటుకురు మనకుండ నమరి చెలు వందితిఁగా.

ఉ. నీలరుచుల్ దొలంకు సురనిమ్నగ చెంగట దర్శచంద్రికన్
మేలగుదచ్చినాదముల మెచ్చుగ సప్తజకన్నమూను లే
వేళ నుతుల్ ఘటింతు రతివేలమదీయమనోవ్యథాభిదా
లాలసతం జనించి యకలాలితిఁ జెందెడు మీదుకీర్తులన్. ౨౧౩

సీ. కన్నవారికిఁ జెప్పి కరుణ పుట్టఁగఁజేసి తలఁపు చేకూర్పరే తల్లులార
మీరైన హరికి నామీనితాపముఁ దెల్పి యతని సిం దంపరే యమ్మలార
మున్నిట్టికార్యంబుఁ జెన్నుగా ఘటియించు చెలువల వినరటే మెలఁతలార
భాగ్యవంతుల కిలఁ బ్రాణదానము మించు పుణ్యంబుగలదటే పొలఁతులార
నే విశేషించి మీదాన నెలఁతలార, మనసు మీదెంత కటికియో మగువలార
యనునయంబునఁ దీసునే వనితలార, తాళఁజాలను మీయాన తరుణులార!

సీ. వెత కింతకైనఁ దాళితి నయో నేఁజెల్ల నేనెంత కటికనే నీలవేణి
యాఁడుఁబుట్టుకఁ జెందినట్టి యింతులకెల్ల నీలాగు లేదటే నీలవేణి
యెటువంటిపని యైన నీ దేర్పఁగల వని నెమ్మి నమ్మితి నిన్ను నీలవేణి
కూర్మిచే నుండెడు కొమ్మలలోఁజాల నెనరుదానవుగదే నీలవేణి
నీదు నెన రెందుఁ బోయెనే నీలవేణి, నేర్పుచేఁ గార్య మీడేర్పు నీలవేణి
యేల యీవట్టిమాటలు నీలవేణి, తాళ హరియాన యిఁక నేను నీలవేణి

ఉ. చక్కరవిల్తుఁ డేయుసుమసాయకపంక్తిఁ ద్రిహాభిమానముల్
గ్రక్కునఁబోకమున్న చెలికత్తియ యొత్తము సేయునారడిం
జిక్కగఁ †బల్కు లంగడికిఁ జేరకమున్న ప్రియంబుగాఁబ్రియు
న్నక్కన గారవింపఁ గలయంతకు నోఁచితినంటె నెచ్చెలీ. ౨౧౪

* యయ్యె దే † బల్కులంగడిఁ

సీ. మాధవాధరసుధామాధుర్యమునఁ దేలు వంశంబుచందంబు వడయ నైతి
హరిభుజాంతరవాసనరతి నింపార హారమణిస్వరూప మై యమర నైతి
యాదవహాళిమోహాసితాపాంగకలాపంబు నై యేని యొప్ప నైతిఁ
గమలామనోనాయకమనః ప్రియోద్దామమాధవి నై యొప్పు మలయ నైతి
నకట వీనిలో నేదైననొకటి నైనఁ, బొంగునుబ్రియాంగసంగమాభంగసుఖము
తపనసుత నైతిఁ దాపంబుఁ దలఁగ నైతిఁ, జెలులు మీ చేతిరట్టు చేసలయ నైతి.

క. వలపు పగవాని కైన, న్వల దది యెఱలన్న నట్టి వలపున నేనం
దోలఁ జెడుఁ బ్రాణము లిఁక డే, ని ఋప్పుట యేగండమయ్యె నిక్కము చెలువా.

గీ. ఒకుల నెత్త యొకు తెలుఁగ రా నుర్వి ననుట
నిజ మనుఁగుఁ జెల్వ లే రవ్వ నెఱపఁ జొచ్చి
రకట మది తాప మిటు మీకు నరసి తెలియఁ
బడమ మోచు (వాఁడెఱుఁ)గుఁ గావటిభరమ్ము. -౨౧౯

చ. పతులను గోరు నెల్లరకుఁ *బాములివే యయినట్టు లైన నీ
సఖులు చెలంగి నన్ను నెకసక్కెము లాడుదురే యిదంత నా
కత యగుఁ బోలు నెట్టయినఁ గాసము ప్రాణము లిపు డేం ను
న్నతికేఁ గదా యిఁ కెవ్వరు వనంగల యాడిక లబ్జగంధనా.

గీ. ఔర యుపశ్రుతిప్రశంసాన్వితంబు, పల్కెనను వ్యాజనిందానిరూపిసు
లలితసంగతిభాష నేర్పెలయునన్న, మీకు నప్పాటయెఱుఁగ నెమోఁగొరా

గీ. వసతి యర్థాంతరన్యాస మొనరు నెల్లు, మదికి నిరపేక్ష వస్తుసమర్థనమున
మదికి విం పగుఁ గాదె సామాన్యఘటిత, భన్యవస్తువి శేషసంబంధమునను.

సీ. కలదన్నఁ గలవానిఁ గలిమి చేకొనుతేనిఁ గరమున నుడివాలు గలుగువానిఁ
గడలినుండెడువానిఁ గఱగాచునగవానిఁ గరుణనిల్కడు చూపు గాంచువానిఁ
గలికినవ్వులవానిఁ గౌస్తుభద్యుతివానిఁ గనఁగ నశోక్యమూ కతలవానిఁ
గనకంపుఁ దుచు దీనఁ గలపచ్చడమువానిఁ గలుగుకాలం బెల్లఁ గలుగువానిఁ
గన్ని వేత్రలవంచుసులు గొన్న వానిఁ, గన్న యింతయు నవలీలఁ గన్నవానిఁ
గన్నులను† మంచు సెకమించు గన్నవాని, గాంతు గానోఁచు నక్కాంత కాంత కాంత.

చ. అలదమయంతిఁ (బోలె) నను నంచితపుణ్యనోపర్పు మన్నలుం
దలఁపుము మాధవాపరికృతకౌశనస్ఫుటభాగ్యగా నమో

* ...

విలసిత యానమాత్రమున విస్మృతి నొందకు మంచికై వడిన్
వెలయుము తత్క్రియాకృతి వేగ నొసర్చి ప్రమాసమాంతిన్. [illegible]

వ. అని తెనాలితనయారామకృష్ణ యతియోగశిక్షాశిఖామణి యై పలుక నవ్వులుకొలు (ములుకులు) నోరితో ముదిక నులుకుచిలుక నచ్చిలుకలకొలికి యక్కలికికి ప్రాణంబు గుదురు సెపకు నదాదం దయ్యాదనంబు పొదార నిట్లనియె. [illegible]

సీ. పంచత్వమే కోను ప్రాణము ప్రాంచిన యతనుండు నిన్నును గలందు
*ఘనస్తనములు వాండగతి(బూను నెల్లరి రాయసంబుగను గేనుసేయుగలను
మనుపనంబున మాట ప్రాపు పకాలిపలసిభయం బేయు నిన్ను సీకు
నాఘనత్వమున భారమాత్స్యగుణస్పృశ్శి చేయు ధ్రంగములు నీ తపురావు
గారుపనుల్నీ పీకా సంకటాలి, జపతి గుణగంధమాత్రింబు వసయుగాలి
నక్క సుమనోలోపము జక్కలెలుక, యంతమాత్రింబునీ కేలనంతత్తి.

[illegible]

శా. [illegible]
[illegible]
ముంచుటలు [illegible] బహుత్వ[illegible]
బహుత్రీ దమ్పొంగ [illegible] ఫలవాత్ప్రాతంబు నీ కేలనన్. [illegible]

వ. అని యారాజనలం బలికిన నవ్వులుమొలయుచు నానాంబు చేసి [illegible]
నప్పు యుష్పోడగ్గో [illegible] కట్టసనుయు. [illegible]

చ. కలికి [illegible] చేడియవు నాన నిసం బిసి యోగు దేగాగ
బలికితి వింత [illegible] మాట వచింపగా జాలగ గండెపూ
మిలుపుల ముక్కు నాయొడలు మోహము దాకి తొలంగుగ బ్రాణముల్
గలుపగ నిల్పి తింతవని బట్టగ లేక నక్క మోచెలె. [illegible]

ఉ. కన్నులు మూసినట్టి పాడకట్టిన (నాఘనుగ) నొంగి లీనయం
మన్ననుపంగ నోచెనుచు జూడగ †నీ దపు చేసనుంటి బోా

---

* [illegible] †[illegible]

పన్నుచు వచ్చు నాదుప్రతిబంధము వీడియు నంతలోనె నే
నున్ననుచుం జలించును గనుంగవ విప్పఁగ మాయ (మా) సఖీ. ౨౩౧

మత్తకోకిల. నీవు నాయెడఁ గూర్మి బోటివి నెమ్మి నాపయిఁ గల్గినం
బూవుఁబోఁడి నా నాదు కోరికఁ బొల్చు నొక్క రహస్యమే
నావె నీమది నెంతలే దని చూడ కప్పని వేగనే
చేసి దప్పక తీర్చి దేవియుఁ జెప్పద న్వీను తత్తి ర్వియున్. ౨౩౨

వ. అది యే మని యంటివేని. ౨౩౩

శా. సాక్షాన్మాధవగాత్ర సంగతికి నోఁచం గావునన్ దీని క
స్తూరీకుంకుమ గస్తురినన్నె జృంభితసువర్ణాంభోజపత్రంబుపై
నక్షీణస్థితి వ్రాసి నన్నును దదీయాంచన్మహోదారస
ద్వక్షోమధ్యముపీఠి గూర్చిగ లిఖింపం జూచి ధైనం జెలీ ౨౩౪

క. చిత్తరి చిత్తములోపలి, యుత్తల మొకకొంతయైన నుడిపెద నెటుగాఁ
జిత్తము నిలుపంగదవే, యుత్తమసుకృతంబు నీకు నోనరు నటంచున్ ౨౩౫

చ. పలికి గళ న్మరందరసబంధురగంధిసాంద్రబంధురా
కలితనవంబులం బ్రసవశ్రమవిభ్రమగోస్తాత్రాక్రోశ
మలనవపల్లవగ్రసనమంజులపాయితకంఠకాకలీ
కలితలకంఠనాదములఁ గల్కి యటులున నుల్కి యుల్కి యున్. ౨౩౬

వ. అప్పు డప్పల్లవపాణి కపటగోపికాపల్లవాయల్లక మొల్లం... నురంతసంతా
పంబున నెంతయు నొల్లంబోయిన నీలవేణి తోడి నీలవేణులం గూడి కటక
టంబడి చింతించి యీయుంతికి సంతాపంబు బలవంతం (బలంతుల) నంతం
బుఁ జెందనీక దీయెడఁ గొంతకొంత శాంతిపొందఁ శిశిరోపచారంబులు నచ
రింపం దగు ననినఁ దత్సహితలై తత్సహితలు తత్క్రియాయత్తచిత్తలై
రయ్యవసరంబున. ౨౩౭

—కాళిందికిఁ జెలులు శిశిరోపచారములు సేయుట—

ఉ. తావుల మొలక* మావిగమి తావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రముల్
కేరివలఁ జిల్కఁగాఁ జిగుర†గేడఁగిపూదడిగట్టి పట్టివేర్
పై వజలాపుచెంగలువపందిరి చెందొవ రేకవంటి క్రొ
మ్మోవులచందువాపొగడమొగ్గల నిగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨౩౮

*[illegible] † [illegible]

సుగంధి. కప్పురంపుఁదిప్ప నొప్పఁ గమ్మ పైఁ శీతమ్ము మే
ల్పుప్పొడి (నచించినట్టి పుప్పొ సెజ్జమీఁదికిన్
అప్పడంతిఁ దెచ్చి, తెచ్చి రంబు హస్తు లంగజుం
జెప్పరాని వేగ మూసి శీతలించు వస్తువుల్. ౨౩౯

ఉ. సారసచంద్ర నైణమదసంకుమదాగురు కేసరాళిక
ర్పూరపరాగ సంకుమసముజ్జ్వలసజ్జనహాల్లకాన్క క
ల్హారతుషారనీరబిసహారసమంజసపుష్పమంజరీ
వారము లాదిగాఁ గొనుచు వచ్చి కరం బరుదారు నేర్పునన్. ౨౪౦

చ. మలయజకర్దమం బొడల మాటి కలంది మృణాలవల్లికో
వలయచయంబు లంఘ్రులను బాహువులం గదియించి వేనలి
న్నలయఁగఁ దెల్లదమ్మి యిడి పెల్లుగఁ గస్తురి కంధరంబునం
గలయఁగఁ బూసి యింతి శివపూజ వడిఁ జేసి రనంగభీతికిన్. ౨౪౧

చ. మృగమదచర్చ యింతి తను మేన నలంది పరాగరాగసౌ
భగకదళీదళంబుఁ గప్పి నడి చెందొవపువ్వు కెంపుఁ గొ
ల్పగ నిడనుంచి నపుసకు హారపు నవాంతశౌరిభక్తియో
గ గురు! జాంతరంగ యను గౌన గదాకృతి దాల్చెనో యనన్. ౨౪౨

ఉ. అంగనఁ డంగనాథుని హృదంతనికాంతసీమ స్వేహము
ల్పొంగి విభంగురం బగుమ భాసిలఁగా దిశపై దశాంతరం
బుం గదియించి (సోవఁ బూపూర్ణతఁగాంచి యుయోగదీప మే
చం గను (సుకుమారము గిసలసంఘటితాన్యజనాసిలంబునన్. ౨౪౩

సీ. పదములఁ జిగురాకు లొప్పించి జంఘల స్మరతూణతిలకము ల్మనుపుకొల్పి
తొడల నరంటిద ల్వడరించి సొబగారుకటిపైఁ బరాగసైకతము నించి
నడుమఁ బుష్కరభంగి నొప్పగించి యాపన జోకగాఁ గస్తూరి రేక దీర్చి
చన్నుల గుచ్ఛము ల్పవరించి నెమ్మోనఁ జందనం బలఁది భుజంబుల బిర
కాండమిళీచెక్కలనుజంద ఖాదములఁ ది, వేణి శైవాలమునఁ గూర్చి వెలఁదియంగ
సామ్యసదసత్పరీక్షావిచారణ బలెఁ, జెల్వ లీకితిఁ జేసిరి శిశిరవిధులు.

చ. ఎడపక యింతులెల్లఁ గదియించినపల్లవసూనగుచ్ఛముల్
తొడరి వియోగవహ్ని సెక దొట్టఁగ *జివ్వున నీరుదీసి యె

కన్య మని గనుటంగ నవ్వు దలకోమలి గాత్రము నాల్గు నామురం
డెపుడు గోహానంద్రయకున్న కరవణించిన లేంతతీవనాన్. ౧౭౪

సీ. ఉరు తాపమీలన్న నుత్పలంబులు మితి కరమాన్య కెరియఁ గలుపరాదు
వారి గొంగళ్ళ మంట లెగయు హెందంబుగఁ జంపక స్నేహంబు సలుపరాదు
కన్నీటి వెల్లువలు గ్రమ్ముచు స్ఫుటల ఘనసార జలధార లునుపరాదు
నిట్టూర్పు వెడగాలిఁ బట్టదు మైదీఁగ నల వహ్ని శిఖ నిల్పఁ దలఁపరాదు
చందనము కాంత తేజ చందనము గాగ, చందవిభవ
మోహబహుళశాంఘ కారంబు ముంచినాని. హన్నగమగంబుపైఁదిలక ముస్లింపరాదు

క. అతను తాపంబు హరియింపవలయుఁ గాని, ... సన్నివహముచికిత్సలు
సతిని తాపంబు హరియించె సంగతి తెలి, సతి యు తాపంబు హరియించు వంబు

క. జనములకు మనసంతాప నాంగమునకు, కంచుఁ లొలుయింపనమార్గము
జనులఁ గాంచినటి నన్ను ... కలదు ...

క. తెమలఁ బల్లవమునములు, ఘనతెం ... యతనుసూచ ... దోచెం
దమలత తాపం బడంచునె, ఘనమలు నవియన్ని కృష్ణుని మేచికత్సన్.

క. ఈవిధమున నేర్పెఱ్ఱగ, వారిని ... సుల ...
తాపం ... దోష ... ద్రిగెన్.

సీ. ... మనముబూనఁ గొన్నమారా
సనము ... మనసిచి ... నేనెప్పటికి ...
గనితెప్పుఱా ... పరిసంగ ... చేసి
... నప్పుడు మంజీర మొక్కి చేసి

క. మాయా ... సీతా, ... పాయభన్యసా కేశవా
... మునిగేయు జలద ... సకలజగన్నాథా. ౧౭౫

గద్యము. ఇది శ్రీమదాత్రిముచంద్రమనణ ... మిళిందాంబాదర ... మాధ
... పండితార్యభవణ ... జన
సంభావి ... శాంకరీ ... అభినవ నన్నయభ
ట్టారకా ... మహామహోపాధ్యాయ భట్టారక ప్రణీతం
బైన కాళిందీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

౧

శ్రీరస్తు

కాళిందీ కన్యాపరిణయము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరాజమహాళిహృదయ, స్ఫారాంబుజచంచరీక పరిణమజ్జనతా
ఘోరాఘతిమిరదినకర, తారావల్లభవిరామ దశరథరామా. ౧

వ. మహాత్మా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

— సూర్యాస్తమయవర్ణనము —

క. అంతట నంతటినెచ్చెలి, యంతర మగలంగఁ గూఁతు నలమట గనుచుం
గాంతి దొలంగుచు వ్రాలెను, జింత ననం దనదు కాంతి చెదరఁగ వ్రాలెన్.

సీ. వారుణీసేవతనదుదుర్వార*మహిమ, మంతకంతకుఁ దఱుగనొయ్యన నెనుకకు
మేనుతనొగులంగ నప్పుడుభానుమంతు, డధిక (దీన)స్వరూపంబునధిగమించె.

సీ. అనురక్తమండలుం డగుచుఁ బూర్వాగము మూని ప్రబోధ మింపొప్పఁ జేసి
సర్వవర్ణాశ్రమాచారము ల్నడిపించి తా సత్పథంబునఁ దనరి నిలిచి
నలుదిక్కులను గరంబుల (చేత) నలరారి చక్రిసద్విజవృత్తి చక్కనుసిది
కుముదంబులకుఁ బొంగు గుర్రింగునట్లు మెలంగి పద్మిని కామోదపటిమ గలిపి
కాలగతి నయనుమించినఁగడకదక్క, శాంతిగైకొని యుపరాగమాంతమంది
ననువుశుచి కిచ్చి పరరక్తభావుఁడగుచు. నజలునానందవారిధి వ్రాలెనినుఁడు.

గీ. ప్రాచి పశ్చిమదిశయుఁ జేపట్టి యాఁడు, బంతిగాఁడత్కరిచ్ఛవిపట్టసూర్యుఁ
గానిచో నెట్టి కత పస్యకాల మెడయు, నరుణిమచ్ఛట సంజలఁబరఁగుచుండ.

గీ. చండమార్తాండకోపిరఖండసహిష్ణు, కీల నెంతయుఁ గ్రాఁగినఁ జాలఁజాల
నరుణిమ భజించె నాజగదాతపమున, దండినెఱుపెక్కె బ్రహ్మాండభాండమెల్ల

క. కొండలకు మేలుబంగరు, కొండలరాయనికి మైత్రి గొనకొనఁ జివురుల్
మొదుకొనుమావులకు దరు,షండములకు నట్టియెడఁగ చాకచి యమరెన్.

మ. తను లోకంబులు లోకబాంధవుఁ డనం దాఁగర్మసాక్షిత్వముం
గొను చత్యున్నతిఁ గాంచి కాలగతిచేఁ గుంభీభవత్తేజుఁ డై
చని యవ్వారుణిసేవ గైకొనియె నుష్ణప్రాంశుఁ డట్లౌటచేఁ
గనియెన్ ఘోరగభీరవార్ధిపతనాకారోరుపాతిత్యమున్.

సీ. సకలజగచ్చరజంతుసంతానసంతత నేత్ర రశ్మిసంతతులతోడఁ
జక్రాంగదాంపత్యసరసాభిలాషసంఘటనైక హేతుభాగ్యంబుతోడఁ
ఘనుధారణక్రియాధావదుద్వ్యావచపక్షభృద్వ్యాపృతిభరముతోడఁ
బద్మినీముఖపద్మభవ్యతరామోద కారణాన్వృష్టవైఖరులతోడ
నస్తమించెను జలరాశి నతిరయమున, వనధిజల మెల్ల నధికపావనతఁ జెంద
దొలుత నుడి నెదునుడువులఁ గడలుకొనెను, బెడఁగుఁ బోఁడిమి గైకొన్న పెద్దవేల్పు
గీ. అక్షిగతురీతి జనులుదన్నక్షిగతుగఁ జలుసరైరి పితృప్రసూసంగియనుచుఁ
గలుషమదినోవఁగడిగినలయునపిగెుు, వనజమిత్రుండు వేగంబవనధిమునిఁగె
సీ. ఇనపాతకృత మైనఘనవివరంబునఁ బైకెక్కు బాడబప్రభ యనంగ
జలములోనుండి యుబ్బులుతోఁ బ్రవమీఁదికిఁ బొంగు లేఁబవడంపురంగనంగఁ
గాలుండు జక్కవకవ మది నేర్పుగఁ జెందించి పొడమించు చిచ్చనంగఁ
గుముదిని నిద్ర పైకొనకుండ నపరాశ నెలయించు దీపంపువెలుఁగనంగ
నపుడుసూర్యుండుహరియాటవతనితోడఁ గొంతదవ్వేగియుతఁడబ్భంగు కిపోనఁ
దీరమున నిల్చుగరుడని తెలయనఁగ, నింపువటుకొ ప్రిసాంధ్యరాగంపుసొంపు.
చ. అరయఁగ సర్వమిత్రుఁడగు పట్టి యినుం డరుగంగ నింక మా
కిరవులు సేరి సన్గడఁగి నొపటి యుండెడి వేళయే నిశా
చరుఁ డధికారి తాద్భశులె సౌఖ్యము గాంతు రటంచు సంతుల
సన్వములు సేయుచు న్విహగజాలము సేసెఁ గులాయసీమలన్. ౧౩
ఉ. తారలఁ బెండ్లియాడఁ బ్రిమదంబున రా జగు దేవ సింపు సొం
పార నభోరమారమణి యాకసపుంబలు వేదిమీఁద వి
స్తారముగాఁగఁ గ్రొవ్వసుమజాలము నించెను నా నభంబునం
దారక లుల్లసిల్లెఁ గలితద్యుతు లెల్లెడఁ బర్వుచుండఁగన్. ౧౪
క. చండాతపత ప్రదిశా, శుండాలము లుదధిఁ గ్రుంకి శుంభచ్ఛుండా
దండములఁ బైకిఁ జిమ్మఁగ, నిండెడి శీకరము లనఁగ నెఱసెం దారల్.
చ. పగ లొనరించు దుర్గ్రకరభావము గైకొని మమ్ము నేఁచు మాం
దగు లయినట్టిపంకజపితానము నేదు నినుండు వోయె న
వ్వగ మది మాకు మాని యనివారణ శీతకరుండు రాజు దా
నాగెఁ జనుఁడెంచు నంచుఁ జెలువొందెను మిన్నునఁ దారకావ్రిజల్. ౧౫

గీ. పుట్టినప్పుడుసుత పాల్పుని కువల, యంబు(నేఁచెడు)నినుఁ డేగనట్టి కాని
గొనములకుమాలు గైకొన్నకొమరురాజు, వచ్చునని తారకాప్రజ వఱలెఁ జదల.

సీ. రాణ సక్షత్రప్రజారాతులు గడిదేఱ ద్విజవృత్తు లెల్లను డెంపువాఱ
జారచోరస్ఫూర్తి చాల విజృంభింప సరసులసౌఖ్యవైఖరి కృశింప
వరధర్మవిజ్ఞానవార్తలు సడలంగ నమృతాభిసంధి చయ్యన మెలంగఁ
గుముదంబుల మెలంగుకొంకు శంకను జెందఁ బరఁగి ప్రదోషంబుపటిమ నంద
నంజనాచలరోచిర్నవాభ్రకాంతి, భంజన మొనర్చు చాయ లపారములుగ
నంధకారమహాకలి యావరించె, నఖిలదిశల నరాజకంబైనయపుడు. ౧౮

ఉ. వేలుపుఁడు నామముఁగు వేకొని యన్నవసాటిఁ జెంద న
జ్ఞాలి ససూయ పుట్టఁగ విచారము సేయ కభావమంచు న
నోళ్లి రచించె గౌతముఁ డహో యిదె రూపము నాబలంబు లో
కాళి గనుంగొనన్వలయు నన్నగతిన్ బలసెం దమశ్ఛటల్. ౧౯

సీ. తానొకబలియుఁడే తిరిణి లోకాలోకగిరిదుర్గమునఁ బడి కరము లన్ని
గలిగియు నావలెఁ గడవఁగా శక్తుఁడో యెట్టులో నారాక యెఱిఁగి నీళ్ళఁ
బడెఁ గాక పట్టరో భర్మసున్నామగంధమున నతను బట్టఁ దమము శక్తి
గాంచెను నారాక గననియచ్చోటనె తనకాఁకలును దాను బనికివచ్చు
నఁటరానివానియందుఁ దా నసువెల్ల, దాఁచి పోయెఁ గాన దక్కెఁ దనకు
ననుచు వేగ వచ్చె నన బెఱుసిలిమ, గప్పికొనఁగ నిరులు గప్పికొనియె.

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప మగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యనై మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మ మయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలతుణాం బతివ్యాప్తిదుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యొటంన్న బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబు ననుసరించి, నిలుచునో లేదొ చూడుఁడీ నిఖిలజనము
లనెడివైఖరి రోదసు లాక్రమించి, యంధతమసంబు వరఁగె భయంబు వెరుఁగ.

క. ఘోర తమోబల మయ్యెడ, నేరీతి వచింప శక్య మేరికి నైనన్
ధారాళతరవివేకవి, హారులకును వస్తు వరయు టరుదై తోఁచెన్. ౨౨

గీ. చంద్రతారావివాహంబు సమయ మనుచుఁ, గాలకజ్జలకారుఁ డఖండపద్మ
జాండమంజూకరండంబు నిండుకొనఁగ, నునుచు కాటుకయనను డెఘనతమంబు.

ఉ. వేళ యెఱింగి సూర్యుపయి వేళను వచ్చుగుహాంతరాళధా
ధాళతమంబు వెంట గ్రహరాజహతవ్యతు లొట వచ్చి య

వ్వేళ నినుండు పోవుటకు వేదనఁ గుందుచునుండ జ్యోతులో
నా లలిమించుఁ గప్పు పయి నల్వఁగ నొప్పె గృహప్రదీపముల్. ౨౪

క. వడి నినుఁడు చనఁగ వెంబడిఁ, బడి చనఁ దడఁబడుచుఁ జిక్కి బలునిరులు గొనన్
వడి యుడిగి యచ్చటచ్చటఁ, బడియుండెడు రీస్తు లనఁగ భాసిలు దివియల్.

చ. తలఁపఁగ శబ్దమాత్రవిదితంబగుచున్ గుణమాత్రహీనతన్
మెలఁగుచు నప్రతీతగతి మేనురసంశయవృత్తి నందుచున్
బలునసృతంబువాదములపట్టగుచుం గరుణాప్రయత్నముం
దలకొని కుప్రబంధమతిఁ దాల్కొని యుండెను లోకసంతతిన్. ౨౫

ఉ. రాజవియోగవేదనఁ గరంబుఁ గృశించి తముంబుఁ గాంచి ప్రా
గ్రాజనిభాస్య రాణసెడరాఁ జనుదెంచును వేగ మంచు వే
శాజలజాక్షి దెల్ప నతిలాలసమూన........దస్మఖాం
భోజము నవ్వ్రానె ననఁ బొల్పెసఁగెం దొలితెల్పు ప్రాగ్దిశన్. ౨౬

చ. విరహిజనంబు నేఁచ నతివేగమ వచ్చ ననంగవీరుభా
సురతర కేతకీశరముసొంపున రేక, తదర్ధచంద్రసుం
దరవిశిఖంబునా సగము, తజ్జయకారణచక్రమో యనన్
సురుచిరబింబము న్వరుసఁ జూడఁగ నొప్పెను ప్రాక్కకుప్పునన్. ౨౭

—♦ చంద్రోదయవర్ణన ♦—

క. అలప్రాచి కుంకుమచ్ఛవి, నలరెడు మోమునను సీల మగుమృగనాభిం
దిలకము దిద్దె ననంగాఁ, గలువలచెలి కెంపుమేనఁ గప్పు దొప్పెన్. ౨౮

సీ. విరహిజనంబుల వేఁగింప మారుండు తెలివిఁ బెట్టిన గండదీప మనఁగఁ
గమలచక్రము తీర్పఁగడలిలోఁ బొడముచు హెచ్చిసొచ్చెడువింతచిచ్చనంగఁ
గుముదినిపాలింటి కొమరారు పూర్వంపు బలుతరంపుఁదపంపు ఫలమనంగఁ
గలశాబ్ధి వెడలి వెన్నెలపుల్గునిసుపులం బోషించు నును వెన్నముద్ద యనఁగ
విరహిమోహకకరకాండవిసరమండి, *తస్మరైకువవృక్షకోదండ మనఁగ
దండిరుచుల నజాండంబు నిండుకొనఁగఁ, బండువగ వచ్చె నైందవమండలంబు.

చ. †నలువలి యంధకారవసనంబు ముసుంగిడి యున్నయద్దిశా
లలనల మేనఁ గప్పు శిథిలంబుగఁ జేయుచుఁ గప్పురంబుఁ దా

* తస్మరైకువవృక్ష † నలుదరి-మూ.

లలితకరంబుల న్నినిచె లాలితి మీాఱ నన న్నిజచ్ఛవుల్
నలుదెసల న్నెలంగ నలినంబులసూను వెలింగెఁ బొంగుచున్. 3౧

చ. సరసులు స్రుక్కెఁ జక్రములు సంగతి దక్కె వియోగమానసం
బరుదుగఁ బొక్కెఁ గల్వగమి కందము లెక్కెఁ జకోరపాళికల్
శరబడివొక్కె ఘూకములసంస్మృతి నిక్కె ధరాళి నూష్మము
ల్పరువడిఁ జిక్కెఁ జక్కెఁ గనుపట్టెను రిక్కలడాఁకు గ్రక్కునన్. 3౨

సీ. సురలయాఁకటిచిచ్చుపాపగార్చుమేఘంబు పాంథులపాలింటిప్రళయవహ్ని
జారమలిమ్లుచోచ్చాటనమంత్రంబు హాతదృష్టిపేచకేద్ధాంజనంబు
కుముదినినేదెను కులదేవతామణి యురుచక్రసంతాపహుతభుగరణి
సరసజీవంజీవనంజీవనౌషధి తాపదరిద్రతాదానకర్త
తండ్రి నుబ్బించునందంపుదాఁపురంబు, పొసఁగు తమ్ములబడలికపుట్టినిల్లు
కళలు నాఱుపదింటికిఁ గాణయాచి, చెలఁగుఁ జుక్కలతెరువున సితమరీచి.

చ. హరునకు పొమ్ము కమ్ము జలజాకరపాళికిఁ జక్రవాకసం
సరణము కీడు దోడు జలజంబులసామికిఁ గైరవాటవీ
స్ఫురణము పొందు విందు సురభుక్తి(కి) భవ్యచకోరపారణా
చరణము పొంగు రంగు గని చాల వెలింగెను నింగి చెంగటన్. 3౪

సీ. కలశపాథోరాశిగర్భసంజాతంబు ప్రాగ్గిరావసథవిభ్రాజితంబు
విమలనిజద్యోతవిశదీకృతాశంబు నభ్రంలిహాదభ్రవిభ్రమంబుఁ
గాశికసంచారకార్యనైకాయంబు నురుకరోద్భూతపద్మోదయంబు
బహుళద్విజాళిసంభరణప్రవీణంబు నుపకంఠతారాళియోజితంబు
వినారబడె శశభృద్వైరావణంబు, రుచిరతారకమార్గసగోపరంబు
భవ్యనక్షత్రవీధికాబాధురంబు, సంకుసకసద్గృహగ్రాహసంకులంబు. (?)3౫

గీ. క్షీరజలరాశిదీప్తిస(జీ)వనంబు, పంకరుహకాండఖండనపండితంబు
పక్షయుగధారి తారకావర్గచారి, రాజిలుచునుండె నవ్వేళ రాజహంస.

క. చెన్నారుచుండె వెన్నెల, మిన్నావెన్నెలలతేట మించియొసఁగఁగా
నన్నలినజాండ మొప్పెను, సన్నపుఁ బెలికప్పురంపుసంపుటముక్రియన్.

క. చందురునివంటిబిడ్డని, పొం దెడయఁగలేక పాలమున్నీ రరుదే
నిండెల్లఁ బాలు నిండె న, నం దగె లోకమునఁ గుముదనాథాంశుచుల్.

సీ. కలువలగములచొక్కపువాసనలతోడఁ గమలసంకోచంబు ఘనతఁ గాంచె
వెన్నెలపులుఁగులచెన్నుదనంబులోఁ జక్రాంగఖేదంబు చాల మించెఁ
జంద్రకాంతోపలస్రవదచ్ఛవారితో విరహినేత్రాంబువు ల్విస్తరించెఁ
గాకారిముఖజంతులోకాభయంబుతో జారులమది భీతి సందడించెఁ
బుడమిచెలి మేనఁబుట్టిన భూరితాప, భరముతో నంధకారంబు పఱవఁద్రోచె
వలులనెఱితావు సద్గుణావలులఁ బ్రోవు, నీరజంబులదాయ వెన్నెలలు గాయ.

క. లోకాలోకాంతరమున, భీకరమై యుండు తమము బెదరి గిరిగుహా
కోకహృదంతరసీమలఁ, గాకెక్కఁగ బాఱి యుండఁగల దీవేళన్. ౪౦

క. చలివెలుఁగుచాయ తమముం, గలయన్ హరియించు ననుట గాదబ్బను కో
కులహృదయము నిది చిత్రము, తలఁపఁ దమోమయముగాఁ గదా సుచి చేసెన్.

చ. అడరి తమంబు సర్వజగదాత్మకవస్తువు గప్పుచుండఁగా
నడఁచెను గోవిలాసముల నస్తను మంతయు వస్తుదృష్టి చే
పడఁగ నొనర్చె సద్వ్రతతి భవ్యముదంబుధి నోలలార్చెఁ దా
నెడయఁ డుదారవిష్ణుపద మీద్విజరాజు మహామహుండనన్. ౪౧

గీ. తలఁప నబ్బుర మీకళాధరునిగోవి, లాసమాధుర్యమహిమంబు లబ్బవన్న [గ
హృదయములు శశ్వ్రసక్తిగా నాలుకరఁగ, కుందుఁ జెలి నాలుగరఁగుటకొప్పికానఁ

సీ. నిజగోవిలాససన్నిహితనానాపదార్థ ప్రపంచ బుధ స్తవమగును
మాధుర్యము ప్రసాదమహిమతో నెనయంగ మిగులనస్థవ్యక్తి మెఱపు గానఁగ
నమృతవాగాదిదోషాస్త్రకతిమిరంబు మాంపిన ప్రస్వాలంకారసము
లలరారఁ బత్రబంధాదివిశేషము ల్వాలుఁగ సుచిరనాస్వాదిరసిక
వరకవులు మెచ్చినవరసాస్వాదముండఁ, గుకవిబృందంబు నస్తప్రకటమహిమఁ
జూడఁ జాలక ప్రక్కఁగ జోడులేని, లాలితి వెలిఁగె మేటి కళాధరుండు. ౪౪

చ. ...మొక్కఁ డేప్రబలునొందుగుణంబు గనంగలేక వి
స్ఫురణము దక్క లోకమున శోభిలఁ జేసె గుణవ్యవస్థ దా
విరహిజనాంతరంగములఁ బెందమమును గుముదంబులందు ని
బ్బరపురజంబుగాకరి............గిరిసత్త్వము నృపచర్. ౪౫

క. వెన్నెలరాయుని వెన్నెల, వెన్నలపైఁ బర్వ గిరులు వృక్షము లెల్లన్
వెన్నెలజిగి గిరితరువుల, యన్నలుఁ దమ్ములు ననంగ నలరెన్ ధాత్రిన్.

మ. కొలుపక్షుంబున దారకల్ విరళతం దు..........తంతకుం
జలిని గ్గక్కుడుచాయు జేకొన మరిన్ సంధిల్లె నిత్తెర్వి తా
రలు మేల్మల్ మగ ఁజేగుదేర బరమార్గ్రింబై నభావంబునం
జెలుపొప్ప న్నెదు రేగి *తత్తనువు నాశ్లేషించె నొం టేనియున్. ౪౮

గీ. మృదులశీతలకిరణుల......చుఁజేసి, కువలయానంద మొనరించెఁ గన్నరాజు
కువలయానంద మొనరింపఁగోరువాఁడె, రాజనుచు నెన్ను మనుబుధరాజతతులు

చ. ఇనుఁడు చనంగ సందుగొని హెచ్చిసరక్తత నైంద్రి(?) జెందియ
...విన్నిశాచరుఁ ... దూరముగా గర మంది నన్ను న
య్యినునిపతి ... జెనక నేపున జేరగ పేడ జూచు ఏ
పని యని పద్మినీరమణి పద్మముఖంబును వాంచె గ్రుస్సనన్. ౪౯

చ. సరసి తుషారశీకరసంగతశీతుషారశీకరో
త్కరఘనశాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ దామరమోము వంచి యం
తరతరుశీనభృంగచయతారవినాదము లుప్పతిల్లఁగాఁ
బురణ దొలంగి జక్కవలు పొంగక పొక్కఁగ నేడ్చె స్రుక్కుచున్. ౫౦

క. రతు లుడిగి పొంత ద్విజవర, పతు లడలఁగఁ జూచి(చూచి)పాపక్రియకున్
వెత గనర సరసి లజ్జా, నతముఖయై యుండె నపుడు నలువెడలంగన్ ౫౧

సీ. తనతమ్ములకు జేరఁ దలఁపఁగఁ బగవాని శరబడి తొవల సంసర్గఁ జేయ
ఖరకరుం డగునిదుం దురుతీవ్రతఁ గడంగి పవలుగాఁరించు నుత్పలవిచికిల
బాధ్యగారంబులఁ బడిపోసి యున్నంపు మధు రాన్నములులేక మాఁడఁజేయు
నిదుఁ గాఱుఁబోలి చల్లనిరాజు చనుదెంచి బెడఁగుకరంబుల వెడలఁ దిగిచి
కలువపూఁబళ్ళెరంబులఁ గఱవుదీఱ, హితరసాన్నము గల్పింప నింపు గాఁగ
నారవస్తుతు లెసఁగంగ నారగించెఁ, దనివిమదిఁదీరఁగ మధువ్రతద్విజాళి ౫౨

ఉ. చల్లనిరాజు వచ్చి కరసంగతి సేయ నిమంతు సేయుఁగా
గొల్లఁ దొలంగ నంగసుఖ మొంతయుగా సుఖనిద్రఁ జెందెఁగా
కెల్లరుఁ బద్మినీరమణి యొప్పుడు నుల్లకు చంద్రునందు రి
క్కల్లకు మెత్తురా యని పకాపక నవ్వెఁ గుముద్వతీసతుల్. ౫౩

గీ. సరసులకమిత్రుఁడగు నెసూ చందమామ, యులఖ రాంసుంమదస్మేమియాదరించెఁ
గాఁకగావించిజీవనగ్రాహిగాఁగ, ననుచు నపుననవ్వెననఁ గల్వ లపుడు విరిసె.

---

* త తరువు.

ఉ. ఏమగవారు నామగని యొప్పు వహించిరి చంద్రుఁ డన్న య
న్నామము స(ర్వ)మోదఘటనం గలిగెన్ శశికంచుఁ జెప్పరే
ప్రేమను నన్నుఁ జేకొనఁగ బెట్టుగ నీరసమూని పద్మినీ
భామయ మోము మోడ్చె నని పల్కున నవ్వెను గైరవావళుల్. ౧౫

సీ. సితపక్షగతి గాంచి చెలువారి పంకజాసనభావమై ఖచిఁ జాలఁ బ్రబలి
వెన్నెల లీనెడు వెలిమేన దైవాళి జుంకెకప్పులు పూనుపొంక మమరి
యచ్చంపుగుణమూని లచ్చికిఁదోడౌచు విధుసమాఖ్య జగంబు వినఁగ నలరి
తమము పోఁగొట్ట నుత్తమధర్మగీతులు సాకల్యముగఁ జెల్వఁ జాగఁ గలిగి
మూఁడుమూర్తులవేసంబు ముచ్చమువుల
యాకృతియు నొక్కవేళన యానుకొనుచుఁ
గాలభిద గోరి తద్వృత్తి గాంచుననుని
మించి దీపించు దివి మంచునించువేల్పు. ౧౬

సీ. ధరణీధరోరుకందరమందరోదారతమ మణంపమికిఁ దా నమరె నేమొ
ఛాయాపహరణశ్రేయరక్తిచ్ఛటావాప్తి లేమిడికిఁ దా నమరె నేమొ
ద్విజరాజసంతతి* దీనత్వ ముడుపఁగా నేరుపులేమిడిఁ జేరె నేమొ
సరసుల నామోదసంపద నందింప బలిమిచాలమికిఁ జేపడియె నేమొ
యొకకలంకంబు నెమ్మేనఁ బ్రకటమయ్యెఁ
గళలు పదియాఱు వెలుఁగంగ మెలఁగుదొరకు
సకలసద్గుణనిధి యైనచక్కనయ్య
కొక్కదోసంబు లెక్కింప నొచ్చె మగునె. ౧౭

సీ. జారసంకల్పంబుఁ దూలింపఁగాఁ జేసి చోరుల నూరాలకుఁ జేరఁగఁ జేసి
సన్మార్గ మెల్లను సత్ప్రకాశముచేసి పంకజావళిఁ బఱఁగాపంచ చేసి
యరిజాలమూలనెల్ల నండ వాయఁగఁ జేసి యూర్జితద్విజరాజి నలరఁ జేసి
పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహల్ సొరఁ జేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁ జేసి
ఖరకరుఁడు మున్ను చేసినకాఁకఁ బాసి, యులరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగఁ జేసి
కువలయానంద మొకరించెఁ గూర్మిఁ జేసి, యారచల్లనిరాజు దివ్యప్రకాశి.

చ. వెరవు దలిర్ప యజ్వపతి వేగ రథాంగవధూటికామనః
స్ఫురదురుహేమకుండమున భూరివియోగకృపీటయోని భా

* సంపతి-మూ

సురకరకాండజాలముల శోభిలఁ జేసెఁ దదుత్థధూమమే
పరఁగెను మేన నంక మయి పంకజవైరికి నొంచి చూడఁగన్. ౫౯

ఉ. అచ్చలినిగ్గునిగ్గులు రయంబున నెమ్మొయిసోఁకు కాఁక చేఁ
జిమ్మున నేఁగినట్లు చెలిచిత్తము తత్తఱ మంద హెచ్చి బ
ల్వెచ్చని యూర్పుగాడ్పు దరవిన్నని కన్నులు విచ్చి చుర్చురన్
మచ్చరమారఁ జూచి యవమానము మీఱఁగ దూఱెఁ జంద్రునిన్. ౬౦

— చంద్రోపాలంభము —

ఉ. చిచ్చిదె మింట మిట్టఁ గనఁ జిచ్చొక టబ్బునె చందమామయో
హెచ్చుగ నిప్పు లుప్పతిలు హేతువు గానము పచ్చివెన్నెలో
యచ్చెరువయ్యె సంగముల నంటిన మాత్రన పొక్కు లేలొకో
యచ్చెరు వేల యిట్టివిరహార్తజనంబుల కట్టు లయ్యెడున్. ౬౧

ఉ. తమ్ములకల్మికిం గనలు దాల్చుచు లోపలఁ గుంది కందు నీ
విమ్మెయిఁ బాంథకామినుల నేఁచక మానుదువే తలంపు మో
హమ్మున నిన్నుఁ గన్నకడు పాబడబాగ్నినిఁ గాలకున్ని భా
వమ్మునఁ జూడఁగా విరహవర్గము పాపమె కా నిశాచరా. ౬౨

సీ. చండాంశుకరమహోజ్వాలలలోఁ గాలి మాఁడక తక్కునే మఱియొకండు
బడబాగ్నిలోఁ బడి భస్మమై కూలక మహి వృద్ధిఁ బొందునే మఱియొకండు
కాలకూటంబు సంగతి గాంచినంతనె మసి గాకపోవునే మఱియొకండు
సైంహికేయమహోగ్రజఠరాగ్నిలోఁ బడి మగుడ నేతెంచునే మఱియొకఁడు

(ఇక్కడఁ గొన్నిపద్యములు లోపించినవి.)

ఉ. అన్నను గూఁతుఁ బట్టుకొనునట్లుగఁ జేసిన మిండఁడీఁడు గా
కొన్న నవింటివాఁ డతనిక్రూరత యేమని యెంచుదాన నీ
* వెన్నఁగ మేనమామవు గదే గురుతల్పగు నిన్నుఁ జేయఁడే
యన్న! కళానిధీ! యతని నల్లుఁ డటంచుఁ దలంచి కూడితే. ౬౪

క. గణుతింతు రెటులు నిను భువి
గుణవంతులు ప్రకృతి వికృతిగోను నితఁ డనుచున్
గుణవృద్ధిప్రతిషేధము
లణువెఱుఁగవు సమభవంబు లందవు చంద్రా. ౬౫

---

* వెనుక మేఁనమామవు-మూ

గీ. ఆర్యు లెల్లఁ బ్రసాదమాధుర్యముఖ్య
సద్గుణాలంకృతుల కెల్ల జన్మభూమి
యితఁ డనుచు నెన్నుదురు నిన్ను నెట్లు తద్వ
యాభిసజ్ఞానకలన నింపెసఁగునతులు. ౬౬

గీ. అసితరుచి మించు నాహాలాహాలముకంటె
వెలివెలుంగుల యీచంద్రవిషము మించు
నసితవిష మెల్ల మ్రింగెను హరుఁడు రాహు
వీని మ్రింగియు నోపక వెడలనుమిసె. ౬౭

గీ. సైంహికేయు వివేకంబు చాల కీర్తి, ద్విజులరా జని మ్రింగక విడిచి తేల
నీనిద్విజ*సంతతిద్రోహి వెసఁగాదె, మహిఁ బ్రసిద్ధిలై నీకుఁ దమఃకుదంబు.

సీ. ఘనతమాగమములు గాంచితి వేరీతి వానిమూంతరములు గాన వైతి
రహి నన్నియును బదార్థము లెల్లు దెలిపితి వ్యాప్తి నకుంఠితవడయ వైతి
వాగి నపూర్వాలోక మొందితి వేగతిఁ బ్రాభాకరచ్ఛాయఁ బడయ వైతి
పురుతమోహతి నెట్టు లొనరంగఁ జేసితి సత్ప్రకాశముఁ జేయఁజాల వైతి
కాదు తెలివికిఁ బదవిభాగంబు సేయు, వ్యాకరణవేత్తవై యెట్లు వఱలి తీవు
జగతి నెన్నఁగ నీవతిజడుఁడ వయ్యు, నహహ యెట్లు కళానిధి వైతిచంద్ర!

గీ. చంద్ర సన్మార్గవర్తివై జరుగునీకు, సత్ప్రకాశంబు సేయుఁగఁ జనదె చెపుమ
సరవి దప్పఁగఁ బలికితి సత్ప్రకాశ,ములఁ దమోగ్రస్తునకు నెట్లు గలుగనేర్చు.

గీ. అకట పదదర్శనమ్ము కరాగ్రమునన, యున్న దని చంద్ర యేటికి నుల్లసిలెదు
సంధివేళలఁదమము మస్తరముగాఁగఁ, బకృతిభావంబె తెలియఁగఁబడదునీకు

గీ. పంకజాతారి సంతాపపదమ వగుట, వాసికెక్కెను నీకళావత్త్వ మెన్న
నకటకట నీవు జడభావమందియుండి, యరసిచూడ మహత్త్వంబునంది తెల్లు!

గీ. మేనిది నిశాసహాయత మెలఁగె ననుచు
సామ్యవైరంబుచే బాధ సంఘటింపఁ
జనునె పద మాద్యము హరిద్ర నొనరఁ బలుక
శబ్దమాత్రసమాయాతసమతఁ గంటె. ౭౩

గీ. †నలినబాధక గుణవర్గణంబులోన, గణన గానలేవు ముగుదలఁ గ్రాఁచ నీవు
అరసి చూడంగనిది చిత్రమయ్యె నెట్టు,లవని నిన్నుఁగళావంతుఁ డనిరిబుధులు

---

*సంపత్-మూ †నలినబాంధవ-మూ

చ. హరియణుమాత్రమానసమునందు జనించి మరుం డనంగుఁ డౌ
కరణిని నీ వతీంద్రియతఁ గాంచితి వేని నిశేశ మాకు సౌ
ఖ్యరము ఘటిల్లదే యటులు గామి వియోగులభాగ్యహానియే
హరిహరి తప్పనాడితి ననంగుఁడునయ్యు నతండు నేఁచఁడే. ౭౫
చ. చలువలరాయ నీకు హరిసన్నిధి వర్తిలుదాన నౌటచేఁ
జెలియల నైతి గా వరుసఁ జెప్పఁగ నైనను నన్నుఁ బ్రోవుమీ
చెలియలి నేఁచుఁ దోడనుచుఁ జెప్పఁగ విందుమె యింత చెప్పఁగా
వలవదు తోడనే పొడమి వచ్చినచెల్లెలియిల్లు నిల్పితే. ౭౬
ఉ. తమ్ముల*మేల్ నిరోదయత దాసినయంతనె కూల్చి సుప్రభా
తమ్ములఁ బక్షపాతసుఖతమ్ముల సద్విజరాజచంద్రజా
తమ్ముల నెప్పుడుం బొగలఁ దగ్ధయఁ జేయుచు నుండు నీకు నో
తమ్ములదాయ సద్గతియుఁ దద్విజరాజత గల్గె నెట్లొకో. ౭౭
గీ. రాణ్ణగకొని నే ద్విజరాజ ననుచుఁ, జెప్పికొన నీకు మదిలోన సిగ్గుగాదె
విప్రయోగులపాలింటివేరువిత్తు, వది నిశాచర నీకెన్న †ననుచితంబు. ౭౮
సీ. పదియూఱుదినములు ప్రాప్త మౌ వెంటనే యఱిగెడుసిరిక మి న్నందికొనుచు
ద్విజరాజసాంగత్యవృజినంబు గైకొంచు సరసులు బెగడెడుచాయఁ గనుచు
ద్విజవృత్తిహరియించువెరవులో మెలఁగుచుస్వప్రకాశోన్నతి చన మెలఁగుచుఁ
జెలఁగి మాన్యక్షేత్రములనాక్రమించుచుమావంటియనదలమన్నిగొనుచుఁ
దెరలనికలంక మూనుచుఁ దిరిగితిరిగి, యడిగిపోయియధోగతిఁబడెదునిన్ను
...ద్విజరాజవని...యెన్నుకొనెదు, కొశకారులు జగతిలోఁ గొఱఁతవడరె.
గీ. చంద్రత్వద్వాచక(ంబగు)చంద్రపదము,పలుకు విపరీతలక్షణాకలిత మగుచు
ఖేదకారిత్వ మిది వింతగాదు తెలియ, దర్శపదము విరుద్ధబోధకము గాదె.
క. కిరణసితరుక్కలంక, స్ఫురిత‡తానీ(ల)రుచులొదవఁ బూర్ణేందుఁడు సం
హరిణారిఁ బోలు నేనియు, విరహిమృగము నీనిఁ గనుచు విడుచు నసువులన్.
క. కరము సుఖంబొనరు బుధ, స్ఫురణంబున జగతి నీకుఁ బొడమినబుధవి
స్ఫురణంబు జగదుపద్రవ, కరణం బని యెన్నవయ్యెఁగా భువిఁ జంద్రా!
క. సకలాలంకృతి వేగతి, నకట లలితచిత్రరూపకౌపమ్యంబుల్
వికలములు నీకు మఱి దీ, పకభావవిరోధములును బ్రకటం బగునే. ౮౩

*మేలునీరోదత-†ననుచితంబె. ‡స్ఫురితానీరుచు-మూ.

ఉ. ఆతతపుష్పరస్థలి విహారముసేయు గజంబు చక్రుఁడ
ప్రీతి బిసాంగులం గెడప *బిట్టు మదిం గనలూని సింహ కా
జాతుఁడు మ్రింగి క్రక్కె మెయి చాలక వానికి దోస మేమి జై
వాతృకుఁగా సృజించు నలువం దులువంచు వచింపఁగాఁ దగున్. ౮౪

గీ. విరహిబిసములఁ ద్రుంచుచు విమలపద్మి, †నీగణంబుఁ గలంచుచు నీరజారి
మదగజేంద్రునిసాటియై మ●యు మింటఁ, గరబహుత్వంబు వినికిఁగలదు గాని.

చ. ‡చెలి కగువింటిబల్మిఁ గొని సారము జాలిఁగఁజేయు మారుఁ జి
చ్చులికను వెట్టచేఁ గడపి శుంలి శశిం దలఁకిల్పె ‡నెలాకో
నెఱదొరవింటి కోపధులు నిచ్చలు నేలుట వీనిఁ ద్రుంచినం
జెలులను ఖేదము ల్విపమదృష్టికి నిశ్చితబుద్ధి గల్గునే. ౮౬

సీ. నింగికి ముట్టంగ నెజఁ బాలమున్నీరు పొంగించు, మేనెల్లఁ బొక్కఁజేయు,
జలజాటవి దహించుఁ, జక్రుఁ డన్న(ను)వి శేషార్థనాచార్యగంబు లనుపపన్న
ములుగవహ్నిత్రయి దెలియనబ్బరమేమిశ్రౌతవాక్యన నహః కేతుముఖ్య
భేదకముల నుపపాదించుసూర్యునిఁ జంద్రమఃపద మని చమున్రతేపె
యరసి చూడంగ వహ్నికి నరిది వీని, వేఁడి యెట్లన్న నత్యంతవిహితయోగ
బలముచే నుక్తకార్యంబు పరఁగుచుంచికి, నట్టికార్యంబువీనిఁగన్నంతఁబొడము.

గీ. జనన మందినదేశంబు మనఁగనీఁడు, వీని కాకలిశో నెల్లు ఖేద మొనయుఁ
గలుషితాకృతి యగువీనిఁ గన్నకతనఁ, బాలవంటికులం బెల్ల భంగపడియె.

క. కాఁకదొరబిడ్డ తమ్ములఁ, గాఁకం దొరలంగఁ జేయు గామిడికానిం
గా కెనయు నిట్లు దూఱుచుఁ, గాఁ కెనయం బువ్వరువ్వకట్టిఁడిగ్రద్దిట్టున్.

— మన్మథోపాలంభనము. —

శా. తల్లి ల్లంచును నన్నగద్దె యనుచుం దర్పింప క ల్లార్చి తా
నల్లాడుంజిగితమ్ము లంపగమిపా నావట్లుగాఁ జేయునీ
వల్లల్ గన్గొనఁ గన్నతండ్రిమది దావజ్వాలలో డిందదే
చెల్లంబో మముబోంట్ల నేఁచు టరుదే చింతింపఁ జేతోభవా. ౯౦

చ. హరుఁడు మహాత్ముఁ డం చెఱుఁగ కాతని కొగ్గి నరించి కంటిమం
ట రహిఁ దొఱంగి నీఱయి యనంగ పిశాచము వైతి కానిచో
ధర నబలాలి సోఁకుదువొ తద్దయుఁ దాపము సంఘటింతువో
పరఁగ ననుక్షణోన్నిషదపారవికారదశల్ రచింతువో. ౯౧

*బెట్టుమదిం †నీరుణంబు ‡చెలికని తూఁపఁదగును. ‡నెలకో గ్రొత్తక ము.

సీ. చెల్లెలి*యిల్లాల్లఁ జెల్వుదుల్లఁగఁ జేసి కుముదంబులకుఁ బెంపు లమరఁ జేసి
సూర్యసంగతి నైనసొబగున్నెఁ గలిమూని సురలకెల్ల కళలెల్లఁ జూఱచేసి
పూర్వపక్షం బన్నఁ బొడవుగా నిక్కుచు నితరపక్షం బన్న నింపు చెఱుచుఁ
జాలని యొకకళ సర్వజ్ఞతలఁ దన్ని మేల్కళానిధి వని మిన్నుముట్టి
ధరణిఁ జక్రిజాతులఁ దలఁకఁజేసి, శంక డిగి రాజ వనెడుకళంకితోడ
వంకయేపొంకమని పూనుమంకుతోడఁ, బొందుదగునయ్య నీకు ముకుందతనయ
గీ. సాధనం బవికల మైన జగతి సాధ్య, సిద్ధిఁ గాంతురు గాదె ప్రబుద్ధు లెల్ల
నహహ వికలము సాధనం బైనచుట్లు, చేకుఱెను మార యువజయసిద్ధి నీకు.

ఉ. తామదిలోఁ గళం కుడిగి తఱి దలకెక్కఁగఁ జేసికొంగనే
భీముని నీకుబల్వగతుఁ బెద్దగ భూషణచేసి నీశరం
బేమఱి కూల్చినట్టి జను నీతని నే మని చందమామ మా
మామని చెప్పకో హరికుమారక నీమది సిగ్గు లే దొకో. ౯౪

చ. సమయము గాఁగనే విరియసాఁగెడుపూవులు నంటినంత నే
భ్రమపడి కూయునారి తతిరాఁ జెఱుకువిల్లు విరూపమైన తే
రు మఱి చిఱుక్కురన్న బెదరుం బడివాగెలు గల్గి దేహమే
యమరనియోధనై యకట యందితి వెట్లు జయంబు మన్మథా. ౯౫

గీ. బాణ మున్మత్తమై నీకుఁ బరఁగసాగె, మధుపుతోఁ గూడ నీకు నున్మత్తవృత్తి
గలుగఁగార్యంబుచెఱుఁగానఁగానిపొందు, విడువనిఁకనైనఁదగుమధుద్వేషితనయ.

సీ. తియ్యనిబోనంబుఁ దిని మన్నిపట్టులఁ జేరి నున్నగ్గులఁ గేరువాని
నొకమృదుసుమమాత్ర మొంట నంటిన యంతఁ జెల్లుభీతిల్లి మూర్ఛిల్లువానిఁ
బల్లవపద మీఁగి బలుకప్పమైఁ బూని పంచమవృత్తి చేపట్టువాని
శరవర్గముల నుల్లిగిరిగహ్వరము దూఱి హాఁవడి తప్పుట†నలరువాని
మప్పరంబున నెలకుబ్బి‡యూఁగువాని, వెన్నెలకె వాడి తెలివెల్లవిడుచువానిఁ
గలసికొని నన్ను వేధింప వలచితేని, మదన మనలే వరూపమయ్యెదవుగాని.

—♦ మందమారుతోపాలంభనము ♦—

క. అలివేణి యిట్లు నెవ్వగ, వలినేలుపునల్లుఁ జెగడి వారనికినుకఱ
బలుకీలలీల నోఁకెడు, చలిగాలిఁ దూఱుఁ దూఱి చనసివిరాళిన్. ౯౬

సీ. వాగులు మలలు నవ్వారిగా నెలకొని కనరాక మెల్లన చనుచు నెట్టి
సమయంబునైన వాసన మచ్చు వడిఁ జల్లిచలువ లెక్కఁగఁజేసి సాధుమాన

*యిల్లల్ల †బడలువాని ‡నూలువాని-మూ.

వస్తువు గ్గొను నల్వ పశ్యతో హరచోరుఁడని పాపములలోఁయ నలయహీన
బలములఁ గాఁపుంచి పడ నైవఁగా వాని నటుచేసి తద్ధనం బంత గొనుచు
మన్ము వేధింప వచ్చితిమలయపవన, మనవిగాఁ జెప్పెదను నాదుమాటవినుము
ధైర్యమనియెడునొకమహాధనముగలదు, వెన్నునకు దానిలాగెడు వెరవుగనుము

చ. పురహరమూర్తులందు నొకమూర్తివి బాలసమీర నీవుగా
హరునకు నెప్పు డక్షిగతుఁ డైనయనంగుని క్రింద నీఁగఁగాఁ
బరిణత మయ్యె నెట్లు మది భావము నీ కళిమానశూన్యమే
హరిహరి తప్పఁ బల్కితి ననంగత నీవుఁ బిశాచ మాదువున్. ౧౦౧

గీ. బాలభావత జడుఁడవై వచ్చుకీషుఁ, దెలిసికొనలేక ననుడాయుఁదలఁచి పవన
వచ్చె డేటికి మోసంబు వచ్చు నీకు, ఫణిశయానునిసన్నిధిపట్టు మాకు.

క. కట్టా యేఁచెదు చెలువులు, చెట్టలపాలయ్యె నేమి *చేరెదుఁ బుట్టన్
పుట్టవ యాఁదోడులతో, నుట్టిపడితె యాకసంబునుండి సమీరా. ౧౦౨

ఉ. గంధపుఁగొండ నండగొను కట్టిఁడి పాపవిషాగ్నికీలలం
జెందఁగఁ బోయె నీజడిమ శీతత గల్గినఁ గాఁక చేయుదే
మందత నిట్టి ధీ యొదవె మానగు శైత్యము నీకుఁ గల్గెనా
యుండలి దందశూకచయ మంది గ్రసింపఁగ నిందు వత్తువే. ౧౦౩

గీ. విరహిజనముల ప్రాణముల్ వేగఁగొనఁగఁ, బవననీకెట్లుదగు జగత్ప్రాణసంజ్ఞ
యశ్వకర్ణాదినయమున నది పొసంగు, నొండె విపరీతలక్షణ నొనరునొండె.

గీ. నిరతిశయమత్తనూష్మిమ నీకు నెట్లు, లుష్ణిమ యడంగి శీతత యుద్భవిల్లు
నాతురతఁ గానిపనికి నీ వరుగుదెంచి, తహహ జమునకు విజ్ఞాన మబ్బుటెట్లు.

గీ. పాంథులకు నిన్నునుండియుఁ బడనిపాటు, లెట్టు లన్ననుజంద్రశీ(కేం)ధనమున
నతనువహ్ని సమింధనంబగుటయరుసు, మలయపవమానపయినీవుమలయకున్న.

క. మాయన్న శమనుఁ డనుపఁగ, మాయన్నా వచ్చినావె మ మ్మరయంగా
మాయన్నదూత వగుట, న్మాయన్నయుఁ బోలె నీవు మ మ్మలఁచెదవో.

చ విరహుల నేఁచుపాతకము వీడిఁడి పోవునె జాహ్నవీజటా
భరమునఁ గుంచి బల్మలలపాలుగ నుంచి భ్రమంబు నించి రూ
పరిడిగ డించి యప్పు గవు లంట రచించి యహీనభీతి మే
దరము రచించి నిన్నుఁ బలుత్రోవల బెట్టెడుఁగాక మారుతా. ౧౦౪

*చేరఁబుట్టల్ పుట్టలయాం-మా.

గీ. పాంథజన దాహ మునరింపఁ బవన నీకుఁ, జెల్లునలాభిధానంబు చెల్ల దనిల
శబ్ద మచ్చట నిత్యసంసర్గఘటన, మహీజనంబుల శల్లఁ బ్రామాదికంబు.

చ. మలయసమీర, రీతి గన మంచిది శబ్దము నుమ్ము శైత్యముల్
బలువులు సుప్రసాదత యపారము మాధురి హెచ్చు వాసనల్
గలుగు రసంబు పూర్ణ మని కా వినుతించు ఘనాళి యట్టినీ
చెలువపురీతి నాచెవులచెంత (నితాంత) కఠోర మేలొకో.   ౧౧౦

—। శుకకోకిలాద్యుపాలంభనము ।—

క. కలకంఠి యిట్లు గఁదపు, మల మెలఁగెదుగాక బల్కి మానక శుకకో
కిలబృందాళి హంసల, కలకలముల కలికి పలికెఁ గటకటపడుచున్ ౧౧౧

గీ. శుకసుకవి నీకవిత్వంబు శోభగాంచు, మధురతర వాక్యరచనల మదనమూర్తిఁ
డెంటవు నై నీవుమీఁ దెక్క నోర్చి తెల్లు, విషము మున్న త్తమతనిగోవితతిగాదె

గీ. యోగిజనులకు నానంద యోగ మొసఁగు, నతిజడ యోగులకు నెల్ల నరతిఁ జేయు
నీమధురోక్తి యీయుక్తి నిజము సుమ్ము, శుకమృదూక్తుల కైవడిశుకవతంస.

చ. హరిపదదేశ మందు మహామధురంపు రుచుల్ స్వజిహ్వకిం
పరుగ నాని మాధవసమాశ్రయశైకనిబద్ధబుద్ధి మే
లిరవగునట్టినీకుఁ దగునే శుకసత్త్వను మెన్ని చూడుమా
హరిహరి యీడఁ బేదలకు నాంతర మెల్లను నొవ్వఁ బల్కఁగన్.   ౧౧౪

చ. నలువ మొదర్చె ఖానము ఘనం బకుశగ్గగ యేతదర్థముం
దెలియక శబ్దసామ్యమునఁ దియ్యనికన్పరఁ బెట్టహాగి ర
ట్టుల నయిన న్నిజోక్తులఁ గఠోరత మానుమ నీకుఁ గీరమా
తెలిసెఁగదా విధాతృఁడు విధించినకార్యము రిత్తవోవునే.   ౧౧౫

క. సుక మానసీక చెవులకుఁ, నెక మాటి కొనర్చ నిది రసికమాధురియే
యిక మానుము ముఖజితకిం, శుకమా చల మేల బాలశుకమారకమా

చ. అనుసమయాపతద్విషధరాగతసస్ఫురదన్తవానువ
ర్తన లోనగూడియు న్విషధరగ్రసనోగ్రత మించి తోశిఖం
డి నిను నుతింప మైఁ దలఁకు శివిఁ గలాపము కేశపాశమై
యెనయ యదూద్వహుండు ధరియించుట యెట్టులొకో మయూరమా.౧౧౭

శా. లేదావంత యనుంగు నెవ్వగల జాలిం బొందఁగా నేరికిన్
లేదావంతయుఁ బెంచె నంచు మది నోలిం గూర్మి యయ్యోశిఖీ

నాదాఱిన్నినుఁ బెంచమార్చ నిఁక నెన్నం గొంచెమా పాపముల్
రా దావ్యాకృతి దా నిపాతితమయూరవ్యంసకంబే కదా. ౧౧౮

సీ. చతురాననాకృతి సతతంబుఁ బూనుట గగనపథంబున గతులు గొనుట
సిరజంబులయందు నెఱిఁ గూర్కి వడయుట మాధవుచెలువు రా మదిఁ బొదలుట
ఘనకాలమున నప్రకాశతఁ బొందుట యురుధరాంతరసీమనుండి పడుట
కాళవృత్తులఁ గాంచి *కాంచముల్గా నుంట ఖగశబ్దవాచ్యత గలిగి మనుట
హంసనీకును నను గన్న హంసునకును, దారతమ్యంబు గలుగు నెతలఁచిచూడఁ
బోఁడిమిఘటించు మాతండ్రి పొందుడిగిన, యిందుఁశోఁ బొందు నీకిందునిందితంబు

ఉ. పాలును నీరు నేర్పఱుపఁ జాల్పు నట్టి(ది) గోపకన్యకా
పాలు నుదారకీర్తిరుచిపట్టిడి యుంచును నిన్ను నెన్నఁగాఁ
బాలయినట్టి నాదు మయి భావజు తెంపఱియంపగుంపు పెం
జాలుగఁ జేసి కన్ను జడిపాలుగఁ జేసితిగా సితచ్ఛదా. ౧౨౦

చ. మును దమయంతి నైషధుని ముచ్చట దీరఁగఁ గూర్చి కీర్తి చే
కొనియె మరాళచంద్రుఁ డదిగో లె భవత్కుల మెల్ల నిర్గలం
బన నలరారు నమ్మహితునట్ల చరించుట నీకవశ్యమే
విను మటు గానఁ గృష్ణునకు వేచని తెల్పుచు నన్నుఁ గూర్పవే. ౧౨౧

క. కవికి వైదగ్ధ్యవలె నా, కవి కావైదగ్ధ్య యిష్టగతి మున్నలరెం
గవిరాజ నీకు నేనుం, బ్రవిమలమతి నిష్ఠురాల భావింపఁగదే. ౧౨౨

గీ. తుల్యరుచిపక్షయుగమునఁ దొలఁగువానిఁ, గమలములమేలు సైఁపకకందువాని
మేను సకలంక మైనను మెఱయువానిఁ, గూడకుము హంస తదితరగుణరిరంస.

చ. అనుపమమానలబ్ధసరసాగమపల్లవసేవనక్రియా
జనితము లైనమాధవవశంవదతాద్విజవర్యభావముం
గనినటువంటి నీ కకట గాలిమిఁ గన్ తొంగరెక్కి పంచమ
ధ్వని వచియించు †టిట్టు లుచితం బగునే పికమా తలంపఁగన్. ౧౨౪

చ. అకట సపక్షపాతత నయుంబును బూనితి వంచు నమ్మినం
బ్రకటవిపక్షపాతమున వర్తిలి నీ వవిపక్షపాతమున్
బికము ఘటించె దేమిటికిఁ బేర్మి మది గదియించి ప్రోవు న
న్నిఁక మఱి యొంకు మాని వినుమీ కనుమీ పరపుష్టనామముల్. ౧౨౫

* కాంచమ్ముల్గా ? † టిట్ట్విధియుంచితం-ము.

గీ. మాటమంచితనము మహిలోఁ బ్రసిద్ధంబు, మాటమంచితనము మనకుఁ గలదు
చిగురు బోడచిరసము తెగఁద్రావుదానికి, నీకుఁ బికమ యదియు జోకగాదు

చ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాఁచుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బువ్వునీరు పలుచోటుల భిక్ష యొసర్చునీకు ని
వ్విరహులమీఁద నెట్లొదవె బెట్టుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౧౨౮

ఉ. జీవనమాత్రనే తనివిఁ జెందుచు హంసకులంబు నాత్మగా
త్రావళిఁ జాలఁ దన్పుచు ననల్పమనోహరసుప్రసాదశో
భావృతమైన సారసచయంబులయాంతరసార *మెక్కు నీ
కేవిధి సీధుపాయికి నళీ దయపుట్టెడు నయ్యయోగిపై. ౧౨౯

గీ. చాల సీధువుఁ గ్రోలుచు జడత నొంది, నీచతను గాంచితివిగాదె నీవు జగతి
నకట భృంగంబ సంబుద్ధి నాంధ్రశబ్ద, శాస్త్రకర్త మహత్త్వంబు నదివె నెట్లు.

వ. ఈరీతి నానారీతిలకం బబ్జవైరి నవమతించియు నలరువిల్తు నధఃకరించియు నలసపవను నవమానించియు నళుల నవహేళనించియు నంచల ననాదరించియు నాటపులుఁగుల ననురోధించియు, ననవిందుల నపాకరించియు, నత నుమావుల నపురస్కరించియుఁ దద్దర్శనంబునం దత్స్పర్శనంబునఁ దదను లాపాకర్ణనంబున వెతమేరమీఱిన యయోగపారావారంబున మునింగి మూర్ఛిల్లిన నుల్లంబునఁ దల్లడిల్లి నీలవేణీప్రముఖపల్లవాధరలు తెల్లవాఱు టెప్పుడో †తెల్లంబుగా నీమెతల్లిదంత్రులకు మేమెల్ల (మెల్ల)న నరిగి విన్నవించు టెప్పుడో యని యనితరాయత్తచిత్తలై యమ్మత్తకాశినికి నుత్తల మొక్కింత మెత్తంబడఁ దత్తదుపచారంబు లాచరించు చున్నయవసరంబున. ౧౩౦

చ. సరసుల నేర్చి చక్రముల సంస్మృతిఁ గూల్చి జగంబు వెల్వెలం
బారయఁగఁ జేసి వారుణికిఁ బోయె నిశాచరచంద్రుఁ డింక నీ
వరయఁగ రా నిదే సమయ మంచును సాకెకు మిత్రుఁ బిల్చె నా
మొరసెడు గాలవేమ లటముందుగ నుత్త్వము మువ్విధంబుగన్. ౧౩౧

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీయుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటెఁ గా

---

*మిక్కు †తెల్లఁబుగానితల్లిదం-మూ

*వ్యాకర్త్రాముని మద్వచస్సరణి నుర్వీం బచ్చట న్స్నాన మం
చూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ నెప్పాయుం గాలవిద్వాంసముల్. ౧౩౨

ఉ. మిత్రుఁడు రాతి †రిచ్చెఁ దనమేలిమిఁ గైకొని పొంగి తండ్రి యీ
గోత్రము లెల్ల నుల్లసిల గారవ మొప్పఁగఁ బెంచె నింక న
మిత్రుఁడు గైకొను న్వసు(వు) ‡మేను లిఁకెట్టులు ప్రోదిగాంచు నం
చాత్రము దోఁపఁ బెల్వడిగి యాడుచు నుండెను దీపడింభముల్. ౧౩౩

క. నిలిపినదిక్కునఁ గుటిలత, దలఁపక సస్నేహవర్తిత స్థలఁగు మముం
బెలయింపఁడు ఖరకరుఁ డని, వెలవెలఁ బోయెను ప్రదీపవిసరం బెల్లన్.

చ. కువలయ మేర్పు నుగ్రకరగుంభన మై నినుఁ డేగుదెంచె స
త్ప్రవణత లే దరివ్రజము రాణయొసంగెడు యున్మదీయవై
భవములు చెల్ల వేఁగుఁ డని బంధులఁ దెల్పఁగ వేగ వచ్చె నా
డివిఁ గనుపట్టె సూక్ష్మరుచిఁ దేలుచు వేగురుఁజుక్క చొక్కమై. ౧౩౫

క. అనుసృతశబ్దగుణాం బై, కనకనముల వేగుఁజుక్క కడు నలరారెం
గనగనుచుగనమిఁ గైకొను, చనువగు నయ్యర్థమునకు సతిమిత్రం బై. ౧౩౬

మ. ఉరుపూర్వాగమసంగతిం గొనుచు నెంతో రక్తమం బూనుచుం
గరము ల్పెంచె మహాంబురాసు లలరన్ ఖండించె నుద్యత్తమో
భర మెంతే నపరాగమంబు గనుమన్ భావింపఁజేయుం దమో
భర హారా ద్విజరాజు చిత్రగతులం బాటిల్లి చూపట్టెడిన్. ౧౩౭

చ. అరులు దొలంగ సత్పువలయంబు చెలంగ సమస్తవర్ణముల్
సిరులు మెలంగ బల్తమము చెన్ను దొఱంగఁగ రాజు రాణమై
గరము వసించి కాలగతిఁ గ్లుసిరు ల్వీడనాడి పోవుచున్
జరమఘనాగమంబు గొని సారమహాంబుధిఁ గ్రుంకె గ్రక్కునన్. ౧౩౮

—॥ సూర్యోదయవర్ణనము ॥—

క. పూర్వమహీధరశిఖరా, ఖర్వాసన మెక్కె నినుఁడు కడురక్తిన్ రా
సర్వదిశలన్ ద్విజోక్తులు,పర్వెఁ దదభ్యుదయవిభవపటుబీజము లై. ౧౩౯

సీ. ఇనుఁడురా నుదయాద్రిఘనభద్రపీఠపైఁ బఱచిన నునుగెంపుపఱపసంగ
నమ్మిత్రురథరశ్మి లై మెలంగెడు చిల్వపడగలరతనాలభాతి యనఁగ
నజరూప మైనట్టి యంబుజాప్తుని మేని పురతఃస్ఫురత్కాంతిపూర మనఁగ

* వ్యాకర్త్రాముని †రిచ్చ ‡మేనులిచెట్టులు-మూ.

విను సిరి మగుడంగ నిడ నెమరేగిన సతనాలుకలవేల్పుచాయ యనఁగఁ
బరిణతేంద్రమతంగజప్రబలదంత, కుందముఖదారితోదయకుధరహైమ
తటసముత్పతద్గురురేణుపటలమనఁగ, సాంధ్యరాగంబుతోలుదెసఁజాలనలరె.

సీ. చెలువులు గుల్కెడుసీమంతరేఖపై సొగసూను కుంకుమసోగ గాఁగ
సింగార మొనరెడు చెక్కుటద్దంబుల దీపించు పూఁతచందిరము గాఁగ
విన్నాణములు గాంచు వీనులఁ గ్రొన్నన రాణించు కర్ణపూరము లుగాఁగఁ
గొమరు సిబ్బెపుగబ్బిగుబ్బలఁ బవడాలఁ బురణించు బలుబన్నసరులుగాఁగఁ
దనదు కెంజాయలకు నాస దండడింప, విప్పుగంటులతో వకెంటులొప్పమీఱఁ
బొటుపుగుబ్బలిగుబ్బలపొందుసేయ, దండిఁగనుపట్టె మార్తాండమండలంబు.

సీ. అందుగుఁజిగురంచు బృందారకస్వామిసామజంబు కరంబు సాఁపఁజూడఁ
బలుకుఁబూఁబోఁడిమై మెలఁగెడుచామకై చిలుకబింబంబంచుఁ జిదుమఁజూడఁ
దళుకుఁగెందామరతండం బని *విరించి పడివాగ రాయంచ తడవఁజూడ
మహితకుంకుమకర్దమంబంచు నూహించి యగచరాంగన లెల్ల నలఁదఁజూడఁ
గెంపుడాలంతటంతటఁ గీలుకొనఁగ, నుదితుఁ డయ్యెను జగదేకవిదితకీర్తి
యాదివాస్తూర్తి ద్రుహిణరూపానువర్తి, సంహృతనతార్తి ఖేచరచక్రవర్తి.

సీ. సస్మృతిశ్రుత్యర్థసత్కర్మమార్గంబు నొఱపుఁ దెల్పెడు మేటియొజ్జ యనఁగ
†జగదుత్ప్లవోదయశాంతిక్రియార్థమై వఱలెడు పటుహోమవహ్ని యనఁగ
జలవాసనియతయోగాజలజినీతతితపఃఫలము లై కొన్న వివర్త మనఁగ
జక్కవపులుఁగుల స్రుక్కించు విరహాగ్ని మానింప దీపించుమణి యనంగ
మూఁడుమూర్తులతోఁ గూర్చి ముచ్చనుపులఁ
బొడుపుగుబ్బలిశిఖరంపుమూషలోన
మొనయ ఘటియించి చేసిన ముద్ద యనఁగ
నింబు మీఱంగ నహిమాంశుబింబ మలరె. ౧౪౩

క. సతతేజీల ఖురోద్ధత, హతిఁ దుము రగుపూర్వపర్వతాగ్రస్థలి ను
ద్గత మైనరజము గ్రమ్మిన, గతి నినమండలము కెంపుగదురఁగ నొప్పెన్.

సీ. అఖిలనేత్రాంధ్యసిద్ధాంజనకళికలు తిమిరోపసంహారదీపశిఖలు
భూమీరుహాగ్రప్రభూతపల్లవములు ‡కమలినీతంద్రీవిఘటనబంధు
లక్షీణఘూకౌఘవీక్షణపటలంబు లంబరాంచలతప్తహైమరేఖ

*తలంచి †జగదుత్ప్లవోదయ ‡విఘునవొందు—మూ

లుచుచూగవహ్నిసంస్ఫురణైకధాయ్యలు కైరవనిద్రానుసారిగీతు
లతివిరహికోకసాంగత్యచతురచేటు, లుడుగణోత్పాతకర్ణేజపోత్తమములు
దిఙ్మలినతాప్రమార్జనదీప్రవారు, లినకరచ్ఛవిమాలిక లింపుగాంచె. ౧౪౫
సీ. ముప్పొద్దుదుగద చ్ఛమోములోంచెడుసామిబారపోఁడుముఁ లూనుబలిమికాఁడు
చుక్కలచెలికాని జోడైన నెఱవాది తొవలమే లోర్వనిదుండగీఁడు
తమ్మితావులఁ దావి గ్రుమ్మజేంచు ననుంగు వేవేఁడిచాయల వింతలాఁడు
ముత్తొంటిచదువులు హత్తునైఁ గలమేటి పగడచక్కు గుఱ్ఱాలసొగసుజాణ
పగలు గావించుదును జుట్టమగునోయూరి, జగజంతవేల్పు
కుంటిగడపరి యొకబండికంటితేరు, గడప రిక్కలతెరువున నడవఁదొడఁగె.
క. భీకరతమోంబురాశిఁ, జోకటి పడియున్న జగము శుంభద్వ్యో
మ్ప్రేకత మిత్రుం డాగిఁ దన, వేకరములఁ నుద్ధరించె వేకనుపట్టన్. ౧౪౬
క. ?లొలు దెసయును పేర్మొదలగు, కలపేరులపుట్టినిల్లు కరువలి జేజే
చెలికాని కప్పు లోసఁగెడు, బలుసిరులవెలుంగు బ వెలిఁగెన్. ౧౪౭
గీ. అపుడుసప్తాశ్వుఁడఖిలశబ్దార్థములను, నవనవోన్మేష మొనయించినలువుపటిమ
నబ్రమా యిది సర్వశబ్దార్థజాల, మహితకరమండలుం డైనమా(న్యమతికి)
సీ. నానావిధార్థసంధాననివాసంబు సత్కాంతికరపదసంగతంబు
నకలంకసుందరం బతులప్రసాదంబు నసుపమోజోగుణాత్యద్భుతంబు
నసదృశానందనిష్యందధారేయంబు బహురసగ్రహణైకబంధురంబు
గువలయమోదసంకోచనప్రవణంబు బుధకవిసంయోగభూషితంబు
సంగరౌదార్య మఖిలభూషణ ముపాత్త
విష్ణుపద మౌచుఁ గవిచంద్రవిరచితంపుఁ
గావ్యమనఁ గోవిలాసంబు గడు సరసుల
నలరఁజేయఁగ సూర్యమండలము దనరె. ౧౫౦
క. అరుదైన లోకమిత్రత, కరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగఁ గడునామోద
స్ఫురణ దయచేసి యరులన్, సరసుల సరిగాఁగ నేలె జలజాప్తుఁ డొగిన్.
గీ. అఖిలపదదర్శనా , వ్యాకృతి యొనర్పఁ దాఁ బూని యఖిలసంజ్ఞ
లప్రతీకప్రకాశత నమరఁజేసి, మఱచెఁ గాఁబోలును భసంజ్ఞ వఱలఁజేయ.
ఉ. చాయల సారుహావారముపైఁ దమోరిపుం
బాయక డాఁచునంచు గిరివర్గముపైఁ బగవానియాంద్రబ

ల్పాయల మాటె నంచు సురజాలపథంబుపయి న్సరోషరూ
తాయతదృష్టి లుంచె నన నంబుజబంధుఁడు నించెఁ గ్రొంజికుల్. ౧౫౩
చ. తమము నిరాకరించి...... ౧౫౪

(ఇక్కడఁ గొన్ని పద్యములు లేవు)

—(కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ దెల్పుట) —

సీ. అవధారు దేవ లోకారాధ్యనిజరూప వినఁగదే జగదేకవిమలదీప
యాలింపవే భక్తజాలరక్షణదక్ష చిత్తగింపవె హతోగ్రచ్ఛితవిపక్ష
యాదరించవె సహస్రాంశుమాలాధుర్య మనవి చేపట్టవే మహితశౌర్య
మది నిల్పవే వేదవిదితసద్గుణగణ్య యభయ మీఁగదె మహాప్రభువరేణ్య
పలుకువినఁజూడఁగదవయ్య జలజమిత్ర, తలఁపులీడేర్పఁగదవయ్య కలుషజైత్ర
ప్రేమ నాయెడ నిల్పు ముగ్రామధామ, చక్కనిటు చూడవే గ్రహసార్వభౌమ.
సీ. సకలలోకానీకసంరక్షణ పరాకు తిమిరోరుగజమృగాధిప పరాకు
కమలప్రమోదసంఘటనధుర్య పరాకు హతభీమనిగ్రహరాహిత పరాకు
బ్రహ్మాదిమూర్తిసంపద్బంధుర పరాకు వితతత్రయీరూపయుత పరాకు
భవ్యాంబరాంగణదివ్యదీప పరాకు నిరుపమగుణరత్ననిధి పరాకు
కలితకారుణ్యపూర్ణవీక్షణ పరాకు, నతమనోరథపూరణవ్రత పరాకు
ధార్మికోత్తంససేవితోదయ పరాకు, తపన మార్తాండ సంవిదాత్మక పరాకు.
గీ. సామి నేఁ జెప్పునదియేమి సకలకర్త, సాక్షివై నీవు సర్వశాస్త్రములయందు
నధికరూఢత మెలఁగెద వయిన నేను, నబలఁ గద నాదువచనంబు లాలకింపు.
క. కలకంఠి మీదుసన్నిధిఁ, గలగానము సేయ వినఁగఁ గడునలరుచు న
క్కలహంసి వచ్చి తెలిపెన్, జలజాక్షునిమహిమ మీకుఁ జతురత మెఱయన్
క. తెలుపుచు నంతట నిలువక, జలజాక్షుఁడు నీకుబిడ్డసహచరుఁ డగుచున్
మెలఁగఁగలవాఁడు సుమ్మీ, పలు కిది నిజమంచు నాఁడు పలికె చనెఁగదా!
క. అది విన్నది మొదలుగ న, మ్మదిరేక్షణ హృదయవారి మాధవగజముం
బదిలముగ రాగశృంఖలఁ, గుదియఁగ బంధించె నధికగోప్యముగాఁగన్.
క. వనితకు నది కారణముగఁ, దనువున నంతంత కతనుధర్మము పర్వెన్
విను మనలకీల యాగ్రేయిం, ధనమునఁ బలె సకలసుజనధర్మనిధానా! ౧౬౦
గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, విక్రృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి విక్రృతి ప్రబలమ్ము కనుపట్టె, నఖలగుణసనాథ యజ్ఞనాథ.

ఉ. ఇంతికిఁ బుట్టునివ్వికృతి యేమి యొకో యని కొన్నినాళ్లు లే
మింతయు సంశయం బెద వహింపఁగ నుంటిమి రాఁగ రాఁగ నే
కాంతము మాని బైలుఱుకునట్టివచోరచనం దనూలతై
కాంతసతాంతతాదివికృతాకృతి సందియ మేగె మాకొగిన్. ౧౬౩

గీ. అరయుఁడనినిన్నుఁగోపించియతివప్రాతి, భట్యముభరించెనే మొతాఁబద్ధమిత్ర
తన్వవస్థలు నీవు ద్వాదశతఁ బూనఁ, ద్వాదశాతన్వవస్థలు తరుణిపూనె.

ఉ. తల్లిన పోలుఁ గూఁతు రను ధార్మికవాక్యము పొల్లువోయె నేఁ
డల్లినిఁబోలఁ జాయవలెఁ దద్దయు శైత్యముఁ *జెందకుండు నే
తెల్లముగాఁగఁ దంద్రియగుతీవ్రమయూఖునిఁ బోలి కాఁక మే
నెల్ల మునుంగ నుంటి నని యిందునిభానన పల్కు నల్కుచున్. ౧౬౪

సీ. తలిరాకుఁబోఁడియాటలమీఁదియనురక్తి వంధ్యాసుతక్రీడవాసిఁ దెగడుఁ
గలికి పాటలమీఁది ఘనతరామోదంబు మృగతృష్ణికావారిసొగసుఁ బూను
నతివభూషణధారణాభిలాషస్ఫూర్తి శశవిషాణముతోడ సరసమాడు
నెలవాఁగ సరసాన్నగిళనవాంఛోదయం బంబరసుమము నొయ్యారమెనయుఁ
బణఁతిచీనాంబరలతాంతభరణకాంక్ష, యుషదవాక్యార్థఖైఖరి నపహసించు
బాలికామణితనుధృతిలాలసంబు, నప్రణవవేదపాఠంబు ననుసరించు.

గీ కాఁక యుడిగినపుడు కలను సత్త్వగుణంబు, మీఁకుఁ గాన నింతిమిస్తుమించుఁ
గాఁక మేన మిగులఁ గడుసత్త్వగుణముల, నెవిమిదింటిఁ బూను నెపుడువింటె.

క. ఇంతి యయోగమహాగద, శాంతికి నస్త్రత్రయోపచారములు దివా
కాంత చ్యుతమయ్యె నచ్యుత, కాంతోపస్మృతిన్ ఘటించి కరుణింపఁగదే.

ఉ. మన్నికనాఁడు నీతనుజమోహము చెల్వఁగ వచ్చి సందడిం
గన్నకతంబునం దెలుపఁ గార్యము గాదని పోయి తప్పుడీ
మెన్నువ నయ్యయోగరుజ యీతకుఁ దెచ్చు టెఱుంగనైతి నా
విన్నప మాలకింపు మిఁక వేదన కోర్వదు కూఁతుఁ బ్రోవవే. ౧౬౯

ఉ. ఈగతి నీలవేణి తనయిం పులకూఁతు నయోగయాతనా
యోగము విన్నవింపఁగ ననూనకృపాకలితాస్రువాఃపృష
ద్యోగము గాఁగ దీప్రపుమయూఖసహస్రము చిట్చిటస్వనా
భోగముగా నొకింత వడిఁ బొందిక దప్పక తత్క్షణంబునన్. ౧౭౦

* జెందకుండు నే—మూ

గీ. ఛాయయమాయఁగఁదనమేనిచాయవోలె, జాయసనుదేరఁదనుజాతచాయఁదొల్త
వేయుచాయలమనసుతో వేగ నమువఁ, జాయపెన్మిటివచ్చెఁ దత్సదనమునకు.
ఉ. వచ్చి యసంస్కృతాంగి యయి వాకుచు జీవితనైగపేక్ష్యమే
హెచ్చు చనుక్తవాచ్య యయి యీహితయోగము దప్పి కాంతిలే
మచ్చుపడంగ నస్తాగతి నఁదనివర్ణము గాంచి పైఁ
విచ్చక క్రమ్ము కష్టత నవేత్సృకృతిఁ హాసియించు పైకఁ. ౧౭౩
సీ. సుక్తికానిగ్గతము ఫలంబు కరిశఁ గన్నుల బాష్పకణము లొలుక
రాహునిర్మ క్తపూ కాకను కా ముక్తుల నెమ్మొము మురుపువదల
వనవహ్నిశిఖలచే బలె వేఁడి కన్నుల దిశలెల్లఁ గాంతివిడువఁ
దాప ఁమాచిహప జడి జడ పెన్నెఱుల్ చాయ దఱుఁగఁ
గాఁకచేఁజ్యోత్స్న పూఁతగ ఘను నఁ, దోమపడియస్ర వారులుదోఁగిమిగులఁ
బంకమగుపాన్పు నెలపు బ మలేచు, నస్సుకుసురంచు*వలవంతనున్న దాని.
చ. తనుభవుఁ గాంచి మేను మది తద్దయు†జల్లన వేకరంబులం
దనువు మనంబుతో మిగులఁ దాపము చెందఁగఁ గౌఁగిలించి చ
క్కనితొడమీఁద నిల్పి జడకట్టిన పెన్నెఱి చిక్కుదీర్చఁగా
నొన రొకయింత లేక యువి యొత్తఁ జేర్చి ముడి న్రచింపుచుఁ. ౧౭౪
గీ. చెక్కు ిర విషయముగఁ జేసి నెమ్మేను వేకరములు
వెక్క సపు ము తోఁజిక్క గఁ, బలికెమధురంబుగాఁలోకబాంధవుండు.
క. తల్లీ వరనారీను, తల్లీ సీత మనకు డపడ నా
యుల్లము జల్లన నీకీ, పల్లవ మేలు మేలుబంగరుబొమ్మా. ౧౭౬
గీ. పడఁతిమత్పూర్వపటుతపఃఫలమ వగుచు, ఖ్యాతి మీఱఁగఁదనుజాతవైతివీవు
నీకతంబునఁ గద నాకు నిఖిలలోక, వల్లభుం డైన శ్రీకృష్ణుఁ డల్లుఁ డమరు.
క. అస్తంగతిరహితాధిక, శస్తాభ్యుదయంబు నాకు సమకూరు ‡నిఁకఁ
నిస్తులసుగుణాంగన యరి, హాస్తుడు లోకైకకర్త యల్లుం డగుటఁ. ౧౭౭
ఉ. శీలగుణాభిరూప్యనవిశేష్యకళాచతురత్వవైఖరీ
శాలిత గల్గు నీకు హరిసంగతి గల్గ సమాఖ్య భూషణం
బేల మెలంగకుండు సుజనేరితవాక్కుల నాకుఁ గల్గదే
మేలసమాఖ్య వోవఁగ నమేలసమాఖ్య వరింప రాఁ గనఁ. ౧౭౮

---

* బలువంత † జిల్లగ. ‡ నిను నిస్తులసుగుణాంగనవరియూ. నినుఁ...సుగుణాంగని యరి
హాస్తు—అనియుఁ బఠింపవచ్చును.

క. ఆనాయకమణి వక్షో, ధీనముగాఁ జేయఁదివిరితివి నేను దథా
*నూనాకల్ప మొనరుతుఁగ, మానిని యిక్కార్య మమరు మది సంశయమా.
క. అమ్మా పురుషమణికి బలు, సొమ్మున నిలుపంగ నీకు రుచి గల్గినఁ జొ
క్కమ్మది కుదురఁగ నొకసూ, త్రమ్ము తిసూక్ష్మమ్ము గలదు దానిం గొనుమా.
వ. అది యెయ్యది యంటేని. ౧౮౨
చ. దనుజవిభేది లోఁగొనఁగ దానతపోముఖయోగముఖ్యసా
ధనములు పెక్కు గల్గు నని తద్దయు వేదము పల్కు వానిలోఁ
బనుపడుసాధనంబు దృఢభక్తియ దానిన పూని నీవు న
వ్వనజదళాక్షు ధ్యానమున వశ్యు నవశ్యముఁ జేయఁగాఁ దగున్. ౧౮౩
సీ. అనుపమానేచనకాంగకంబులవానిఁ దరుణాభ్రసన్నిభతనువువాని
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీవిలాసమువాని బాహాచతుష్టయపటిమవానిఁ
దమ్మిఁ బుట్టినెలంత దనరువక్షమువానిఁ బంచాయుధోద్దీప్తబలమువాని
మేలిమిబంగారుమెఱుపుచేలమువాని భవ్యశేషాహితల్పంబువాని
దివ్యనవరత్నకీలితదివ్యదగ్ర్య, హారకుండలమకుటకేయూరముఖ్య
భూషణోదారరోచులఁ బొలుచువాని, వెన్నుని భజించిసుఖయింపు కన్నతల్లి
గీ. ఇంతి కతిపయదినముల కీసమాధి, నీసమాధిని హరియించు నిజముగాఁగ
మెచ్చి యాఖేటమిషమున వచ్చి నిన్ను, నలకపటయాదవుం డైనమాఁ వరించు.
శా. సారోదారవనీనివాస మఖిలస్వర్గాపమినీవారసం
చారస్ఫీతము నుంవసజ్జనమనశ్చాంచల్యమాలిన్యసం
హారైకప్రవణంబు యామునతటం బచ్చోట నుస్థిత
స్ఫారాగారమునందు నెచ్చెలులతో స్వామి న్భజింపందగున్. ౧౮౬
గీ. వనిత కాళిందితీరమె వర్ణ్యమగుచుఁ, దగు నుదాత్తవిభూషణోదారశక్తి
నచట నీవున్న మఱియు మే లమరుఁగాదె, యెల్లయొప్పులకుప్ప వు తల్లి నీవు.
గీ. చెలువ కాళిందిమహిమంబు చెప్పఁదరమె, తద్వినీలపయఃస్ఫూర్తి తనువుసోఁక
మతికి నీలిమ రక్తిమ మాని మిగులఁ, జెలఁపు కనుపట్టుఁ జిత్రమోకలువకంటి.
క. శ్రుతిగదితమహిమ సర్వ, శ్రుతిభూషణసుగుణ యమున సుమ్మీ తద్వి
శ్రుతి పాపహరము గాదే, శ్రుతియుగళనిరుద్ధనయనసుందరవదనా. ౧౮౯
క. హరి†శైశవనవవిస్మయ, కరలీలాజన్మభూమి కాళిందితటం
బరుదా యది ‡భావికయు, గ్వరకవివాక్కులకు మిగులవర్ణ్యము గాఁగన్.

* నూనసంకల్ప మొనరిచి † శైశవ ‡ భావిక-మా

ఉ. అమ్మరో కన్నవారి నెడయుం బనివచ్చె నటంచు మానసం
బుమ్మలికం బడంగఁ గడు నొప్పమిగాఁగఁ దలంపవమ్మ నీ
నెమ్మదిఁ బాయఁ జాయ కొక నేరుపు సిగ్గునటమ్మ నాదుపా
దమ్ములు నిల్వ నేరవు గదమ్మ భవద్గృహ మొందకుండినన్. ౧౯౧

ఉ. చుక్కలదారిమానికము సొంపులకూఁతురి నిట్లు తేనియల్
సొక్కి పడంగఁ జేయు మృదుసూక్తులు పల్కుచుఁ దత్సమాధిఁ దా
నిక్కముగా నెఱింగి గృహనిర్మితి సేయఁగ దేవవర్ధకిన్
గ్రక్కునఁ బన్పెఁగా నతఁ డఖండనిజాద్భుతకృత్యచాతురిన్. ౧౯౨

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తువైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు నురుమంగళార్థపదోజ్జ్వలంబు
దివ్యత్రిపంచసంధిప్రోల్లసితంబు నీహామృగభిదావగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తి మహితంబు మధురవాక్కవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోజ్జ్వలితంబు, నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటనంబునునగుచొప్పి నాటకంబు, క్రియఁ బ్రకాశించునొకదివ్యగృహ మొనర్చె

గీ. అట్టులగ్గేహ మొనరించియమరతక్షుఁ, డంబుజాస్త్రునకెఱిఁగింపనలరి యతఁడు
సమ్ముఖంబునఁ జాయతోఁ జాయమొనరఁ, గూఁతు రావించి పలికె సాకూతుఁడగుచు

క. రమ్మా శంబరరిపుమా, యమ్మా యగ్గేహమునకు ననుఁగుఁజెలులతోఁ
బొమ్మా తపంబు గొను మభ, యమ్మా హరి నీకొసంగు నమ్మా యమ్మా.

ఉ. ఘోరతపంబుచే నధికకోమలవల్లి* యనుంగుఁ జుట్టమా
నీరుచిరాంగయష్టిఁ గడు నేఁచ మనంబు దయావిహీనమై
మీఱఁగఁ జూచుచుండెదు సుమీ హరియాన సుమీ యెలంత చె
న్నారఁగఁ గన్నవారిపయి నానసుమీ పరికించి చూడుమీ. ౧౯౩

క. † మన మొప్పినఁ దను వొప్పదు, తను వొప్పిన నిట్టికష్టదశ నేనొప్పన్
విను మే నొప్పిన నొప్పదు, జననీ నీజనని ప్రేమసంరంభమునన్. ౧౯౪

క. దెప్పరపుఁగార్య మూనిన, నప్పగు కాళిందిమేన నగ్గలముగఁ గా
కప్పొను టంతరంగము, దప్పని యావిలతతోడఁ దరళమృగాక్షీ. ౧౯౫

గీ. అమలినంబైనమానసం బబ్బెనేని, రాజయోగంబె సర్వకార్యములు దీర్చుఁ
జిత్తసంశుద్ధి లేకున్నఁ జెలువ బాహ్య, బహువిధాయాసచేష్టల ఫలములేదు.

* అనంగుజటుమా. † మనువొప్పిన-మూ.

ఉ. కావున రాజయోగినివి కమ్ము మదంబ కఠోరకృత్యముల్
భావములోఁ దలంపకుము భాస్వదసంగసదంబుమార్గనో
ద్భావముచే మనోంబుజ ముదస్తరజోమల మై యెసంగ నం
దావనజాక్షు నాత్మవిభు నంచితభృంగముగా రచింపవే. ౨౦౦

క. నాలుగుపురుషార్థములఁ, జాల ఘటింపించునట్టి సాధనములలో
మే లేర్చిరి ధ్యానం బని, నీలాలకి సర్వశాస్త్రనిశ్చయకర్తల్. ౨౦౧

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి
చతురర్థసిద్ధ్యేకసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాఫల్యసంపదలకు, వెల్లు మొదవుల మేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ, విద్యలకు నెల్ల ఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి.

చ. అరయ నభేద మన్నపలు కానెడు పెద్దలకేని జీవనం
బురుజపహోమయజ్ఞదృఢయోగముఖాఖిలసాధనక్రియో
త్కరసఫలత్వకారణ మఖండపదార్థనిరీక్షణంబుగా
పరనిరపేక్షసాధనము పంజకలోచనభక్తి నందనీ. ౨౦౩

క. అటుగాన భక్తిపూర్వక, పటుతరతద్ధ్యానయోగపాటవ మెసఁగన్
ఘటియిల్లుఁ గామితము పడి, నటమట మని యెన్నఁబోకు మరయు నిజముగన్

గీ. అరసి ప్రాగాదిదిగ్వ్యవహారబీజ, మయిన ఱేఁడిల్లు తనకూఁతు నమరఁ బలికి
కూఁతు నెడఁబాయువగలడగ్గుతికవడఁగ, నని యెదడఁబాటు దోఁపనెయ్యపుఁజెలు

చ. పదమున నర్థమున్ బలెను బాయకయుండెడు బాల గోల యి [లకు.
మ్ముదిత తపంబు సేయుపని మోయుట మ స్కెడఁబాయు మీకు మా
కౌదవెడు ప్రేమ దీనిపయి నొప్పెడుఁ గావున నప్పగించెదం
బిదప నెలంతలార వలపించిన పెన్మిటి కప్పగించెదన్. ౨౦౬

ఉ. అంతట ఖేదమోదజనితాస్రులు కోష్ణము లౌచు నేత్రసం
క్రాంతము లైన మంగళము గా దని క్రుక్కుచు స్రుక్కుచు న్రమా
కాంతునిదక్షిణంపుబలుకన్నగు వేలుపు బిడ్డహస్త మే
కాంతపుఁబ్రేమఁ గేల నిడు చాదృతిమై నను నీలవేణికిన్. ౨౦౭

ఉ. పెంచినదాన వీవు కదఁ బెక్కువమీఱఁగ శాస్త్ర మభ్యసిం
పించినదాన వీవు గద పెంపుగ నుత్తమశీలరీతి శి
క్షించినదాన వీవ కద చెప్పఁగ నేమిఁక నీదె భార మి
క్కాంచనదేహఁ గాచికొనఁ గాంచినవారికి భార మున్నదే. ౨౦౮

గీ. ఈమధురవాచ నెంతేని యింపుమీఱ, వాసిగాఁగ సలక్షణం జేసి తీవ
గానవైఖరి సఫలత గైకొనంగ, మేలుఫలమునఁ గూర్పవే నీలవేణి. ౨౦౯

గీ. నీలవేణికటంబు బఁట నెలవుకొనఁగ, నీలవేణి ధరింపంగ నేర్పరి యఁట
నీలవేణి యిది తపంబు నెఱిఁ గొనునఁట, యేల ఫలసిద్ధి గాకుండు జోలి యేల.

వ. అని యనియమిత ప్రేమానుబంధంబునుం డై లోకబాంధవుండు సర్వ
సఖీసమేత యగు నీలవేణీపర్వేందుముఖికి నప్పగించి ఛాయామిళితుం డగు
తనకుం బ్రణమిల్లిన శ్రీవల్లభుం బ్రాణవల్లభుఁగాఁ గొను మని యుల్లంబు
పల్లవింప దీవించి గ్రుచ్చి యెత్తి గుత్తపుఁగౌఁగిటం జేర్చి కార్యభారంబు
త్వరపఱుప నత్తరళాక్షిఁ దరలం బంచిన. ౨౧౧

క. మగువ దివినుండి భూమికి, దిగిరా నవ్వేళ మేనుదీఁగియ చూపన్
గగనతలఘర్షణోపల, నిగనిగితస్వర్ణరేఖ నీటు వహించెన్. ౨౧౨

ఉ. వచ్చెను మచ్చెకంటి చెలువాదిసఖీజను లంటిరాఁగ వై
యచ్చరవీథినుండి ధర కర్యమసూతి సరిత్పయోభరం
బిచ్చ నవాంబుదం బిది యహీనమహాసితరోచి యంచుఁ దా
మెచ్చుచు దాయవచ్చు జిగిమించు చొకాటపుమించుకైవడిన్. ౨౧౩

ఉ. వచ్చి గృహంబు సొచ్చి పితృవాక్యనివేదితకార్యసాధనా
కచ్చరమార్గరీతిఁ గొని కాంత రమాధిపుఁ గొల్చుచుండెఁ దా
నొచ్చెము లేనిభక్తి విమలోజ్జ్వలమానసపద్మసీమయం
దిచ్చ బహిఃపదార్థముల నెంతయు రోయ నజస్రభావనన్. ౨౧౪

క. అకలంకయోగిమానస, సుకరామితదివ్యరూప శోభితనిష్ఠా
తుకదయమానకటాక్షా, నికటచరత్కుబధీశనిర్జరవారా. ౨౧౫

గద్యము-ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరిమాధవ
యజ్వ సముజ్జ్వలత్కృపోక్షితకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టార
కావహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైన కాళిం
దీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సమాప్తము.